IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE DOCTRINAE ORDINE APOLOGIA.

Nunc multò correctior quàm antea edita.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS,

Apud Paulum Meietum Bibliopolam Patauinum. M D C IV.

Digitized by Google

ASCANII PERSII
DISTICHON.

Εὔχετο ῥηξήνωρ σοφίης πρόμαχος Ζαβαρέλλα.
Αὐτὸς ἔχων κρατερῶν τὰ ζαβαρεῖα λόγων.

Digitized by Google

ILLVSTRISSIMO,
AC REVERENDISSIMO
AVGVSTINO VALERIO,
S. R. E. CARDINALI VERONAE EPISCOPO.

Iacobus Zabella S. D.

QVVM ſoleant omnes, qui librum aliquem in publicum edunt, quempiam ſibi deligere magnæ authoritatis virum, cui ipſius libri patrocinium tutelamque commendent, quid mihi in præſentia faciendum eſt, Auguſtine Cardinalis ampliſsime? qualis quantusque patronus quærendus: cum magno magnæque authoritatis homine de methodo philoſophandi diſputaturo, ac librorum meorum, qui iam ſexto abhinc anno ſunt editi, defenſionem ſcripturo? non eſt igitur mirum, ſi tibi vni meam hanc Apologiam dicandam, committendamque eſſe cenſuerim: tu namque & philoſophiæ, quam olim publicè in patria tua Illuſtriſsimi Senatus iuſſu ſumma cum laude docuiſti, & omnium liberalium diſciplinarum cognitione inter omnes ætatis noſtræ ſapientes ita excellis, vt ſapientiſsimus ab omnibus habearis: eoque maior eſt tuæ eruditionis ſplendor ac dignitas, quòd magnam rerum cognitionem cum ſumma Chriſtiana pietate, (quod rarum admodum eſt) vitæque ſanctitate coniunxiſti, quid verò de eloquentia dicam, quum in Chriſtiana Republica eloquentiæ pater dicendus eſſe videaris, quippe qui libris à te editis de Rhetorica Eccleſiaſtica, qui iam ſepties ſunt excuſi, tanto cum artificio præcepta oratoria ad Chriſtiani hominis uſum accommodaſti, vt quiſquis eos legit, reuixiſſe Ariſtotelem, & Chriſtianum factum putet. Taceo alias omnes Chriſtianus regiasque virtutes, quæ te admirandum, ac venerandum omnibus præbent, quum de re manifeſtiſsima verba facere ſuperuacaneum, & adulatorium eſſe videatur. Hæ quidem & Sanctiſsimum Gregorium Pontificem Maximum præteritis diebus mouerunt, vt te nec optantem, nec ſcientem in ſummorum Sacerdotum collegium cooptaret, & non modò apud Veronenſem populum, qui quòd te Epiſcopum nactus eſt, beatum ſe eſſe profitetur, ſed apud omnes Chriſtiani nominis nationes tantam tibi authoritatem compararunt, vt certum mihi atque exploratum ſit, res meas ſub nullius patrocinio tutiores, quàm ſub tuo futuras. Hoc quum me maximè mouerit, ut tibi uni mea hæc ſcripta ſub tuo ampliſsimo nomine tutiſsima futura commendarem, & conſecrarem, animum etiam mihi mirificè auxit tua in me vetus beneuolentia, quam mihi iam pridem & humanitas tua, & mea erga te ſumma obſeruantia, & communia ſtudia conciliarunt: ita vt mihi hæc omnia conſideranti nil fuerit antiquius, quàm curare quàm primum, vt mea hæc Apologia tuo nomine protecta & illuſtrata in lucem prodiret. Quas igitur ob cauſas ego tibi vni tuæque & ſapientiæ, & eloquentiæ, & prudentiæ, & integritati, & erga me beneuolentiæ volui ac debui tutelam huius meæ diſputationis committere, ob eaſdem tu hilari animo eius patrocinium ſuſcipere, eamque tuo fauore corroborare debes, eò præſertim, quod ego te non magis tutorem in hac controuerſia quàm iudicem poſtulo. quum enim nil ex te petendum ſit, quod tuam dignitatem tuamque iuſtitiam ac probitatem non deceat, omnia primum à tua ſapientia iudicari velim, deinde quæ recta veraque eſſe iudicaueris, tua authoritate muniri, tuaque virtute protegi atque defendi, nec meliorem ego iudicem, nec præſtantiorem defenſorem habere aut exoptare poſſum.

Vale. Patauij Kal. Martij. 1584.

Digitized by Google

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI.

APOLOGIAE

Liber Primus.

CAPVT PRIMVM.

Scribendi occaſio.

QVum Philoſophia vniuerſa ob cognoſcendarum rerum, cauſarumq; latentium difficultatem diſsidijs philoſophantium plena ſemper extiterit, frequens, & vſitatū apud omnes ferè ſapientes ſemper fuit, ut qui diſciplinam, uel rem aliquam docere ſeu ſcribendo, ſeu dicendo voluerunt, aliorum ſentētias expenderint, & aduerſus eas pro inuenienda veritate diſputationem, pugnamque ſuſceperint. Hoc cùm in omniū fermè priſcorum Philoſophorum ſcriptis notare poſſumus, tum potiſsimè in admirandi Ariſtotelis libris, qui vel primus, vel maximè omnium videtur omnes Philoſophiæ partes, cunctaſque præclaras diſciplinas nobis docendi gratia tradere uoluiſſe, quum nullum ferè librū ab eo ſcriptum legamus, in quo aduerſus aliquod aliorum dogma nō diſputauerit; hoc enim facere tantum abeſt vt vnquam ſit veritus, ut ne à præceptoris quidem Platonis placitis, quæ ſæpins cōfurauit, abſtinuerit. Cæterùm quum ipſa per ſe de veritate diſputatio, & concertatio vtilitate non careat, ideoque laude digna eſſe uideatur, ipſum tamen diſputantis animum modò laudem, modò vituperationem mereri certum eſt; vt enim rem ſolam, non hominem, reſpicere, ac declarandæ veritatis gratia diſputare, ingenuū, ac philoſophicū animū ꝓ ſefert, ita carpēdi, ac detrahēdi cauſa id facere, liuorē, aut odiū, aut aliud quippiā tale ſignificare vt: indiciū autē vtriuſq; animi eſſe ſolet ipſa diſputandi, ac differendi occaſio. Si quis enim aliqua de re tractationem inſtituens animaduertat, contrarias aliorum ſententias ita propo-

A ſito ſibi ſcopo repugnare, vt niſi diluantur, impedimēto ſuę cōtemplationi eſſe queant, is neceſsitate quadam ad earum euerſionē compellitur; cōtra uerò qui à ſuſceptæ tractationis filo ad res alias a propoſito ſibi fine alienas digrediendo, intempeſtiuū certamen inire nituntur, ſeu alio quouis pacto ſine occaſione occaſionē ſibi controuerſandi quærunt, ij profectò non veritatis amore, ſed alia quapiam animi perturbatione commotos ſe eſſe declarant. Hæc excuſationis tantùm, ac defenſionis meæ gratia dicta velim. quum enim aliàs ſexto abhinc anno quoſdam de rebus logicis libros edi-

B derim, in quibus complura noua dogmata, quæ mihi ſola ratio perſuaſit, à me introducta ſunt, neceſſarium omnino fuit, non modò contrarias in aliorum mentibus radicatas opiniones eradicare, uerum etiam in earum impugnatione ita diligenter fusèque immorari, vt (quod ego iam futurum prædixeram) non defuerint, qui dixerint, libros meos prolixitate ſermonis laborare: id verò potiſsimè mihi contigit in libris meis De methodis præſertimque in duobus prioribus: vbi quum de ordine doctrinæ, ac de eius partitione in ſpecies mihi dicendum propoſuiſſem, fieri nulla ratione poterat, non modò ut ſententiam meam ad

C plenum declararem, ſed etiam ut verbum vllum ea de re facerem, niſi hoc omnium dicendorum fundamento conſtituto (quæ Auerrois opinio fuit) quòd ordo doctrinæ non ab ipſa rerum natura, ſed à meliore noſtra cognitione deſumitur; ab hoc enim ſcopo dixi hauriendas eſſe differentias, quibus ordo in ſpecies diuidatur, talemque ordinis diuiſionem à me inuentam eſſe verè profeſſus ſum in capite ſexto ſecundi libri, & inde collegi duos tantùm ordines dari, eorumqne alterum ſolùm contemplatiuis diſciplinis, alterum verò

ſolis

Digitized by Google

ſolis operatricibus accommodari poſſe. Poſtea verò contigit, vt philoſophus quidam noſter, qui aliàs prædictæ ſententiæ Auerrois impugnator, & contrariæ defenſor extiterat, in quodam libro ſuo de moribus ciuilique philoſophia nuper edito non illud tantum Auerrois dogma, ſed totam meam de ordine diſputationem atque ſententiam oppugnare conatus ſit; quod quidẽ nec moleſtum mihi, nec inexpectatũ fuit: quum .n. plurimorum ſententias in meis operibus reprobaſſem, credibile mihi erat, non eſſe defuturos, qui aduerſum me aliqua dicerent vel ſcriberent, cùm logicos, & philoſophos, tum maximè etiã medicos, ad quos defenſio Galeni (nam & eius ſententiam confutaueram) pertinere videbatur. Illud tamen mirum mihi, atque inexpectatum fuit, quòd philoſophus ille meam pro Auerroe, ac pro veritate ſuſceptam, & mihi omnino neceſſariam diſputationem calumniam appellauerit: vel enim quid calumnia ſit ignorat, vel ſi ſcit, ſcire etiam poteſt, meam diſputationem non eſſe calumniam. Cæterum hoc, ſicuti etiam reliqua alij iudicabunt. Quod ad rem ipſam attinet, mihi certè nunquam ſtatutum animo fuit mea dogmata pertinaciter tueri; quanquam enim multi, vt video, id non facere verentur, & ſententiam, cum qua ſenuerunt, mutare erubeſcunt, id tamẽ ego à philoſophia alieniſsimũ eſſe arbitror, ſiquidem veri philoſophi munus ſemper eſt parere rationi, & veritatem non ſolũ mente, ſed etiam ore confiteri. Ob ideo primùm animo ad legendam eam eruditi viri diſputationem acceſsi, vt ſi quid in libris meis à me erratum notaretur, idq; mihi ratio perſuaderet, ipſe ſtatim errores meos emendarem, & mutata ſententia aliam meliorem ſequeret: attamen ex ea lectione contrarium mihi contigiſſe ſenſi: dum enim conſiderarem, virum prouectæ ætatis, & in philoſophiæ ſtudijs toto vitæ ſuæ tempore verſatiſſimum, nil aliud poſt operum meorum editionem, quinque annorum ſpatio inuenire aduerſus mea ſcripta potuiſſe: deinde omnes de omnes eius argumentationes expendẽs, non modò nihil viderem, quod meam ſententiam infirmaret, ſed etiam plura, quæ eã mirificè cõfirmarent, certè efficacius ac firmius in ea perſiſtere cœpi, quum credẽdum videretur, nil contra me adduci poſſe præter illa quæ à viro celebratiſsimo poſt ſummam adhibitam diligentiam inuenta & adducta fuerant. Quoniam igitur ſanctiſsimũ ſemper fuit veritatẽ tueri, præſertim ſi periculum immineat, ne multi ob ſolam viri authoritatem apparentibus moti argumentis, ab ea adducantur, vtq; multorum hortationicabus ac precibus morem gererem, contuipaſtiu quædam hac de re ſcribere: nã ſi nobis datum fuerit, remotis captionibus, claram & omnibus conſpicuam reddere veritatem, magnum certè in re magni momẽti operæ pretium fecerimus; ſin minus, alios ſaltem ad id peragendũ excitabimus, viamq́ue eis planiorem reddemus.

CAPVT. II.

Quis Ordo conſiderandus ſit.

NOſtra hæc controuerſia ad tria capita redigi videtur, quæ ordinatè conſideranda ſunt: Vnum eſt, quis ordo definiẽdus proponatur: deinde quid ſit; demum quotuplex ſit. Vt à primo ordiamur, id certum & conſtitutum iam inter nos eſt, nõ de alio ordine nos loqui, quàm de ordine doctrinæ, quem philoſophus ille vocat addiſcendi, ſeu docendi ordinem: ſed in eo videtur eſſe diſceptatio, ꝙ quum ego in primo libro meo De methodis cap. 1. & 2. ordinem in animo tanquam habitum conſiderauerim, ipſe non in animo ſumendum eſſe ordinem putat, ſed in ipſis diſciplinis res imitantibus. hoc .n. apertè dicit in cap. 15. ſuæ Introductionis, & priùs in cap. 14. diſtinxerat ordinẽ in logica ſumptum, quod inſtrumentum eſſe ait, ab eo, qui in ſciẽtijs & artibus eſt, & illo relicto de hoc tantum differendum proponit. Cœterum vel alius eſt ordo, de quo ipſe loquitur, alius, de quo ego loquutus ſum, vel vnus & idem: Si alius, non erat cur ipſe contra me aliquã diſputationem iniret: ſiquidẽ non de eodem ordine ſermonem ambo facimus: ſi verò idem, qui ſola rõne diſtinguatur, videndum eſt, num melius ſit ordinem conſiderare vt habitum animi, quod ego feci, an non vt habitum, ſed vt in diſciplinis iã exiſtentem, vt ille. Primùm quidem is, qui dicit, non vt habitum animi, ſed in diſciplinis ſumendum eſſe ordinem, dicere etiã debet, vbinã diſciplinas ipſas exiſtere arbitretur: nam ſi & ipſe in animo ſint, ordinem quoque in animo eſſe oportet, nec alio modo, quàm vt habitum: quare etiamſi in diſciplinis exiſtentem ordinem conſideremus, non rectè negatur eum eſſe habitum animi. Scientiæ quidem & artes omnes vel in animo exiſtunt, uel in uoce, uel in libris, in quibus ſcriptæ ſunt: ſed abſque dubio proprium earum ſubiectum eſt animus noſter, non vox, neque charta librorum, niſi per accidens, vel ſecundariò: etenim diſciplinæ res ipſas repræſentare nobis debent: repræſentant autem ſolum vt ſunt in animo, nam ſoli conceptus ſunt imagines rerum, vt ait Ariſtoteles in initio libri de Interpretatione: voces enim & literas non vocat ibi rerũ imagines, ſed notas & ſigna conceptuum, qui

Sententia aduerſarij quid ordo nõ in aio, ſed in diſciplinis ſumendus ſit

Confutatio

Digitized by Google

qui ſoli ſunt imagines: niſi dicamus, voces ac literas ea tantū ratione dici poſſe imagines, quatenus ſunt ſigna conceptū, qui verè ſunt imagines, non enim per ſe repræſentant res, ſed per conceptus quorum ſunt ſigna. Scientiæ itaq; & artes omnes in animo conſiderandæ ſunt, tanquam in ſubiecto primo: & eas ita conſiderauit Ariſtoteles in ſexto libro Ethi. ad Nicomachum vt habitus animi nam habitum mentis vt earum genus accepit: quod non rectè factum eſſet, ſi æquè extra mentem, ac in mente earum natura conſiſteret, ſic.n. habitus mentis nō eſſet earum genus, ſed accidens quiddam ſine quo exiſtere poſſent. Quum igitur ſcientiæ & artes non alibi, quàm in animo ſumendæ ſint, ordinem quoq; in animo eſſe neceſſe eſt, ſi ordo in illis exiſtere dicitur; ſi verò in animo, etiam vt habitum animi, quod ita oſtendo: iam dixi tum in memorato libro, tum in primo de natura logicæ, inſtrumenta logica cōſiderari poſſe vel ſeiuncta à rebus, vel rebus applicata, i. cōceptibus rerum in animo exiſtentibus: & demonſtraui, inſtrumenta quidem eſſe vt ſeiuncta, ſed vt applicata, nō amplius eſſe inſtrumenta, ſed res ipſas, id eſt ipſos cōceptus, & ipſaſmet diſciplinas, quibus ſunt applicata: hæc enim Græcorum interpretum ſententia fuit, quæ ſi vera eſt, ordo igitur in diſciplinis acceptus, eſt habitus animi, ſi idem eſt ac ſcientia ipſa, ſeu ars, cui eſt applicatus, & tum ſcientia, tum ars, ſecūdum Ariſtotelem eſt habitus animi, licet nō inſtrumentalis, ſed principalis. Si verò quiſpiam dicat, ſententiam illam Græcorum veram non eſſe, & Logicam tum abiunctam, tum applicatam inſtrumentum eſſe, adhuc erit habitus animi, ſed inſtrumentarius. Igitur neceſſe eſt, ordinem in animo, & ut habitum animi conſiderare, qñ etiā qui in diſciplinis ipſum conſiderare malunt, nihilominus in animo, & vt habitum animi conſiderant. Attamen ego melius eſſe duxi, ordinē vt abiunctum à rebus, & vt inſtrumentum conſiderare, propterea ꝙ non videtur bene intelligi poſſe quid ſit ordo, niſi à rebus ſeiuncta natura ordinis declaranda proponatur, & applicabilis quidem diſciplinis, ſed nondum actu applicata: melius namque cognoſcere ordinem poſſumus, dum ipſum in ſua naturæ puritate contemplamur, quàm cum rebus cōmiſtum: dum enim rebus permiſcetur ordo, multas ab eis recipit varietates, veluti regula illa Lesbia, quæ quum ipſa per ſe rectitudinem haberet, neceſſe tamen erat vt ad lapidum, quibus aptabatur, obliquitatem flectereretur: hanc igitur ob cauſam ego etſi multa ex varijs diſciplinis accepi ad ordinis naturam melius declarandam, & ad ea, quæ de ipſo dixeram, comprobanda, ipſum tamen conſiderare ac definire

A volui per ſe ſumptum, non vt iam diſciplinis applicatum, ſic enim Ariſtotelem quoq; de logicis inſtrumentis ſcripſiſſe manifeſtum eſt. ſed hac de re ſatis, plura namque de ea in operibus logicis à me ſcripta legi poſſunt.

CAPVT III.

Argumenta aduerſarij, quibus oſtendit, ordinem doctrinæ ſemper ſumi à naturæ rerum. B

SEquitur vt ea, quæ ad eſſentiam ordinis pertinent, conſideremus, qua in re ita progrediemur: Primo loco de conditionibus, in quibus natura ordinis cōſiſtere dicitur, diſſeremus, mox totam ordinis definitionem expendemus, tum quæ ab alijs, tum quæ à me tradita eſt, vt ratione duce videamus, quid in vnaquaque vitij, aut erroris inſit, & quid bene riteq; dicatur: quibus peractis, demum ad ordinis differentias ac ſpecies deſcendemus. Duæ ſunt conditiones C ordinis, de quibus eſt nobis propoſita diſputatio, vna & præcipua, an ratio ordinandi ſumatur à natura rerum, an à noſtra meliore cognitione, altera verò, an eſſentialis & neceſſaria ordinis conditio ſit, ut ab doctrinæ initium ſumatur. Quod ad priorem difficultatem attinet, ego quidem in primo libro meo de Methodis oſtendere nixus ſum, ordinem doctrinæ non à rerum natura, ſed à noſtra meliore, vel faciliore cognitione ſumendum eſſe: ſed philoſophus ille efficaciter tueri contendit, ordinem ſumēdum ſem D per eſſe à natura rerum, non à noſtra cognitione; ad quod probandum vtitur primo loco auctoritate Ariſtotelis variis in locis. nam in initio primi elenchorum inquit; Incipientes ſecundum naturam à primis: & in initio tertii libri Rethoricorum ait; Primum igitur quæſitum eſt ſecundum naturam, quod natura primum eſt: & in contextu 57. primi libri Phyſicorum inquit; Eſt enim ſecundum naturam, communia prius dicentes, ita circa unumquodque propria ſpeculari: & in initio libri de ſenſu & ſenſi E libus: De reliquis primum dicamus, ac primum de primis: & in ſecundo de Gener. animal. c. 4. Nunc à primis incipiendum eſt, prima autē ſunt perfecta & eiuſmodi ſunt, quæ animal generant, eorumq; primum homo: & ſecundo libro de Anima contextu 34. primum de alimento. & generatione dicendum eſt, quia hæc facultas & prima, & communiſsima aliarum eſt. id etiam confirmat pluribus argumentis: primò quoniam Ariſtoteles ſæpè dicit ordinem eſſe naturam ipſarum rerum: atque ſcientiæ ſunt res ipſæ

Authoritates Ariſtotelis.

Primum arg.

per

per repræſentationem,ergo quem ordinem res habent eundem ſeruare ſcientiæ debent *Secundū.* Secundò argumentatur ex differentia ordinis, ac Methodi, quum enim diſtinguātur, & methodus ſit à notioribus nobis;non debet igitur ordo eſſe à notioribus nobis. *Tertium.* Tertiò ſunt in rebus naturæ, hi duo ordines, vnus intentionis,alter originis,ergo in ſcientijs quoque hi duo ordines inde emanant, quare ambo ſequuntur naturam. *Quartū.* Quartò Metaphyſica eſt de rebus abſolutè primis, proinde eſt ſecundum naturam, prima omnium. ergo ordo in ſcientijs attenditur iuxta ordinem naturæ: quamuis enim nos à Metaphyſica non ordiamur, non tamen propterea ipſa deſinit eſſe prima. *Quintum* Quintò Ariſtoteles tractatione de ſenſibus incepit à viſu,deſijt in tactu: Plato autem,& Auicenna primo loco de tactu,poſtremo de viſu loquuti ſunt, ergo non ſeruant ordinem cognitionis noſtræ, ſed ordinem naturæ:nā ordo cognitionis vnus tantum eſſet, at ordo naturæ duplex eſt, vnus perfectionis, alter originis: adde etiam quod Ariſtoteles in eo tractatu antepoſuit odoratum guſtui, quum tamen odoratus ſit nobis ignotior, quoniam homo debiliſſimum habet olfactum: itaque à notioribus nobis procedit, nec noſtram cognitionem reſpicit,propterea quod ordinem intentionis naturæ,& ordinem perfectionis, quem inceperat, deſerere non vult.

CAPVT IV.

Auctoris argumenta cum reſponſionibus aduerſarij.

Primum argum. NItitur etiam ſoluere argumenta omnia, quibus ego demonſtraui,ordinem ſemper ſeruari à notioribus nobis: Primū quidem ego vſus ſum auctoritate Ariſtotelis in initio primi libri Phyſicorum dicentis agendum eſſe primum de primis principijs,quoniam ex horum cognitione, aliorum omniū cognitio pendet. ſumit ergo Ariſtoteles rationem huius ordinis à noſtra cognitione. *Reſpōſio.* Ad hanc reſpondet, eam non eſſe adæquatā ordinis rationem, idque oſtēdit dupliciter; Primum quidem,quia Ariſtoteles alijs in locis non eandem adducit, neque eam etiam ſeruat,nam ſecundo de Anima context. 34. inquit agendum prius eſſe de facultate nutriente. non tamen ob eam rationē,ſed propterea quod prima eſt ſecundum naturam: & in eodem libro,de ſenſibus agens præponit odoratum guſtui, ignotiorem tamen ipſo guſtu, ſecundò,quia hæc eſt ratio ſecundaria, & primariam inſequens: primaria nāque ratio, cur de principijs primum ſit agē-

A dum eſt, quia prima ſunt: ex hac poſtea emanat altera ſecundaria,quum enim ſint prima ex ijs pendet omnium aliorum cognitio *2. Arg.* Secundò conſiderauit Ariſtotelis verba in ipſo initio quinti Metaphyſic. dicentis,initiū doctrinæ non ſemper eſſe principium rei,ſed eſſe quandoque vnde quis facilius addiſcat. *Reſpōſio.* Ad hoc reſpondet aduerſus, Ariſtotelem ibi de via doctrinæ,non de ordine loqui, & ita locum illum ſuę potius opinioni ſuffragari. *3. Arg.* Tertiò loco maximè innixus ſum verbis Ariſtotelis in primo libro Ethicorum capit. 4. B vbi ait, Platonem rectè dubitaſſe,an à principijs, an ad principia via tenenda ſit,tandē autem ſtatuit eſſe à notis nobis progrediendum. *Reſpōſio.* Ad hoc ſimiliter reſpondet,Ariſtotelem ibi non de ordine doctrinæ loqui, ſed de via, idque confirmat expendens diligenter verba illa Ariſtotelis omnia: perpendit enim dictionem logus, quæ ſignificat rationes:at ordo nō eſt ratio,ſed Methodus propriè eſt ratio. Conſiderat etiam, Ariſtotelē dicere notiora duplicia eſſe,alia nobis, alia natura, & decernere, eſſe incipiendum à notis nobis: patet igitur eum loqui de Metho- C do; quia iam ego dixi ordinem eſſe à notis ſecundum naturam,& ſecundum cognitionem noſtram diſtinctam, Ariſtoteles autem apertè dicit auſpicandū eſſe à notis ſecundum cognitionem confuſam, ergo loqitur de via; proinde ego mihi contradico, dum aſſero ordinem eſſe à notis ſecundum cognitionem diſtinctam, & Ariſtotelem ibi loqui de ordine: alia quoque Ariſtotelis verba cōſiderat, quæ mox à nobis diligenter expendentur: & quoniam ego ad probandum, ꝙ ibi de ordine ſermo fiat, hoc argumēto vſus D ſum, quod Ariſtoteles iam in capite tertio de Methodo loquutus erat, quare non poteſt iterū in capite quarto agere de Methodo,aduerſarius prius argumentum hoc cōtra me retorquet, deinde ſoluit: retorquet hunc in modum;Iam Ariſtoteles prius cęperat vti ordine reſolutiuo, exordiens in primo capite à felicitate, quæ eſt finis omniū agendorum, ergo non debebat amplius dubitare, vtro ordine vtendum ſit, quum iam E ſeruandum ſibi ſumpſiſſet ordinem reſolutiuum. Soluit autem argumentum dicens, *4. Arg.* Ariſtotelem in capite tertio non dixiſſe,nullis ſe prorſus vſurum demonſtrationib. ſed non exactis,quales ſunt demōſtrationes mathematicæ:ideo in quarto capite id magis confirmans inquit eſſe progrediendum à notis nobis,&ita vtendum eſſe leuibus, & nō exactis demonſtrationibus: poſtea ego adduxi multa Ariſtotelis loca, in quibus ſpreto naturæ ordine ſeruat ordinem cognitionis noſtræ, vt in libro Categoriarum præponit relationem qualitati, & in ſecundo de Anima præponit viſum tactui, quum tamē

& qua-

Digitized by Google

& qualitas relatione ſit natura prior, & tactus viſu: ſic etiam prius de animalib. agit quam de plantis, licet plantæ ſecundum ordinem naturæ præcedere debuiſſent: prius etiam de homine dicendum proponit, quã de cæteris animalibus primo libro de hiſt. animal. cap. 6. & in ſecundo de part. anim. *Reſpõſio.* cap. 10. Ad hæc omnia reſpondet, id factum eſſe per accidens, vbi.n. ordo nõ eſt neceſſarius, non ſeruatur quandoque ordo naturæ, quia aliqua offertur occaſio, ob quam nõ eſt neceſſe ordinem illum ſeruare, & ea dicitur accidentalis quædam ipſius ordinis prætermiſſio, quemadmodum in ſenſibus in quibus nullus eſt neceſſarius ordo, potuit Ariſtoteles, neglecto ordine naturæ, incipere à viſu, immò addit dici etiam poſſe, quod Ariſtoteles ſeruat in ſenſibus ordinem naturæ, quum ſeruet ordinem perfectionis, qui non minus dicitur ordo naturæ, quam ordo originis, ob id inquit, ita ſeruaſſe ordinem naturæ, Ariſtotelem incipientem à viſu, deſinẽtem in tactu, vt Platonem in Timæo, & Auicennam in ſexto naturalium incipientes à tactu, & deſinentes in viſu, quamuis non ſit idem ordo naturæ. *Poſtremũ argum.* Vſus ſum præterea tali ratione: Si ordo doctrinæ ſumeretur neceſſario à natura rerum, dubij ſemper eſſemus vndenam auſpicari deberemus duplex enim eſt ordo naturæ, vnus perfectionis, ſeu intentionis, alter generationis, ſeu originis, qui etiam contrarij inter ſe ſunt: quare ſi ſtatueremus, ſeruandum ſemper eſſe ordinem perfectionis, ſolus daretur ordo reſolutiuus, q à compoſitis ad ſimplicia progreditur, ſi verò ordinem generationis, ſolus daretur ordo compoſitiuus, qui eſt à ſimplicibus: quod ſi vterque ſeruari ordo poſſet, ſequeretur incertum, atque indefinitum eſſe ordinem doctrinæ, quum nulla appareat ratio, cur vnũ potius, quam alterum ſeruare debeamus, itaque tradenda omninò eſt regula, qua ſtatuatur, vno potius, quam altero eſſe vtendũ hæc autem non poteſt aliũdè ſumi, quam à noſtra cognitione: hoc argumentum ipſe prius contra me duobus modis retorquet; *Prior retorſio argumenti.* Primò ſic; Nota nobis duplicia sũt, vel enim diſtinctè, vel confuſè, & quandoque procedimus à notis nobis confuſè, vt quando à Phyſicis progredimur à Metaphyſica, quandoque à notis nobis diſtinctè, vt quando in ſcientia naturali auſpicamur à principijs: ergo dicendo ordinem ſumi à cognitione, incertum ſimiliter ordinem facimus: quia æquè poſſumus ordiri à notioribus natura, atque à notioribus nobis, quod etiam ego negare non poſſum, quum aſſeram Ariſtotelem *Poſterior retorſio.* in cap. 4. primi libri Ethic. de ordine loqui, quando dicit eſſe progrediendum à notioribus nobis, prout notiora nobis opponuntur notioribus natura. Alio modo

A idem argumentum ita retorquet: Si duo offerantur æquè ignota, nulla dabitur regula, ob quam alterum pręferre alteri debeamus, dum à ſola noſtra cognitione rationem ordinandi ſumimus; quare tunc cogimur ad *Reſponſio.* naturæ ordinem confugere: ſoluit autem argumentum, concedens priora natura duplicia eſſe, & vtrunque ordinem ſeruari poſſe; quum enim natura & componat progrediẽs à ſimplicibus ad compoſita, & reſoluat progrediens à compoſitis ad ſimplicia, nos pro varijs inſtitutis noſtris & opportunitatibus B modò volumus imitari naturam generantem, & ita vti ordine compoſitiuo, modò naturam reſoluentem, & vti ordine reſolutiuo, eo enim ordine vtimur, qui noſtro inſtituto, & rei, de qua ſermo eſt, accommodatior eſſe videatur.

CAPVT. V

In quo fundamenta quædam ab auctore iaciuntur.

C VT & contraria argumenta ſoluere, & & noſtra tueri facilius poſsimus, quędam præmittenda ſunt, non quidem noua, ſed ex libris noſtris logicis repetita: nam quæ ibi dicta à nobis ſunt, ad ſententiã noſtram tuendam optimè ſufficiunt. *Primum fundam.* Primum quidem annotandum eſt illud, quod in c. 9. primi libri de Methodis diximus, quòd cognitionem facere ſiue confuſam ſiue diſtinctam, & proprium methodi, nec competit ordini, ſola enim methodus facit ex notis cognitionem ignoti: ordo verò nullam cognitionem parit, ſed ſolum facit vt ea, quæ D addiſcimus, melius vel facilius addiſcamus. hac ſola ratione ad cognitionem ordo confert: ideo falſo mihi attribui videtur, quòd dixerim ordinem ſumi à noſtra cognitione diſtincta, methodum verò a cognitione noſtra confuſa; nam id quidem de ordine diximus, ſed hoc de methodo nunquam: quin potius apertiſsimè declarauimus, methodum dirigi ad vtramque noſtram cognitionem, immò magis ad diſtinctam, quam ad confuſam, ſiquidem demonſtratio à priori eſt præſtantior demõſtratione à poſteriori, E & eius ſcopus ac finis; de ordine autem quòd ſolam reſpiciat cognitionem noſtram diſtinctam, aduerſarius hoc quoque nititur impugnare, ſed de hoc poſtea loquemur. *2. Fundamentum.* Id preterea notandum eſt, quod in eodem loco expreſsimus, quòd quando dicimus, ordinẽ reſpicere noſtram cognitionem diſtinctam, nihil aliud intlligimus per diſtinctam cognitionem quam perfectam in eo genere; ordo, enim nos iuuat ad cognitionem aſſequendã non quidem abſolutè perfectam, & quãtum de re propoſita haberi poteſt, ſed pro viribus

Digitized by Google

Tria genera eorũ quæ ordinantur.

bus & pro conditione illius diſciplinæ. Præterea in eodem loco diximus, quod quandoque aliquod neceſſariũ eſt ad aliud perfectè cognoſcẽdum quantum in illa diſciplina cognoſci poteſt, quoniam ſine illius cognitione hoc nunquam perfectè cognoſceretur, ob id neceſſarium omnino eſt illud huic in doctrina anteponere, & dicitur is ordo ſeruari propter meliorem cognitionem, ut quando prius agitur de elementis, quàm de miſtis, quia non poſſunt miſta bene cognoſci elementis ignoratis: quandoque autem non eſt neceſſarium illud cognoſcere pro huius cognitione, ſed eſt tamen utile, quia ſic facilior fit doctrina, quæ alioqui difficilior eſſet; ob id illud huic anteponere debemus; & hoc in tractatione de ſenſibus notare poſſumus: nam Ariſtoteles poterat exordiri a tactu, nec vlla neceſſitate a viſu auſpicari coactus eſt; docuiſſet enim etiam hoc modo ea, quæ de ſenſibus docuit, ſed multò difficilius; vt igitur doctrina facilior redderetur, conſtituit a viſu auſpicari ob eam rationem, quã nos in cap. 7. eius primi libri tetigimus; patet enim Ariſtotelem in capit. De tactu, multa de eo ſenſu declarare per ea, quæ antea de viſu dixerat. Demum quandoque contingit, ut neque melioris neque facilioris doctrinæ ratio poſtulet, ut hoc illi anteponamus, dantur enim quædam quæ inuicem ita ſeſe habent, ut nullum eorum ſit, quod magis ad aliorum notitiam conducat, quàm illa ad ipſum, & tunc quum nulla a cognitione ſumpta ratio locum habet, in arbitrio ſcribentis eſt quodcunque voluerit, anteponere, licet hoc raró admodum eueniat, & ſolùm in aliqua diſciplinæ particula, nunquam in diſciplina tota, ita ut dum totam diſciplinam reſpicimus, ea ſemper dicatur diſpoſita ſecundum ordinem melioris & facilioris cognitionis, quemadmodum etiam in poſtremo eius 1. libro capit. dicebamus. Euenire autem hoc poteſt inter ſpecies aliquas eiuſdem generis æquè incognitas, cuiuſmodi ſunt equus, & aſinus; quare in arbitrio auctoris poſitum eſt ab utralibet exordiri, poteſt enim tunc ſeruare ordinem perfectionis, & incipere a nobiliore: poteſt etiam naturam generantem imitari, progrediendo ab ignobiliore, ut quum animal, & planta ſint ſpecies æquales viuentis corporis, ſi ſtatueremus neutram conferre ad cognitionem alterius, poſſet auctor ſeruare ordinem perfectionis, & auſpicari ab animali: poſſet etiam incipere a ſtirpe, quæ imperfectior eſt, & naturam habet ſimpliciorem, vt imitaretur naturam generantem, & vtroque modo diceretur naturæ ordinem ſeruare, ſed non ordinem cognitionis: id

A tamen animaduertendum eſt, quòd ſecundum opinionem noſtram cognitionis ordo inuariabilis eſt, quando enim adeſt ratio ordinandi ſumpta a noſtra cognitione, non eſt alius ordo ſeruandus, quia ſi alius ſeruetur, non eſt rectus ordo: quòd ſi quandoque non ſeruatur, id fit quia nullus adeſt, qui ſeruari poſsit, non quia adſit, & ab auctore negligatur, hoc enim ab aduerſario nobis obijci nunquam poteſt: nos tamen ei obijcimus, quòd quandoque adeſt inter aliqua ordo naturæ, qui tamen B negligitur propter ordinem melioris cognitionis, hoc autem quando eueniat, & quo modo ſeſe habeat, declarandum eſt, eoque diligentius, quo a nemine hactenus declaratum uel tactum eſſe comperitur. Iam diximus, aliquam eſſe aliquorum ordinationem neceſſariam ad perfectam ſcientiam adipiſcendam, aliquorum autem non neceſſariam, ſed vtilem ad eam facilius acquirendam: aliquorum demum nec neceſſariam, nec vtilem, ſed arbitrariam, quum nullus in eis notari poſsit ordo co- C gnitionis, uel melioris, vel facilioris: in hoc igitur tertio genere certum eſt non contingere, vt propter noſtram cognitionem ordo naturæ negligatur: ſiquidem nullus ibi adeſt ordo cognitionis, qui dicatur præferri ordini naturæ: ſed neque in primo genere; nam in eo neceſſarium omnino eſt ordinem naturæ ſeruare, non quidem quia ſit ordo naturæ, ſed quia idem eſt etiam ordo melioris cognitionis: quoniam in ijs rebus non poſſunt hi duo ordines eſſe diſiuncti: quocirca ſimul ſerua- D tur & naturæ & cognitionis ordo, ſeruatur tamen ut ordo melioris cognitionis, non ut ordo naturæ. Hoc autem euenit, quando ea, quæ diſponenda ſunt, eiuſmodi ſint, ut unum ſit cauſa alterius: cauſa enim tum natura, tum cognitione prior eſt effectu: neceſſarium igitur eſt, cauſam effectui anteponere, & ita imitari naturam componentem, non tamen quia is ſit ordo naturæ, ſed quia fieri non poteſt, vt effectum perfectè noſcamus ignoratis cauſis, dummodo tales cauſæ ſint, quæ ſub propoſitæ diſciplinæ conſiderationem ca- E dant, quia niſi ſint eiuſmodi, poterit effectus perfectè in eo genere cognoſci abſque illarum cauſarum cognitione. Reliquum eſt igitur, ut in ſecundo tantùm genere eueniat, ut ordo naturæ ſpernatur ob noſtram faciliorem cognitionem, hoc autem facilè intelliget, quiſquis fateatur dari aliqua aliquibus naturæ priora, quæ tamen eorum cauſæ non ſunt, quod fateri nos & Ariſt. authoritas, & res ipſa cogit: Ariſt. enim in ſecundo capit. 1. lib. Poſt. analyt. conditiones principiorum demonſtrationis

Nota in quib. ordo naturæ negligatur propter noſtram cognitionẽ.

nis enumerans, inquit principia & priora eſſe debere & cauſas: nouit igitur dari priora, quæ non ſint cauſæ, nam ſi omnia priora eſſent etiam cauſæ poſteriorum, ſuperuacuum fuiſſet addere, & cauſas: ſed manifeſtum per ſe eſt, dari plures eiuſdem rei cauſas, quarum una alterius cauſa non eſt, in ijs tamen aliquis eſt naturalis ordo: dantur etiam plures effectus naturæ, quorum vnus non eſt cauſa alterius, ordinem tamen inter ſe habent naturalem, quoniam eos natura ordine quodam producit, ut ſi inter ſe conferamus plantam, & animal, neutrum alterius cauſa eſt, ſunt enim duæ æquales eiuſdem generis ſpecies, attamen aliqua ratione dicitur planta natura prior animali, quoniam ſimplicior, & imperfectior eſt: & animal omnes habet animæ facultates, quas habet planta, & alias præterea: natura autem ab imperfectioribus ad perfectiora progredi ſolet. Sed in his illud eſt maximè annotatione dignum, quòd quum duo ab Ariſt. ſtatuantur ordines naturæ, quos ſæpe aduerſarius nominat, unus generationis, alter intentionis, in his tamen rebus ſolus locum habent ordo generationis, nam dicere quidem poſſumus ſtirpes eſſe natura priores animalibus, nempe ordine generationis naturæ; non tamen dicere poſſumus, animalia eſſe priora ſtirpibus ordine intentionis naturæ: non eſt enim in rerum natura planta propter animal, licet ad animalium vitam conſeruandam conducat, ſed eſt ſpecies corporis naturalis per ſe conferens ad perfectionem vniuerſi, & per ſe digna cognitu, etiamſi ad animalium vitam nihil conferret: poſſumus igitur dicere, plantam naturæ priorem animali, non tamen animal natura prius planta, licet perfectione ſit prius, idem dicendum eſt de homine, & alijs animalibus: idem de quinque ſenſibus, tanquam facultatibus eiuſdem animæ inter ſe collatis, nullus enim eſt aliorum cauſa, tamen tactus eſt natura prior cęteris, & poſt tactum guſtus: quia nequeunt alij abſque his exiſtere: nec propterea viſus & auditus dicuntur altero modo illis natura priores, nempe ſecundùm ordinem intentionis naturæ, ut aduerſarius fingit, non enim dedit natura animalibus tactum & guſtum propter viſum & auditum, qui ſint ſcopus ac finis illorum, quum tactus ſit animali neceſſarius ut ſit animal: auditus autem, & viſus non ſint neceſſarij, ſed ſolùm conferant ad bene eſſe, ſiquidem poteſt eſſe animal, & diu viuere etiam ſine his: viſum igitur appellare primum ordine intentionis naturæ vanum eſt, quamuis primus vocari poſſit ordine nobilitatis ac perfectionis: ex eo enim quod aliquid ſit

Duo naturæ ordines nõ ſemper ſimul ſūt in eiuſdem.

A primum nobilitate, non infertur quòd ſit natura primum, niſi etiam ſit primum in intentione naturæ: ob id animaduertendum eſt, ut ſano modo intelligamus id, quod ab Ariſt. dicitur de duplici naturæ ordine, generationis & intentionis, videlicet primum generatione eſſe vltimum intentione, & primum intentione eſſe vltimum generatione: hoc enim in his tantum locum habet, quæ ſe habent inuicem vt cauſæ, & effectus, ut elementa, partes homogeneæ, partes heterogeneæ, animal

B totum: in reliquis autem poteſt quidem notari ordo ille naturæ, qui generationis ordo dicitur, ſeu ordo ſimilis ordini generationis: at non alter, qui intentionis ordo appellatur. In his igitur eum, quem habent, naturæ ordinem ſperni quandoque dicimus propter noſtram faciliorem cognitionem: quamuis enim ordine naturæ ſtirpes ſint animalibus priores, tamen quia notiora ſunt animalia, & ad ſtirpium cognitionem conferunt voluit Ariſtoteles priùs de animalibus, quàm de ſtirpibus agere. hac eadem ratione priora ſunt bruta homi-

C ne: Ariſt. tamen modò bruta homini, modò hominem brutis in doctrina antepoſuit, prout ratio facilioris doctrinæ pro varijs occaſionibus poſtulauit. Sic enim prior natura eſt tactus viſu tamen Ariſtoteles viſum tactui antepoſui,, quamuis nulla ratione natura priorem tactu. In ſcientijs igitur contemplatiuis, de quibus hæc omnia diximus; manifeſtum eſt ſperni quãdoque ordinem naturæ propter ordinem cognitionis, ita tamen vt nullum propterea afferatur impedimentum noſtræ cognitio-

D ni diſtinctæ, nam vbi à cauſis ad effecta procedentes ſeruamus neceſſario ordinem naturę, certum eſt eum eſſe ordinem diſtinctæ cognitionis. in alijs verò, in quibus ordo naturę ſpernitur, non ob id cognitio acquiritur confuſa, ſed ſimiliter diſtincta: nã etſi ſtirpes ſunt natura priores animalibus, non ob id ſunt cauſa animalium, ideo & diſtinctè cognoſci poſſunt ſtirpes ignoratis plantis: facilioris tamen doctrinæ gratia animalia anteponuntur. & ita ſperni dicitur ordo naturæ, nec per hoc ſtat, quin co-

E gnitionem adipiſcamur diſtinctam: nam quæſo, in quonam conſiſtit diſtincta, & perfecta animalium notitia? certè in his duobus, in cognitione eſſentię ipſorum animalium, & in ſcientia accidentium propriorum per ſuas cauſas, at hæc cognoſcere optimè poſſumus etiam ſtirpibus ignoratis; ſpernitur itaq; ordo naturæ, & ſolus ſeruatur ordo facilioris doctrinæ, cognitio tamen ſit diſtincta, quantum in eo genere fieri poteſt. Sed quum hæc in ſolo ordine compoſitiuo, proinde in ſcientijs tantum contem-

In ſcientijs põt haberi diſtincta cognitio etiam naturæ ordine non ſeruato.

Digitized by Google

Quō in artib. perfecta dicatur haberi cognitio nō ſeruato naturali ordine.

templatiuis locum habere videantur, ſi in artibus quoque & alijs, quæ ordine reſolutiuo traduntur, hoc idem oſtenderimus, clarum in omni ordine erit, quòd quamuis quandoque ordo naturæ non ſeruetur, non propterea diſtincta noſtra cognitio labefactatur. Diximus aliàs, quænam ſit operatricium diſciplinarum natura, cognitionem enim non abſolutè quærunt, ſed directam ad operationem, itaq; in his non abſolutè perfecta cognitio quæritur, ſed perfecta ſolùm in genere: erit autem in ſuo genere perfecta, quando is, qui eam eſt adeptus, quantum eſſe poteſt, idoneus fuerit ad optimè operandum, vt in arte medica neque humani corporis, neque ullius alterius rei abſolute perfecta cognitio quæritur, ſed quæ idoneum medicum reddat ad omnes humani corporis labes curandas, quæ arte medica curari aptæ ſint: non eſt igitur conſiderandum in huiuſmodi diſciplinis, an cognitio acquiratur procedendo à cauſis ad effecta ſecundùm ordinem naturæ rerum, an è contrario, ſed qualiſcunq; ſit, dicitur perfecta & diſtincta cognitio, ſi plenè innotuerint nobis principia, per quę operationem aggredi apti ſimus. reuera enim progreſſus ordinis reſolutiui a notione finis ad inuenienda principia eſt à poſteriori ad prius, ut in lib. 3. de method. cap. 20. demonſtrauimus. cognitionem tamen diſtinctam, hoc eſt, in ſuo genere perfectam tradit: Quamuis igitur ille ſit ordo contrarius ordini naturæ rerum, per hoc tamen non ſtat, quin cognitionem tradat diſtinctam eo modo, quem expoſuimus: quod autem ſit contrarius ordini rerum, patet, nam ordo illarum rerum naturalis ille eſt, qui in operatione ſeruatur, a remedijs ad ſanitatem, a cauſis ad effecta; ars enim in hoc naturam imitatur, ideoque proceſſus compoſitiuus artis operantis dicitur ordo naturæ, quia res illæ, vt ab arte producuntur, eum inter ſe ordinem habent: in arte autem docente contrarius ordo ſeruatur propter noſtram cognitionē, quæ requirit ut a notione finis ad inueniēda principia procedamus, quare in ordine quoq; reſolutiuo diſtincta in ſuo gñe cognitio quæritur, licet ordo naturæ non ſeruet.

CAPVT VI.

Impugnatio ſolutionum aduerſarij.

His ita conſtitutis, venio ad argumentorum meorum defenſionem, quæ ille ſoluere nimius eſt. Primum Argumentum meum ſumptum erat ex primo contextu primi libri Phyſ. ſed quoniam aduerſarius in eo ſoluendo etiam contra me argumen-

A tatur, nos vt diſtinctè procedamus, ſolutionem eius ab argumentatione ſeiungemus, ſolutio in hoc tantùm conſtituta eſt, quòd Ariſtoteles dicens de primis principijs eſſe agendum, quoniam ex eorum notitia cognitio aliorum pendet, non primariam, ſed ſecundariam eius ordinis rationem adducit: quæ reſponſio ſatis ipſa per ſe ſuam abſurditatem patefacit: quoniam Ariſtoteles vbique ſolet cauſam primam quæſitorum afferre, quum hæc ſola declaret propter quid, ut in Poſt. analyt. videre

Defenſio primi argumenti ſumpti ex initio primi phyſic.

B eſt, & ut nos tum in illorum commentarijs, tum in operibus logicis paſsim demonſtrauimus. Quoniam ergo negari non poteſt, cōſilium Ariſtotelis eſſe in primis illis uerbis primi Phyſ. non ſolùm dicere ſe uelle a primis principiis auſpicari, ſed etiam dicere propter quid uelit, certè non idoneā cauſam adduceret, ſi ſecundaria ea cauſa eſſet. etenim non declararet, propter quid ſit ordiēdum a primis principijs, ſed quòd illa ſit cauſa prima & præcipua eius ordinis, nos demōſtrare facilè poſſumus, quanquam hac de re plura iam diximus in pri-

C mo lib. de methodis, præſertim c. 6. quemadmodum enim in ſecundo lib. Poſt. dicebat Ariſtoteles, deambulationem a cœna eſſe cauſam effectricem ſanitatis, contrà verò ſanitatem eſſe cauſam finalem deambulationis, ita in præſentia dicendum eſt, cauſa cur a primis principijs ordientes cognitionem aliorum adipiſcamur, eſt quia ſunt prima ſecundum naturam, & cauſæ reliquorum; Quum enim cætera ab his pendeant quatenus ſunt, pendent etiam quatenus cognoſcenda ſunt, & dum hoc dici-

D mus, cauſam effectricem ſignificamus: ſed tamen è conuerſo illa cognitionis adeptio eſt cauſa finalis à primis principijs auſpicari velimus. ſi quis .n. quærat, cur a primis principiis ordiamur rerū naturaliū tractationem, nulla certè alia finalis cauſa reddi pōt, niſi ea, q̄ reddit ibi Ariſtoteles, ſ. quia ſic perfectam rerum naturaliū cognitionē, quam quærimus, aſſequemur ſiquidem ex primorum cognitione cognitio aliorū pendet: Dicere aūt cauſam huius finalē eſſe vt naturam imitemur, ita vanum eſt, vt ne iſte

E quidem, qui hoc enunciet, id credere poſſe uideatur, niſi ēt credat, ſcopum & finē omnium diſciplinarū eſſe non cognitionē rerum, ſed imitationē naturę: quod ſi dicat, neque eſt ꝙ inuidere ei dogma hoc neque ꝙ confutare debeamus. Quoniā igitur Ariſtoteles ibi nō effectricem cauſam ſciētiæ afferre vult, ſed cauſam finalē cur à primis auſpicari velit, & nos ſimiliter de finali tātum cauſa ordinis in præſentia loquimur, ut in illo primo lib. de meth. videre eſt, certum eſt cauſam primam, non ſecundariam

ab

Solutio duorum argumentorũ aduerſarij.

ab Ariſtotele eo in loco afferri. Duo etiam illa aduerſarij argumenta friuola ſunt. Cur enim Ariſtoteles prius de nutriente anima, quam de aliis agendum proponat, nullam cauſam ex meliore vel faciliore noſtra cognitione ſumptã reddere poterat, ideo ſeruare uoluit ordinem naturæ; immò dicere poſſumus, rationem ab Ariſtotele ibi allatam, non eſſe cauſam finalem ordinis ſeruati in partibus animæ, ſed potius effectricem, quum ceſſet ibi cauſa finalis, quia fine ſuo potiri poterat, nempe perfecta partiũ animæ cognitione, & præponendo nutrientem ſentienti, & ſentientẽ nutrienti. Quod verò de guſtu, & olfactu dicit, falſum eſt, vt nos poſtea demonſtrabimus, nam luce clarius oſtendemus, olfactum ibi eſſe nobis notiorem guſtu, proinde Ariſtotelem progredi à notioribus nobis. Ad alterum, argumẽtum, negamus Ariſtotelem ibi afferre cauſam ſecundariam, iã enim probauimus, eã eſſe primariam. Ad ſecundum argumentũ meũ ſumptum ex primis uerbis quinti Metaph. reſpondebat uir ille clariſsimus, Ariſtotelem ibi de via doctrinæ, non de ordine loqui: quæ ſolutio poteſt quidem fortaſſe alicui ſatisfacere, qui ſuperficiem tantum verborum Ariſtotelis attingere, non eorũ vim intimam penetrare ſolitus ſit: At ſi verborum ſenſum diligenter expẽdamus, abſona omnino eſt rationi & ab ipſiſmet Ariſtotelis verbis exploſa, quod oſtendo perpendens tum dictionem illam, Principiũ, tum etiam illam, Facilius; vtraque enim de ordine propriè dicitur, de Methodo autem nullo modo: nam vox illa, Initium, de doctrina non rectè dicitur, niſi vbi multa ſunt, quæ tractantur: ab vno enim aliquo ſumitur tractationis initium, deinde ad alia ordinatim tranſitus fit: eadem prorſus eſt vis huius verbi, Incipere, vt in primo lib. de Meth. cap 6 notauimus, deinde fuſius cap. 7. declarauimus. in Methodo autem de vna tantum re, quæ quæritur, agi propriè dicimus, nõ de medio, ex quo quæritur, neque de ſubiecto, in quo: hæc enim vtraque iam precognita ſupponuntur, nec tractari tunc dicuntur: ſiquidem tractari in diſciplinis ea dicimus, quæ vt ignota quæruntur: Nã ſi de luna demonſtretur eclipſis per terræ interpoſitionem, ſolius eclipſis, ea demonſtratio eſſe dr̃, de ſola elipſi ibi agitur: ob id non licet ibi dicere, quodnã ſit doctrinæ initium, neque à qua re demõſtrator incipiat. Verba quidem ſi reſpiciamus, dicere poſſumus, initium quandoque ſumi à propoſitione maiore, quandoque etiam à minore: ſed dum res ſpectamus, incongrua loquutio eſt, ſi dicamus initium ſumi à medio, uel à ſubiecto: ſed propriè dicimus, fieri ſyllogiſticum progreſſum à medio ad quæſitum in eodem ſubiecto. in ordine autem multa diſpoſita diſponimus, de quibus omnibus, ac ſeparatim de ſingulis tractatio fieri dicitur, ideo ab eorũ aliquo ſumitur doctrinæ initium. Quando igitur Ariſt. dicit principium doctrinæ, de ordine loquitur, non de Methodo, niſi valde ineptè & incongruè loquatur. Hoc idẽ adhuc efficacius declarant verba illa, Faciliùs addiſceret: nam comparatiuũ ſupponit primitiuũ utriq; comparato competere, ſi cõparatio debeat eſſe conueniens: ſin minùs, abſurda eſt loqutio: vt ſi quis diceret, niuẽ eſſe albiorem Aethiope, qualem loquutionẽ Ariſtoteli attribuere nefas eſt: At ſi dicat, niuẽ albiorem pariete, rectè loquĩ, dummodo paries quoq; ſit albus. quũ igitur Ariſtoteles dicat, initiũ doctrinę quandoq; eſſe, unde quis facilius addiſcat, ſtatuamus eum de Methodo loqui, ſintq; in ſyllogiſmo propoſitiones A, & cõcluſio B. & qm̃ methodus ſemper, ac neceſſariò eſt à noto ad ignotũ, oportet notũ eſſe A, ignotum aũt B, erit ergo verborum Ariſtotelis hic ſenſus: faciliùs diſcimus ab A, ad B, progredientes, quàm à B. ad A, neceſſe eſt aũt, vt vtroq; modo diſcamus, ſi comparatiua loquutio congrua eſſe debeat: igitur iudicat Ariſtoteles ẽt à B, ad A, progredientem diſcere, ſed minus facilè: hoc tamen falſum omnino eſt. quoniam ab ignoto ad notum procedentes nihil penitus diſcimus: quum igitur Ariſt. dicat, vnde faciliùs addiſcamus, ſi de methodo loquatur, nõ modò incongrua, ſed falſa eſt loquutio: at de ordine cõgrua & veriſsima. Nã de animalibus, ac de ſtirpibus acturi docere poſſumus tũ ab animalib. incipiendo, tum ẽt a plantis, facilius tñ, ſi ab animalibus ordiamur, qm̃ illa, quæ de animalibus dñr, plantarum doctrinam faciliorẽ reddunt. Sed res clariſsima eſt legentibus ea, quæ ab Ariſtot. poſtea dicuntur in eodẽ capite: nam haud multò poſt inter alias ſignificationes principij, quæ ibi enumerãt, ponit Ariſt. principiũ Methodi his verbis: [Præterea vñ cognoſcibilis res eſt primũ, hoc quoq; rei principiũ dr̃, vt demonſtrationũ ſuppoſitiones:] quę verba ego aliàs conſiderare neglexi, quum fieri poſſe non crederẽ, ut aliquis vnquam aſſereret, Ariſtotelem in eius capitis initio de via doctrinæ, non de ordine loqui: attamen quum iam ſit inuentus qui id aſſeruerit, fateatur ẽt oportet, Ariſtotelẽ in eodẽ capite bis principium methodi numerare, tanq̃ aliam, & aliam acceptionẽ principij, quum tamen eadem ſit ſm̃ aduerſarium. Sed mihi vr̃, rem hanc omni carere difficultate: patet .n. Ariſtotelẽ in eius capitis initio loqui de principio ordinis doctrinæ, poſtea verò in his alijs verbis de principio

Defenſio ſecundi argumenti ſumpti ex initio quinti Metaphyſ.

Declaratio capitis quinti Metaphyſ.

pio methodi, quamuis enim nomen princi-
pij acceptum pro eo, à quo aliquis incipiat
non conueniat Methodo, vt antea diximus,
conuenit tamen acceptum pro cauſa, nam
propoſitiones ſunt cauſæ concluſionis: ſi-
gnificat etiam Ariſtoteles, veram diffe-
rentiam, qua Methodus ab ordine diſcre-
pat, nam proprium methodi eſt notificare,
& ex noto ducere in cognitionem ignoti,
ordo autem non notificat, ſed ſolum facit,
vt facilius addiſcamus; nec mirum ſi aſſerat
Ariſtoteles. ordinem doctrinæ poſtulare, vt
è facilioribus cognitu procedamus, hæc e-
nim omnium probatiſſimorum auctorum
ſententia fuit. Plato in ſecundo libro de Re-
publica, de hominis iuſtitia loquuturus pro
ponit ſe prius de vniuerſæ ciuitatis iuſtitia
dicturum, quoniam (inquit) maior ma-
ioris ſubiecti, iuſtitia eſt, quam mino-
ris, proinde cognitu facilior, & exemplis
declarat eſſe ſemper è faciliorib. inchoan-
dum, vt facilius poſtea difficiliorum noti-
tiam conſequamur, eaque Platonis verba ci
tantur, approbanturque à Galeno in 9. lib.
de Hyppocr. ac Platonis decr. cap. 2. poſt-
quã in primo cap. dixerat, Hippocratis quo
que ſcientiam fuiſſe, quod à facillimis cogni
tu ſit ſemper ordiendum: & loquitur mani-
feſtè de ordine doctrinæ, non de via. Hoc idẽ
legimus apud Auicennam in proœmio libri
ſui de Anima, qui ſextus naturalium nuncu
patur: quum enim de materia, & de forma
animalium agendum eſſe, & animalium par
tes ſint materia anima verò forma ipſa, ſta-
tuit agẽdum prius eſſe de Anima, quam de
partibus, nullamque aliam huius ordinis ra
tionem adducit, quam quod putat ſic faci-
liorem doctrinam fore: quoniam magis con
fert cognitio animæ ad cognitionem corpo
ris, quam è conuerſo, & inquit ſe hoc dice-
re excuſationis gratia, reſpiciens fortaſſe
Ariſtotelem, qui hac in re contrario ordine
vti maluit, prius agens de partibus anima-
lium, quàm de anima, nec alia ipſe quoque
ratione ductus, quàm doctrinæ facilitate:
quum enim nec materia ſit cauſa formę, nec
forma materiæ, ſed ambæ ſint cauſæ compo
ſiti, nullus inter eas eſt neceſſarius doctrinæ
ordo, ſed pro varijs diuerſorum philoſo-
phantium ſcopis, & ſententijs, & theorema
tibus fieri poteſt, vt duo contrarij ordines
à duobus auctoribus in iiſdem rebus ſerua-
ti, ſimiliter ſint ordines facilioris doctrinæ:
vt apud Auic. facilior ſit doctrina incipien-
do ab anima; apud Ariſtotelem aũt facilior
incipiendo à materia animalium, quod ip-
ſe quoque ſignificauit in proœmio primi li-
bri de Anima, dum magna cum efficacita-
te difficultatem tractationis de anima decla
rauit, partes namque animalium, quum cor
poreæ, & ſenſiles ſunt, videntur facilè ex

Plat. in Politiis.

Galen.

Auicen.

A anatome cognoſci poſſe: vnde etiam facilè
ad cognitionem operationum ac munerum
ſingularũ duci poſſumus: ideo fortaſſe Aui-
cenna deceptus eſt, putans faciliorẽ doctri-
nam eſſe ordiendo ab anima, & ita cognitu
difficiliorem ſcientiam de animalibus tra-
didit: fortaſſe etiam uſus eſt ipſe quoque
ordine facilioris doctrinæ pro theoreматũ,
ac tractationum diuerſitate, vt prædiximus.
Hæc tamen in iiſdem rebus diſponendis
apud diuerſos ſcriptores uarietas non po-
teſt in tota diſciplinæ traditione continge-
B re, ſed ſolùm in parte: nam ſi naturalẽ ſcien-
tiã & ab Ariſtotele, & ab Auicenna, & à Pla
tone in Timæo ſcriptam conſideremus, eũ-
dem vbique ordinem habent, nempe com-
poſitiuum, licet in aliqua parte res aliquæ
propter opinionũ diuerſitatem uarijs mo-
dis diſpoſitæ eſſe comperiantur. Patet igi-
tur, Ariſtotelem in memorato loco de or-
dine loqui: quòd autem in 2. context. pri-
mi libri Phyſ. & in context. 10. ſeptimi me-
taph. de methodo. dicat, quòd ſit à notiori-
bus nobis, id nobis nõ officit. quum ibi ma-
C nifeſtum ſit eum loqui de inſtrumento no-
tificante, ſed non propterea ſequitur, quòd
ſemper loquatur de methodo, quando no-
minat progreſſum à notioribus nobis: po-
teſt enim alibi hoc dicere de ordine, quum
is quoque ſit à notioribus: quare argumen-
tum friuolum eſt. Ad tertium argumen-
tum meum ſumptum ex 4. cap. primi libri
Eth. plurima ab aduerſario dicuntur, quæ
me ad eius loci explanationem omnino co-
gunt: nam ipſe & aduerſus me torquere, &
ſoluere argumentum nititur, & multifariã
etiam contra me argumentatur: quamobrẽ
D me in huius argumenti mei defenſione tum
ſoluentis, tum etiam argumentantis locum
tenere neceſſe eſt. Primum quidem oſten-
do, non poſſe contra me argumentum re-
torqueri, ſed contra eius ſententiam eſſe
ualidiſsimum: nam Ariſtoteles in cap. 1. &
2. eius libri iam initium declarat ordini re-
ſolutiuo, incipiens ab ultimo omnium agẽ-
dorum fine, & eum dari ſtatuẽs: deinde an-
tequam vlterius progrederetur, conſidera-
uit in 3. cap. qualis methodus, & qualis au-
ditor eſſe debeat: poſtea in 4. cap. reſumit
E conſiderandũ finem, & cognoſcendum quid
ſit: & in primis eius nomen, ac nominalem
quandam deſcriptionem, in qua conſentire
omnes videntur, in medium adducit, dicẽs
hunc finem eſſe felicitatem eamq; nil aliud
ab omnibus exiſtimari, quàm bene viuere,
ac bene agere, licet de intima eius defini-
tione plures diſſentiant, quorum opiniones
expendendas, atq; inter ſe conferẽdas pro-
ponit, ſed antequam hoc examen aggredia-
tur, digreſsionẽ quãdam facit de ordine, de
qua nobis in præſentia diſceptatio propo-

Defenſio tertij argumenti ſumpti ex c. 4. primi Lib. ethic.

Digitized by Google

ſita eſt: nam poſtea ſtatim in quinti capitis A
initio fatetur ſe à propoſito digreſsum eſſe
& ad ſermonem de fine reuertitur. huius igi
tur digreſſionis occaſionem ſi cōſideremus,
eam optimam fuiſſe videbimus dubitādi de
ordine, ſed nullam de methodo: quum enim
iam ordini reſolutiuo initium dediſset, ſta-
tuens dari finem omnium agendorum, & no
men eius, nominiſque declarationem pro-
poſuiſset, ſtatim animaduertit dubitare de
hoc ordine quempiam potuiſse, & exiſtima-
re ſeruandam potius eſse ordinem naturæ
rerum, & à primis potius principijs eſſe or- B
diendum, quam ab vltimo fine: quamob-
rem antequam vlterius progrederetur, vo-
luit dubium hoc de medio tollere, & huius
ordinis à ſe iam cœpti rationem adducere:
& ipſius verba ſēſum talem ſignificare vi-
dentur. Cæterum dubitare de hoc noſtro
ordine aliquis poſset, idque non iniuria:
nam Plato quoque de ordine in diſciplinis
ſeruando dubitabat, an à principijs, an ad
principia progrediendum ſit, ſed vt dubita-
tionem ſoluamus, dicendum eſt, id ſolum
eſse attendendum, vt à notioribus incipia-
mus: quia notiora duplicia ſunt, alia nam- C
que natura notiora dicuntur, alia verò no-
bis: non eſt eredendum, incipiendum ſem
per eſſe à notioribus natura, ſeruandum-
que neceſſariò eſſe naturæ ordinem, ſed au
ſpicandum ſemper eſt à notioribus nobis,
etiamſi ea non ſint notiora natura, ob id no
ta nobis non videntur ibi eſſe intelligenda
ea, quæ ſunt oppoſita notis natura, ſed cō-
muniter, & indiſtinctè ea, quæ ſint notiora
nobis, ſiue eadem ſint, & naturæ nota, ſiue
non ſint, niſi dicamus nota nobis ſumi, vt di
ſtincta ab illis notis naturæ, quæ nobis ſint D
ignota. ab his enim non eſt ordiendum. Ita
igitur dubium de ordine optimè tollitur:
nam inceptum quidem eſt à felicitate, quæ
ſecundum naturam vltima eſt, videtur enim
prima in hoc genere pincipia eſſe leges, quę
ſunt cauſæ bonarum operationū, & hæ rur-
ſus per aſſuetudinem ſunt cauſæ acquiren-
di habitus virtutum qui tandem ſunt cauſę
actionum conſequentium, in quibus conſti-
tuta felicitas eſt: hæc igitur ſm ipſum rerum
ordinē poſtrema oīum eſt, tñ ab hac eſt exor
diendum, quia nobis eſt notior: ſed qūo no E
tior? in hoc tantum ſenſu notior, quod ad
reliquam cognitionē neceſsaria eſt eius co-
gnitio, niſi etiam prænoſcatur finis, nulla
eorum, quæ ad finem ducunt, notitia haberi
poteſt, pendet enim principiorum, ſeu me-
diorum cognitio à cognitione finis, ſed nō
cognitio finis ab illorum cognitione, eaq́ue
dicitur diſtincta, & in eo genere perfecta co
gnitio, vt ante declarauimus, etſi ordinem
naturæ non ſeruat itaque tantum abeſt, vt
argumentum meum poſſit contra me retor-
queri, vt potius hac ipſa ratione, quod Ari
ſtoteles iam initium dederat ordini reſolu-
tiuo, oſtendatur ipſum de ſolo ordine in
ea parte loqui, quia continuatio, ac ſeries
verborum hoc apertè demonſtrat. verba
quoque hoc idem teſtantur: nam inquit
Ariſtoteles, eſſe incipiendum à notis, nos
autem iam diximus verbum incipere, ſoli
ordini conuenire, non methodo. Conſi-
derandum præterea eſt id, quod Ariſtote-
les dicit, Platonem de hoc rectè dubitaſſe:
quum enim hæc verba non de ſola ciui-
lis diſciplinæ traditione, ſed de omnibus
generaliter, & abſolutè proferantur, vt præ
cedentia declarant, certè de methodo pue-
rilis fuiſſet Platonis dubitatio, quum enim
clarum omnibus ſit, vtranque methodum
dari, & modo neceſſarium eſſe in diſciplinis
alteri vti, modo reliqua. vnam erat dubita-
re, vtra methodo in diſciplinis vtendum ſit;
idcirco ſolutio quoque dubij ab Ariſtotele
adducta ridicula eſſet, nam ipſe quaſi ma-
gnum quid, ac reconditum adducit, inquiēs
eſſe incipiēdum à notis: at quis eſt, qui igno-
ret, omnem methodum progredi à notis ad
ignota? vana igitur fuiſſet tum Platonis du
bitatio ab Ariſtotele approbata, tum ipſius
Ariſtotelis ſolutio: non ſic ſi de ordine lo-
quatur. exiſtimare enim quiſpiam poterat
vnum quendam eſſe certum ordinem, qui in
omni diſciplina ſeruandus ſit, eumq́ue ſem
per eſſe debere ordinem illum, qui in rerum
generatione ſeruatur, & ita ordiendum
ſemper eſſe à principijs: è contrario autem
videntur quandoque principia ignota pro-
poni, ac poſſe innoteſcere, niſi ex aliorū po-
ſteriorum cognitione, ideo iure dubitauit
Plato, à principijs, an ad principia progre-
diendum ſit, ſed Ariſtoteles dubium ſoluēs
inquit eſſe ſemper à notis nobis auſpican-
dum, etiamſi quandoque non ſint naturæ
nota, quaſi dicat, modo vnum ordinem, mo-
do alterum pro occaſione ſeruandum eſſe.
Valet etiam plurimum ad huius ſententiæ
comprobationem conſideratio eorum, quæ
de Methodo in tertio, atque in ſeptimo ca-
pite eius libri, & deinde in ſecundo ſecundi
ab Ariſtotele dicuntur: Primum quidem,
quia in nullo horum locorum de methodo
ſtatuit, quod debeat progredi à notis, hoc
enim ita euidens eſt, vt nulla declaratione
indiguerit: clariſſimum enim omnibus eſt,
quod omnis methodus in qualibet diſcipli-
na ſeruatur à notis: quam progrediēdi viam
nam ipſe Ariſtoteles in 2. cont. primi Phyſic.
dixerat eſſe nobis naturaliter inſitam. Præ-
terea ſi in 3. cap. ſtatuerat, qua methodo vtē-
dum ſit, non poterat amplius in quarto ean
dem rem, vt dubiam proponere, & præſer-
tim quia ſi in 3. cap. dixerat, non eſſe vten
dum exactis demonſtrationibus, ſed pingui
Miner-

Digitized by Google

Minerua res declarandas, ſaltem demonſtratio à priori his verbis excluſa erat, quomodo igitur in quarto capite dubitare potuit, an vtendum ſit demonſtratione à priori, an demonſtratione à poſteriori? At, inquit aduerſarius, Ariſtoteles dicit logus, ſignificat igitur methodos: nam methodus vocatùr propriè ratio; ordo autem non dicitur ratio, quod quidem argumentum nullius roboris eſt, tum quia falsò negatur, ordinem eſſe rationem, quum Ariſtotel. octauo Phyſicorum contextu decimoquinto apertè dicat, omnis ordo eſt ratio: tum etiam, quia nomen Græcum logos, non ſolum rationem ſignificat, ſed etiam orationem, ſiue ſermonem, in qua ſignificatione ſumitur in illo quarto capite non enim ſignificare vult Ariſtoteles ſyllogiſmum, ſiue argumentationẽ, ſed tractationem totam de re aliqua; idque reſpexiſſe ibi videtur Latinus interpres, vertens diſputationes, ita vt ſenſus verborum Ariſtotelis ſit; Differunt ſermones diſpoſiti ordine compoſitiuo, & diſpoſiti ordine reſolutiuo. Notat etiam aduerſarius in dictis meis contradictionem: ego enim dixi, ordinem reſpicere ſolam noſtram diſtinctam cognitionem, & quandoque non ſequi ordinem naturæ, quæ duo ſimul conſiſtere nequeunt. Sed hoc nihil eſt; nam paulò ante demonſtrauimus, non pugnare inter ſe hęc duo, quia etiam naturæ ordinem non ſeruãdo, dictam cognitionem, & in ſuo genere perfectam acquirere poſſumus. Tandem cõſiderabat ſequentia Ariſtotelis verba, quando inquit, Bene moribus inſtitutum eſſe debere eum, qui de rebus ciuilibus ſit conuenienter auditurus: principium enim eſt, quod res ſit, idque ſi conſtiterit, non eſt opus quęrere cur ſit, & qui eiuſmodi eſt, is vel iam habet, vel accipere principia facilè poteſt, cui verò neutrum horum adeſt, is audiat Heſiodum, cuius carmina ibi ab Ariſtotele referuntur. Hæc omnia (inquit ille) apertè conueniunt methodo, non ordini, quia recta iuuenum educatio, congruenſq; aſſuetudo facili tantum apprehenſioni, & aſſenſioni conducunt: ego verò non video, cur de ordine ea omnia dici non poſſint, præſertim de reſolutiuo, de quo peculiariter loquitur ibi Ariſtoteles. nam ſi omnis ordo eſt ab ijs notioribus, quorum cognitio ad reliquorum notitiam conducit, certè de omni ordine dicere poſſumus, ꝙ auditor debet aſſentire primis cognitionis principijs, vt ei facilior ad reliqua aditus pateat: quoniam ijs ignoratis, alia, vel nullo modo, vel nõ facilè cognoſci poſſunt, ſed de ordine diſciplinæ ciuilis reſolutiuo res clariſſima eſt, ac de illo ibi Ariſtoteles loquitur: poſtquã enim generaliter de omni ordine dixerat, eſſe sẽper à notis nobis incipiẽdum, colligit de or

A dine ciuilis diſciplinæ verba illa, quæ modò retulimus: quum enim à fine auſpicandum eſſe dixiſſet, eumque eſſe felicitatem, & cõſiderandum propoſuiſſet, quid ſit felicitas, opportuniſsimè ſubiungit, auditorem huius facultatis debere eſſe moribus bene inſtitutum, vt in definitione felicitatis, quæ adducenda erat, acquieſceret. Quum enim variæ ſint, & contrariæ de felicitate ſententiæ, alij namque in voluptate, alij in honore, alij in virtute ipſam collocabant, ſtatuendum ante omnia erat, in quonam huma- B na felicitas conſtituta ſit, vt ad hunc finem omnia dicenda dirigerentur, aliam enim ciuilem diſciplinam Epicurus, aliam Stoici, & aliam alij ſcripſiſſent: quoniam igitur Ariſtoteles non exquiſitè de hac re diſputaturus erat: ſed leuibus, & communibus argumentis aliorum de felicitate ſententias reprobaturus, ſuamque ſine valida probatione propoſiturus, ideo iure proteſtatur, auditorem talibus moribus eſſe debere, vt huic finis conſtitutioni aſſenſum præbeat; quia niſi hoc faciat, nullus ei ad hanc diſciplinam aditus eſſe poteſt; adde quòd C magna hominum pars vel ætate, vel moribus iuuenes ſunt, quibus non ſatis credibiles eſſe ſolent conditiones felicitatis ab Ariſtotele proponendæ, ſed efficacem demonſtrationem exquirunt, qua oſtendatur, cur ita ſit: at ille, qui moribus bene ſit inſtitutus, facilè aſſentiet: vel enim per ſe ipſe felicitatem eiuſmodi eſſe non ignorabit, vel alij perſuadenti fidem adhibebit, credetque ita rem ſeſe habere, nec quæret cur ſit. quiſquis autem neque per ſe id noſcat, neq; admonẽti aſſentiatur, inanis prorſus eſt huius facul- D tatis auditor iuxta illos Heſiodi verſus. Itaque clarum eſt, Ariſtotelẽ in ordinis conſideratione perſiſtere, quum in eius cap. initio inquirendam eſſe finis definitionem propoſuiſſet, deinde ſtatim in initio ſequentis capitis eam indagare aggrediatur. loqui. n. de notione finis, quæ totius diſciplinæ principium eſt, eſt loqui de ordine reſolutio. Hæc igitur omnia ſententiæ noſtræ apertiſſimè ſuffragantur: quum enim tam methodus, quàm ordo ſit à notioribus nobis, iure Ariſtoteles & in 3. c. de methodo, & in 4. de E ordine loquens eandem fermè ſententiam proferre voluit de auditoris aſsenſu, qui & ratione methodi, & ratione ordinis neceſſarius eſt; hoc autem apertiſsimè confirmãt verba Ariſt. in quinto cap. ſexti libri, vbi loquens de fine ſcientiæ moralis, qui eſt principium cognitionis ordine reſolutio, ita loquitur [Principia autem agendarum rerum ſunt id, cuius gratia res aguntur: illi autem, qui aut voluptate aut dolore corruptus eſt, principium ſtatim non apparebit, & eius cauſa, & ob ipſum omnia eligenda

Digitized by Google

& agenda eſſe: vitium enim huiuſmodi eſt, vt principium corrumpat.] verba hæc omnia nemo niſi expers rationis, de ordine dicta eſſe inficiabitur; quocirca Ariſtoteles dicit, neminem poſſe huic fini, & eius definitioni aſſenſum præbere, qui vitio ſit corruptus, proinde bene moribus debere eſſe inſtitutum, quod hic quoque dicit; ſicuti igitur de ordine ibi loquitur, ita etiam hic. Hoc idem ſignificant verba Ariſtotelis in capite ſeptimo primi libri. quãdo inquit principia alia inductione, alia ſenſu, alia aſſuetudine comparari: innuit enim principia cognitionis diſciplinæ moralis acquiri aſſuetudine, per hanc enim fit bona morũm conformatio, qua qui eſt præditus, aſſentit definitioni felicitatis, creditque eam eſſe ſummum hominis bonum: ſed res ita clara videtur, vt omni difficultate careat. Ad omnia Ariſtotelis loca a me adducta vbi Ariſtoteles videtur naturæ ordinem ſpreuiſſe, & ſequutus eſſe ordinem facilioris cognitionis, ipſe duas affert reſponſiones: Primum inquit id fieri raro, & per accidens, quoniam ibi nullus eſt neceſſarius ordo, quare ille ordo, qui tunc ſeruatur, non eſt abſolutè rectus ordo, ſed ordinis prætermiſſio ob aliquam occaſionem, quod quidem in ſenſibus euenit: quoniam enim in ijs ordo non eſt neceſſarius, potuit Ariſtoteles incipere a viſu. Secundo dicit, etiam in ſenſibus ſeruatum eſſe ab Ariſtotele ordinem naturæ, nam etiam ordo perfectionis eſt ordo naturæ, ſecundum quem viſus primus eſt, tactus verò poſtremus. Prior ſolutio confutatione non eget, quoniam aduerſarius hæc dicens, ſuam ipſe ſententiam euertit.

Def[illegible] ſemper ex plurium locorum Ariſtotelis obſeruatione.

Impugnatio prioris ſolutionis.

Videndum eſt in primis, quem ordinem dicat neceſſarium eſſe, vel non neceſſarium: duo namque ordines nunc in conſiderationem cadunt: vnus rerum prout exiſtunt, iſque dicitur ordo naturæ, alter cognitionis earumdem rerum, qui dicitur ordo doctrinæ, quem ille ait eſſe imitatorem ordinis naturæ: vel igitur ipſum rerum ordinem inquit non eſſe, quandoque neceſſarium, vel ordinem doctrinæ, vt quum dicit non eſſe in ſenſibus ordinem neceſſarium, vel intelligit in ſenſibus, prout ſunt opera naturæ, vel prout diſcendi gratia in ſcientia naturali tractantur: ſi ipſorum ſenſuum ordinem non neceſſarium eſſe dicat, fallitur: quia dum rem ipſam ſpectamus, apparet ſummè neceſſarius eſſe ordo ſenſuum in natura, viſus enim præſupponit neceſſariò tactum, ſine quo eſſe nulla ratione poteſt; contra verò tactus poteſt eſſe ſine viſu, quare prior ſecundum naturam eſt tactus viſu, iſque ordo neceſſarius eſt, videmus etiã in eodem animali primam omnium eſſe operationem tactus, ſecundam guſtus, poſtremam viſus, plura enim ſunt animalia, quæ poſt ortum multos dies viuant ſine viſu, quũ tamẽ ſtatim orta tangant, deinde paulò poſt etiam guſtent: quare aliorum quoque duorum ſenſuum, credendum eſt aliquem eſſe neceſſarium naturæ ordinem, ipſius itaque naturæ ordo in ſenſibus neceſſarius eſt; ſic etiam in omnibus effectibus naturæ ordinem eſſe conſpicimus. quum enim naturam ab imperfectioribus ad perfectiora progrediatur, priores generatione ſunt ſtirpes animalibus, & inter hæc beſtiæ homine, quem ordinem etiam à conditore vniuerſi ſeruatum eſſe conſtat in prima rerum creatione. Quoniam igitur quiſquis in rebus naturæ ordo ſtatuatur, is naturalis, ac neceſſarius dicendus eſt, reſtat vt ordinem ſolum doctrinæ dicat non eſſe, quandoque neceſſarium, idque apertè videtur aſſerere in calce capitis ſui deciminoni, quum dicat alterum ordinem eſſe non neceſſarium, nec ſemper reſpondere naturæ: ſic enim opponit ordinem non neceſſarium ipſi ordini naturæ.

Impugnatio in dictis aduerſarij.

Sed quomodo hoc dicere poſſit non video: ſic enim propriam ipſe opinionem euertit, nam ſi eſſentiam ordinis in hoc conſtitutam eſſe putat, vt imitetur naturam, idque ipſe in definitione ordinis doctrinæ ponit, hæc debet eſſe ordinis conditio immutabilis, & ab eo inſeparabilis: quemadmodum enim ridiculus eſſet ille, qui definiens hominem diceret hominem eſſe animal rationis particeps, contingere tamen raro, & per accidens, vt homo non ſit animal; ita etiam vanum eſt definire ordinem doctrinæ, per imitationem naturæ, eamque dicere primariam eſſe differentiam primariumque ordinis finem, & dicere ordinem quandoque non imitari naturam. Cur enim non imitatur naturam, ſi iam in ipſa natura ordo aliquis ineſt, atque neceſſarius? nam hoc ipſe confitetur, dum dicit, eum non eſſe rectum ordinem, ſed ordinis prætermiſſionẽ: ſic enim aſſerit iam id rebus ordinem ineſſe naturalem, in doctrina tamen hunc prætermitti, & alium ſeruari, qui rectus non eſt: res certè admiratione digna hæc eſt, quòd in doctrina ordo poſsit rectus ſeruari (ſeruari enim poteſt, dum aliquis in rebus ineſt) alius tamen, qui non rectus, ſeruetur. Sed quis non videat, virum hunc eruditiſsimum veritate coactum in meam, quam improbat, ſententiam venire? Dari enim ordinis naturæ prætermiſsionem concedit, eamque fieri propter doctrinæ difficultatem, & propter noſtrum cognoſcendi modum, & talem tunc ordinem ſeruari, qui non reſpondeat naturæ: ergo quando facilior doctrina, & ordo naturæ pugnant inter ſe, non inficiatur ſperni naturæ ordinem, & alium

ſerua-

Digitized by Google

ſeruari propter faciliorem cognitionem: hoc autem dicere, eſt etiam confiteri, quòd quando naturæ ordo ſeruatur, ille idem eſt ſimul ordo facilioris doctrinæ, nam ſi nõ eſſet, deberet ob eandem rationem prætermitti ordo naturæ propter noſtrum cognoſcendi modum; itaque ordo facilioris doctrinæ ipſo cõcedente, ſemper ſeruatur, nũquam ſpernitur propter ordinem naturæ, at contra ordo naturæ non ſemper ſeruatur, quia quandoque contemnitur propter illũ. Cur ẽt doctrinæ ordo alius ſit neceſſarius, alius non neceſſarius, nulla ab eo aſsignari ratio poteſt, omnis enim naturæ ordo, qui rebus attribuatur, neceſſarius eſt, vt prædiximus, quum ſit naturalis: ordo etiã doctrinæ, ſi eius eſſentia eſt in hoc conſtituta, vt ſit imitatio ordinis naturæ, eadem tenetur neceſsitate, vbi in rebus aliquis naturæ ordo notari poteſt, at ſi id noſtram cognitionem confugiamus, eamq́: fateamur eſſe rationem primariam ordinandi omnes diſciplinas, cauſam facilè adducimus, cur inter aliqua ſit certus quidam neceſſarius ordo, inter aliqua verò non neceſſarius, ſed ſolùm utilis, ac demũ inter aliqua nec neceſſarius, neque vtilis, ſed arbitrarius, ut antea declaratum eſt. Patet itaque, vanam eſſe priorem huius viri ſolutionem: ſed altera quoque vana eſt, & à nobis antea reprobata; oſtendimus enim, tactum quidem eſſe priorem natura uiſu, non tamen uiſum natura priorem tactu, quamuis perfectione ſit prior.

Impugnatio ſecũdæ ſolutionis.

Defenſio poſtremi argumẽti.

Conſiderandum manet poſtremũ argumentum meum, quod ille, tum duobus modis contra me retorquere, tum ſoluere nititur, ut antea expoſuimus. ſolutio quidem infirma & uana eſt. quòd enim dicat, naturam & componere, & reſoluere, & natura priora duplicia eſſe, alia generatione, alia verò intentione, hoc certè nihil eſt, nam ſi nil aliud in ordinando ſpectamus, quàm vt naturam imitemur, nulla eſt ratio cur componentem potius, quam reſoluẽtem imitari debeamus, quum æquè utrumq́ſe ſit naturam imitari: at (inquit) uno potius, quàm altero modo imitamur naturam, pro diuerſis inſtitutis noſtris uarijsque occaſionibus: quid autem aliud eſt hoc quæſo, quàm ad noſtram faciliorem cognitionem confugere etiã nolentem, & ab ipſa rei veritate coactum? nulla enim eſſe poteſt occaſio, niſi facilior cognitio noſtra, quam reſpiciẽtes modò hoc, modò illo ordine utimur. Ad priorẽ aũt argumẽti retorſionem primùm dico, vanũ eſſe in præſentia conſiderare ordinẽ inter ſcientias diuerſas, qua de re poſtea fuſiùs loquemur in conſideranda ordinis definitione, ſed vt concedamus, proceſſum à phyſicis ad metaphyſica eſſe ordinẽ illum, de quo nũc ſermo eſt, dico eum eſſe iuxta noſtram cognitionẽ

Reſponſio ad primã argumẽti retorſionem.

A diſtinctam: dum enim diſtinctam cognitionem intelligimus eam, quæ in ſuo genere perfecta eſt, certè quando aſſequuti ſumus ſcientiam rerum naturalium, & ad ſupernaturales progredi volumus, res naturales iam diſtinctè cognouimus, ſi philoſophia naturalis eſt ſcientia contemplatiua, quæ effectus naturales per eorum cauſas demonſtret: ſic igitur ad ſupernaturalia progredimur ex naturalibus diſtinctè nobis cognitis, non cõfuſè; quamuis enim pendeant res naturales à cauſis ſupernaturalibus, illæ tamen B cauſæ ſunt extra genus, & extra limites ſcientiæ naturalis: quare non eſt neceſſaria earum cognitio ad habendam rerum naturalium ſcientiam in ſuo genere perfectam, atque diſtinctam: ob id etſi progreſſus à Phyſicis ad Metaphyſica eſt à poſteriorib. ad priora, nullum tamen ob id affertur impedimentum, quo minus diſtinctam aſſequamur cognitionem, tum naturalium rerum, tum diuinarum; firma igitur ſcientia noſtra manet, quod ordo ſemper reſpicit noſtram diſtinctam cognitionem: nec obſtat id, quod Ariſtoteles dicit in quarto capite C primi libri Ethicorum, iam enim locum illum interpretati ſumus, & oſtendimus, omnem ordinem dirigi ad cognitionem noſtrã diſtinctam, non tamen omnem ordinem eſſe à notioribus ſecundum naturam: datur enim diſtincta cognitio, ideſt in ſuo genere perfecta, quæ non ſequitur ordinem naturæ rerum, ſed contrarium. Ad alteram quoque retorſionem reſponſio patet ex ijs, quę tum ſupra, tum in primo libro noſtro de Methodis dicta ſunt, quando enim contingat, vt duo ſint æque ignota, & neutrius co D gnitio conferat ad cognitionem alterius, tunc liberum eſſe diximus ſcribentis arbitrium, qui poteſt vel naturæ ordinem, vel perfectionis, vel aliquem alium arbitratu ſuo ſeruare: ſed non ob id ſententia noſtra labefactatur, quia ſic dici non poteſt, ordinem cognitionis contemni propter ordinẽ naturæ: ſed quum nullus ibi adſit cognitionis ordo, qui nos ab altero exordiri cogat, poſſumus æquè ab vtrolibet auſpicari. hoc igitur ad noſtram ſententiam impugnãdam non ſatis eſt, ſed quemadmodum nos E aduerſus eius dogma oſtendimus, adeſſe quandoque ordinem naturæ manifeſtum, eum tamen ſperni, & ſeruari ordinem cognitionis, ita ipſe quoque deberet oſtendere, quòd vbi adeſt ordo melioris, vel facilioris cognitionis, is à nobis ſpernatur aliquando propter ordinem naturæ. hoc enim ipſe nunquam oſtendet.

Reſponſio ad ſecundam retorſionem.

Digitized by Google

CAPVT VII.

Reſponſio ad obſeruationes locorum Ariſtotel. ab aduerſario adductas.

Reliquum eſt, vt ad ea omnia, quæ ab aduerſario contra nos adducta ſunt, reſpondeamus. Primum attulit multa Ariſt. loca in quibus Ariſtot. profitetur, ſe ordiri ab ijs, quæ ſunt primum ſecundum naturã, & ita ordinem naturæ ſeruare. Ad quæ omnia multiplex poteſt eſſe reſponſio. primum quidem dicere poſſumus id, quod antea declarauimus, Ariſtot. quandoque ſeruare ordinem naturæ; quatenus eſt ordo naturæ, quoniam ibi nullum cognitionis ordinem ſeruare poterat: dicere etiam poſſumus Ariſtotelem ſignificare id, quod ego in cap. 10. primi libri de Methodis declaraui, népè naturam rerum nõ prout ſunt, ſed prout à nobis cognoſcendæ ſunt. hæc enim requirit, vt de hoc prius agatur, de illo autem poſterius ſed ſingula illa loca conſiderantibus manifeſta res erit: quum enim in quibuſdam ſit per ſe clariſſima, ex ijs alia quoque loca, quæ obſcuriora ſunt, illuſtrabuntur, ſi quidem in omnibus credendum eſt, eandem philoſophi mentem extitiſſe. Primus afferebatur locus ex initio primi libri Elench. quem aduerſarius minimè afferre debuiſſet, niſi fortè, & me, & omnes alios homines cæcos putauit, qui locum illum, & verba Ariſtotelis ſequentia legere nequeamus: vel ita ignaros, vt ea non intelligamus poſtquam enim Ariſtoteles dixit, incipiendum eſſe ſecundum naturam à primis, videndum eſt, quænã ſint illa prima, à quibus ſtatim exorditur, non ſunt enim alia, quàm principia cognitionis, quæ vocat prima ſecundum ordinem cognoſcendi, quoniam à reliquis, quę tractanda ſunt, præſupponuntur. etenim ſtatim docere incipit, ſyllogiſmorum alios eſſe, reuera ſyllogiſmos, alios videt quidem, non tamen eſſe, idque poſtea declarat exemplo plurium aliarum rerum, quæ vel ita reuera ſunt, vel eſſe videntur, nec tamen sũt, vt eo in loco legere poſſumus: ab hac autem propoſitione nota auſpicari, neque eſt ſeruare ordinem naturæ generantis, neque ordinem perfectionis, ſeu intentionis; quia non eſt incipere ab aliqua re, quæ prima, vel vltima ſecundum naturam dici poſſit, ſed ſolum à propoſitione manifeſta, quæ principium cognitionis eſt: ideo Auerroes ibi horum verborum ſenſum his verbis refert [Nos autem incipiemus ſpeculationem huius ex principijs notis ſecundum naturam in hoc genere] intelligit enim prima ſecundum cognitionem, vt diximus, & clarior res eſt, quàm vt pluribus verbis indi-

Reſponſio ad verba Ariſt. in 1. Elenc.

A geat. Ad alium locum ex initio tertij libri Rhetoricorum Ariſtotelis dicendum eſt id, quod in præcedentibus ſæpè diximus, non ſatis eſſe oſtendere Ariſtotel. ſeruare velle ordinem naturæ, ſed oſtendendum erat, negligi ordinẽ facilioris cognitionis propter ordinem naturæ, quod quidem aduerſarius non oſtendit: nos autem iam diximus, euenire quandoque vt nullus adſit ordo cognitionis vel melioris, vel facilioris, qui ſeruari poſſit: & tunc auctorem arbitratu ſuo ſeruare quemcunque ordinem voluerit. Certum B autem mihi eſt, quòd ſi Ariſtoteles exiſtimaſſet illa, quæ ſecundum naturam prima vocat, facilius cognoſci poſſe ex aliorum poſteriorum cognitione, abſque dubio ab his poſterioribus incepiſſet: Tertius afferebatur locus ex contex. 57. primi Phyſic. qui clariſſimus omnium eſt. quum enim ibi Ariſtoteles dicat, eſſe ſecundum naturam, vt prius cõmunia dicamus, poſtea verò particularia contemplemur, neminem latere deberet, philoſophum ibi naturam non rerum, ſed noſtram intelligere, de nobis enim loquens inquit naturale nobis cognoſcentibus C eſſe, vt prius ea, quæ cõmunia ſunt tractemus, poſtea verò ad propria deſcendamus: ſiquidem cognitio vniuerſalium maximè confert, ac neceſſaria eſt ad cognitionem particularium obtinendã. De hac natura noſtra loquebatur ét Ariſt. in ſecundo cõtextu eiuſdem libri, dicens inſitam, in nobis naturaliter eſſe viam hanc, quæ eſt à notioribus nobis ad ignotiora, & quamuis de via doctrinæ ibi loquatur, illud tamen verum eſt etiam de ordine: hæc enim eſt natura noſtrum cognoſcentium, vt tum in via D doctrinæ ex notis ignota notificemus, tum in doctrinæ ordine ea anteponamus, quæ quòd notiora, vel faciliora cognitu ſunt, ad reliqua illuſtranda conferre, & planiorem ad ea declaranda viam reddere poſſunt, ſed hoc quoque argumento demonſtratur, Ariſtotelem ibi ipſam rerum naturam intelligere nullo pacto poſſe; quod communia, & vniuerſalia ſunt ignota naturæ, quum natura nihil efficiat niſi particulare: ſed opus E noſtrum ſunt, & nobis notiora, non naturæ: quoniam in natura nullum reperitur vniuerſale, quod de pluribus prædicetur, hoc autem ita egregiè, & ita dilucidè exponitur ab Auicenna in primo libro ſuæ ſufficiẽtiæ cap. 1. vt neque clarius exponi, neq; exquiſitior ad eum Ariſt. locum declarandum commentarius deſiderari poſſit. Verba aũt Ariſt. in primo cap. libri. De ſenſu, & ſenſilibus non video cur contra meam ſententiam faciant. quum enim dicat Ariſtoteles, [de reliquis agamus, & primum de primis] ſi aduerſarius hinc tale conſequens inferri putat, ergo ſpreto ordine cognitionis

Reſponſio ad verba Ariſt. tertij lib. Rhetor.

Reſponſio ad cõt. 17. pr. Phyſ.

Reſponſio ad verba Ariſt. in lib. de ſenſu, & ſenſi lib. cap. 1.

ſeruat

ſeruat ordinem naturæ, inefficax prorſus argumētum eſt, nam quandoque prima vocat ratione cognitionis, non ratione rei, vt antea notauimus, quòd ſi etiā diceremus, prima ibi vocari ſecundum rem, adhuc ratio friuola eſt, nam etiam in initio primi Phyſ. inquit, à principijs eſſe auſpicandum, tamen an locus ille nobis refragetur, ex his, quæ alibi diffusè diximus, cognoſci poteſt, à primis enim auſpicandum eſſe dicit, quoniam ex eorum notitia cognitio aliorum pendet: propterea animaduertere ſemper deberent illi, qui talibus argumentis vtuntur, pro eis non facere quod Ariſtot. dicat, auſpicandū à primis, vel ſeruandum eſſe ordinem naturæ: ſiquidem nos quoque aſſerimus in ordine compoſitiuo ſeruari magna ex parte ordinē naturæ generantis: attamen ratio huius eſt noſtra melior cognitio, nam ut plurimum ordo melioris doctrinæ inſequitur ordinem naturæ, & hic illius gratia ſeruatur, quando ſeruatur: quandoque tamen contrarij ſunt: quare tunc nō ſeruatur ordo naturæ. Hæc omnia dicere uolui, ut oſtenderē huius argumentationis infirmitatem. vera tamen eius ſolutio, & cur Ariſtot. dicat ordiendum à primis, legatur in poſtremo cap. primi noſtri libri de Methodis. Expendebat etiam verba Ariſt. ſecundo de Generatione animal. cap. 4. quę nos dicimus eſſe interpretanda iuxta alia ſimilia Ariſt. verba in ſexto cap. primi libri de Hiſtoria, vbi dicit, eſſe primo loco agēdum de partibus hominis, quia nobis notiores ſunt, & ex iis facilius cognoſcemus partes cęterorum animalium: quare hic quoque dicit, hominem eſſe primum cognitione, quia ad reliquorum notitiā eius cognitio conducit: & rationem affert, quia perfectū: diſtinctiora enim omnia ſunt, meliusq; dignoſcuntur in animali perfectiore, proinde diſtinctiſsima in homine. Sed mirandum profectò eſt, quomodo vir hic eruditiſsimus non viderit magnam difficultatem, quam maximè quidem videre, ac ſoluere debuit. nam ipſe fatetur, duplicē eſſe ordinem naturæ, unum generationis naturæ, alterum intentionis, ſeu perfectionis, quocirca & illud, quod omnium perfectiſsimū eſt, & illud, quod imperfectiſsimum, alia & alia ratione dici poteſt primum; igitur conſiderandum eſt, quomodo Ariſtoteles ſuam hanc argumentationem ab hac obiectione vindicaret. Tu dicis ab homine eſſe ordiendum, quia eſt primum ſecundùm naturam; atqui eodem argumento oſtenditur, incipiendum eſſe ab animali imperfectiſſimo, quia hoc quoque alia ratione eſt primū ſecundum naturam, ideo nullam habet neceſſitatem ratio ſumpta à primo ſecundū perfectionem, quum poſsit eadem rōne oſtendi, illud idem debere eſſe vltimum, ſiqui-

Reſponſio ad verba Ariſt. ex 2. de Gener. animal. c. 4.

A dem primum perfectione eſt origine ac generatione vltimū: augetur autē difficultas, ꝙ videmus Ariſtotelem varijs in locis modò exordiri à primo ſecundum originem, mō primo ſecundum perfectionē. quid igitur cauſæ eſt, cur modò ab hoc, modò ab illo auſpicari voluerit, nec ſemper eandem normam ſeruauerit? certè nulla alia afferri poteſt, quàm melior, vel facilior cognitio noſtra: quandoque enim faciliùs, aut meliùs diſcimus ordiendo a perfectioribus, quandoque verò ab imperfectioribus. idq; ipſe adB uerſarius videtur inuitus cōfiteri, dum inquit ordinem naturæ quandoq; ſperni propter aliquam occaſionem: at exprimat obſecro, quænam ſit hæc occaſio: nam ſi ea pluris ęſtimatur, quàm ordo naturæ, cui præfertur, certè in ea potius conſiſtere videtur eſſentia ordinis doctrinæ, quàm in ordine rerum naturali; ſed tandem veritate coactus id expreſsè confitetur in cap. 19. dicens ordinem doctrinæ quandoque variari, nec reſpondere ordini naturæ, idque ob noſtrum cognoſcendi modum: ergo fatetur noſtrum C cognoſcendi modum præferri ordini naturæ, & ſignificat naturæ ordinem ideo ſeruari, quia non eſt contrarius noſtro modo cognoſcendi, quum concedat ordinem noſtræ cognitionis pręferri, quando illi contrarius eſt: reuera enim ordo naturę, qui ſeruatur in ordine ſcientiarum compoſitiuo, eſt ordo naturæ generantis, eo namque ordine, quo natura res generat, cognoſcendæ etiam vt plurimum res ipſæ ſunt: ſed quandoque ſecus euenit, quare tunc naturæ ordo negligitur. Ad hanc autem veritatem comprobādam, clariſsimè facit locus apud Ariſtotelē D in quinto lib. de Hiſtor. animal. cap. primo, vbi totam illam, quam diximus, difficultatē ſoluit, ipſamque aduerſarij de ordine ſententiam prorſus euertit, vt credibile ſit, ab eo locum hunc animaduerſum non eſſe. Inquit in eius libri initio Ariſtoteles ſe de partibus animalium in præcedentibus egiſſe, reſtare autem de animalium generationibus loqui, & eſſe ſimiliter ordiendum à primis, ſed poſtea ſubiungit, ſe non amplius incepturū eſſe ab homine, vt antea in partium conſideratione fecerat, immo de homine ſe poſtreE mo loco ſermonem facturum, quòd hominis generatio longam & prolixam tractationē requirat: hæc eſt occaſio variandi ordinem, facilitas doctrinæ: nam in 6. cap. primi libri loquuturus de partibus dixerat ordiēdum eſſe à partibus hominis: quia notiores ſunt, vt per eas facilius ad aliorum animaliū partes cognoſcendas ducamur: hic autem de generatione verba facturus inquit ad poſtremum locum remittendam eſſe hominis conſiderationem, quòd multas habeat difficultates, proinde longa oratione indigeat: nam

Conſideratio primi c. li. 5. de Hiſto. animal.

Digitized by Google

nam (vt in ſecundo lib. de Rep. inquit Plato.) Nil magnum facilè: eorum autem, quæ facilia cognitu ſunt, breuis ſolet eſſe tractatio. Res certè clara eſt, & indigna, quæ in controuerſiam adducatur: nam dicunt philoſophi omnes, nullam poſſe ab agente æquali actionem prouenire, æquè mouemur à primo origine, vt ab ipſo ordiamur, atq; à primo perfectione, ſi æquè vterque eſt ordo naturæ, noſque nil aliud ſpectamus, quàm vt naturæ ordinem imitemur: aliam igitur eſſe rationem oportet, cur modo hunc, modo illum ſequamur, quam credidit ille ſe idoneam attuliſſe, B totamque difficultatem ſoluiſſe dicendo eam eſſe occaſionem: ſed quænam ſit occaſio, immò quæ eſſe poſsit, iam dictum eſt: non eſt quòd in re manifeſtiſsima amplius immoremur.

Conſideratio ca. 10. 2. de Partibus animal.

Quod autem Ariſtoteles dicit ſecundo de Partibus animal. c. 10. ab homine auſpicandum, quia maximè omnium eſt particeps diuinitatis, & quia externarum partium forma eſt notiſsima, ita intelligendum eſt, vt rationem primariam eſſe velit hanc quia forma externarum partiũ notiſsima eſt: nam ſi ſola illa ſufficeret, quia C eſt maximè particeps diuinitatis, ea ratio ſemper vigere debuiſſet, & ſemper ab homine auſpicandum fuiſſet: quod tamen non fecit, vt ipſe aſſerit in primo cap. quinti libri de Hiſtoria.

Reſponſio ad verba Ariſt. lib. 2. de Anima, cont. 34.

Poſtremus locus conſiderandus relinquitur, qui eſt in ſecundo lib. de Anima context. 34 vbi Ariſtoteles dicit, eſſe primo loco agendum de facultate animæ vegetali, quia hæc prima & communiſsima omnium eſt: non dicit, quia notior alijs. ſed verba hæc ſententiam aduerſarij maximè comprobarent, ſi ipſe alterum ſaltem horum duorum oſtendiſſet aut cognitionem partis vegetalis D conferre ad cognoſcendam partem ſenſibilem, aut è contrario hanc ad illam: nam ſi notior facultas ſentiens extitiſſet, Ariſtoteles partem vegetalem anteponens vtique ſignificaſſet ſe poſthabito cognitionis noſtræ reſpectu ſolum naturæ ordinem ſectari voluiſſe, ſi etiam cognitio partis vegetalis faciliorem redderet cognitionem partis ſentiẽtis, Ariſtoteles non hanc huius ordinis rationem adducẽs, quòd notior, ſed quòd prima, & maximè omnium communis, itidem ſignificaſſet ſe non cognitionis, ſed naturæ E tantum ordinem reſpexiſſe, neutrum tamen horum oſtenſum eſt, nec oſtendi poteſt: nam ſi facultas ſenſibilis nobis prodeſſet ad vegetalem melius cognoſcendam, abſque dubio Ariſtoteles vegetali ſententiam antepoſuiſſet, quemadmodum etiam intelligentem pręposuit mouenti. quæ tamen ratione communitatis anteponi debeat: vidit enim ad bene cognoſcendam vim motricem neceſſarium fuiſſe, vt facultas intelligẽs declarata prius, & cognita eſſet: igitur ſicut ibi ordinem cõ- A munitatis peruertit propter noſtram cognitionem, ita hic quoque eum peruertere non dubitaſſet: quamobrem cognitio facultatis ſentientis ad vegetalem cognoſcendam nihil conducit: ſed neque uegetalis confert ad cognoſcendam ſentientem, vt in earum tractationibus videre eſt: nullus igitur ſpernitur cognitionis ordo, quum nullus adſit: nullus etiam alius eſt, qui in contrarium vrgeat, ideo naturæ ordinem ſeruare Ariſtoteles uoluit tanquam conſonum ordini totius ſcientiæ compoſitiuo, quem ab initio ſeruare ſtatuerat: id enim ſemper notare, & clariſsimum inſpicere poſſumus, Ariſtotelẽ nunquam in ſcientia naturali ſeruaſſe ordinem contrarium, qui perfectionis dicitur, niſi quandoque propter faciliorem noſtram cognitionem: nam vbi cognitionis ratio nulla adeſt, ipſe in ea ſcientia ſemper ordinem ſeruat naturæ generantis, ſi ſeruari poteſt, ſi uerò neque hic adeſt, quod euenit in illis, quæ eiuſdem gradus, & æqualia eſſe videntur, tunc ſeruare poteſt ordinem perfectionis, ſeu aliquem alium, hæc enim omnia arbitraria ſunt, ut in 9. & ultimo c. primi libri de Method. dicebamus.

CAPVT. VIII.

Reſponſiones ad argumenta aduerſarij.

Argumenta quoque ab aduerſario adducta leuia ſunt: eorum primum erat; Ordo eſt ipſa rerum natura: atqui ſcientiæ ſunt res ipſæ per repræſentationẽ, ergo debent eundem ſeruare ordinem, quem res habent. Non diſſimile eſt id, quod alio in loco ab aduerſario dicitur; Res vt ſe habent ad eſſe, ita etiam ad cognoſci, ergo quo ordine ſunt, eodem etiam cognoſcendæ ſunt: nullus eſt igitur alius doctrinæ ordo, quàm ordo naturæ.

Ad 1. arg.

Ad hoc dico, aliud eſſe ordinem rerum, qui nobis, vt res quædam cognoſcendus proponitur, aliud eſſe ordinem, qui inſtrumẽtum eſt noſtræ cognitionis, de ordine quidem rerum naturali verum eſt id quod dicitur, ordinem eſſe ipſam rerum naturam, ideoque neceſſe eſt, vt qui rerum cognitionem quærit, non alium cognoſcat eſſe rerum ordinem, quàm eum, quem res ipſæ habent: poteſt tamen alio ordine ad rerum cognitionem peruenire. Argumentum igitur nil aliud probat, quàm quòd ordo rerum cognoſcendus à nobis non debet eſſe alius, quàm qui reuera in rebus eſt: at non probat, quòd idem eſſe debeat ordo, qui eſt inſtrumentum noſtræ cognitionis: exempli gratia, ordo naturalis in ſenſibus eſt, vt tactus ſit primus, & viſus poſtremus, ideo ille, qui ſenſus cognoſcere vult, debet etiam cognoſcere ordinem hunc, quem habent,

quia

Digitized by Google

quia ſi alium putaret eſſe ordinem ſenſuum deciperetur, nec rem cognoſceret eo modo, quo eſt: alio tamen vti ordine poteſt ad eorum notitiam indagandam, vt apud Ariſtotelem in ſecundo libro de Anima videre eſt: ex ijs enim, quæ de ſenſibus ibi dicuntur, cognoſcimus uerum ordinem ſenſuum, & tactum eſſe omnium primum ſecundum naturam, alio tamen ordine nobis Ariſtoteles ipſorum ſenſuum cognitionem tradit, quum ordiatur à uiſu. Quòd ſi aduerſarius ab ordine rerum ad ordinem cognitionis illationem facit, negandum eſt conſequens: quare argumentum captioſum eſt.

Ad 2. arg. Non minus captioſum eſt ſecundum. Ordo à methodo diſtinguendus eſt, ergo quū methodus ſit à notioribus nobis, non debet ordo eſſe à notioribus nobis. ſimile huic argumentum eſſet, ſi quis diceret: Diſtinguitur homo ab equo, & equus eſt animal ergo homo non eſt animal: eſt enim paralogiſmus ex minore negatiua in prima figura. Differunt quidem homo & equus, ſed non in hoc, quū uterque ſit animal: ordo autem, & methodus in quo differant, iam in primo libro de Methodis dictum eſt: etenim cùm in alijs differunt, tum in hoc ipſo, quòd alio modo ordo eſt à notioribus nobis, alio methodus.

Ad 3. arg. Tertium argumentum nihilo magis, quàm ea, quæ ſoluimus, efficax eſt; Duplex datur ordo in natura, unus compoſitionis, ſiue originis, alter reſolutionis, ſiue intentionis: ergo quum in diſciplinis quoque emanent hi duo ordines, ambo naturam ſequuntur. Argumentum hoc id tantum probat, tot ordines dari in diſciplinis, quot exiſtunt in natura: natura enim uel componit, uel reſoluit, quare nullus alius in diſciplinis ordo præter hos duos ſeruari poſſe uidetur, ut etiam Ariſtoteles primo Ethicorum, cap. 4. ſignificauit, dicens uel à numerariis ad metam, uel à meta ad numerarios eſſe procedēdum. Dico igitur, argumentum hoc ad probandū ſolummodo numerum ordinum pertinere, ſed ad id, quod aduerſarius vult, nullius eſſe momenti: nō enim propterea fit, ut in tradēda alicuius rei cognitione debeamus eodem uti ordine, quē natura in ea re ſeruat, oporteret .n. ſemper duos ſimul ordines in ſingula diſciplina ſeruari, ſiquidem natura quoque duplici ordine utitur in ſingulis; tamen quælibet diſciplina tota unum tantum ordinem habere dicitur, non duos: diſcrimē autem in hoc conſiſtit, quòd natura in qualibet re duos habet contrarios ſcopos, ob id duobus ordinibus ex neceſsitate utitur: eādem enim rem modo generare vult, modo interimere; ideo generationem reſpiciens componit, interitum autem moliens reſoluit. at diſciplinæ unum tantum ſcopum habent, præſertim contemplatiuæ, quarū unus A eſt finis, ſcientiam parere: quare ſi harum quælibet una eſt, unum quoq; ordinem habet, non duos, ſed duorum alterum, quem melioris doctrinæ rō præſcripſerit, qđ Ariſtot. conſiderans in initio primi libri Phyſicorum ſtatuit in ſcientijs omnibus contemplatiuis ſeruandum eſſe ordinem compoſitiuū, qui eſt à primis principijs: non poſſunt igitur tradi ordine reſolutiuo, niſi quis duos diſciplinarum quoq; ſcopos cōtrarios fingat, ut quemadmodum rerum naturaliū cognitionem gignere uolens utitur ordine B compoſitiuo, ita uolens eam cognitionem deſtruere, utatur ordine reſolutiuo: qđ quidē ridiculum eſt. Dicimus igitur, neceſſariū omnino eſſe, vt cuiuslibet diſciplinæ ordo ſit imitatio naturæ, quum alius ordo nō detur præter ordines naturæ, tamen quū duplex ſit ordo naturæ, quælibet diſciplina alterum ſeligit, qui ad tradendam propoſitarū rerum cognitionem accommodatior ſit, idque facit nō vt imitetur naturā, ſed vt perfectam cognitionem tradat. Non eſt autem ignorandum, reſolutionem dupliciter locū habere in natura, vel enim conſideratur in C operatione naturæ, vt nos modò conſiderabamus, ordo nanque naturę interimentis eſt reſolutio: vel conſideratur non in operatione, ſed in ſola intentione naturæ, & tunc ipſi attribuitur etiam generanti: quoniam antequam generet, ſtatuit ſibi tanquam finem illud ultimum, quod generare vult, idq; dicitur primum in intentione naturæ, ſed hāc reſolutionem quomodo ſcientiæ contēplatiuæ imitentur, cōſiderandum eſt, ne ſuperficiem tantum rerum lambentes, & dialecticè omnia tractantes, in multos errores, & D ambiguitates labamur. Certè hæc naturæ reſolutio non eſt operatio, ſed potiùs quædam præmeditatio futuræ operationis. itaque ſi contemplatiuam ſcientiā cum natura conferre velimus, ita vt ſcientia naturam dicatur imitari, neceſſe eſt ut dicamus ipſam ſcientiæ traditionem imitari naturam operantem, nempe generantē, ita ut ordo ſcientiæ ſit compoſitiuus: ſiquidem ordo naturæ generantis non eſt niſi compoſitiuus: ordini autem intentionis naturæ non debet reſpōdere ipſa ſcientiæ traditio, ſed ſola præmeditatio authoris ſcientiā tradituri, ut æqua E & congrua comparatio fiat. ex ordine igitur intētionis naturæ nihil colligitur de ordine traditionis ſcientiæ, ſed ſolum de ordine præmeditationis authoris tradentis ſciētiam, qui ſi eſt reſolutiuus, nihil ad nos, qui de ſola traditione ſcientiarum loquentes dicimus, eam eſſe non poſſe niſi ordine compoſitiuo: at certè talis reſolutiuus ordo in præmeditatione ſcientiarum non datur, ſolùm datur methodus reſolutiua inſeruiens inuentioni ſcientiarum, quemadmodū in

Reſolutio dupliciter locum hēt in natura.

in ſecũdo libro de Methodis cap. 7. & 8. declarauimus. Videntur autem hæc, quæ de naturæ imitatione aduerſarius dicit, magis propriè diſciplinis operatricibus accõmodari, nã operationi naturæ familior eſt operatio noſtra, quàm noſtra contemplatio. ergo ſicut operatio naturæ procedit ordine compoſitiuo, artis quoq; operatio compoſitiua erit, reſtat igitur, vt præuiæ meditationi naturæ, & ordini intẽtionis, ut ille vocat, ipſa artis doctrina reſpondeat, quæ ſimiliter ſit reſolutiua, & hac rõne ordo reſolutiuus eſt imitatio naturæ, nec tamen eius ſcopus eſt imitari naturam, ſed inuenire principia, unde ſumatur operationis initium: ad ea .n. inuenienda imitatur naturam, quæ ſimiliter ex pcognitione finis videtur inuenire principia. Quartum argumentum, quod à Metaphyſica aduerſarius ſumit, ego non amplius leue, & captioſum dicam, vt alia, ſed potius efficaciſsimum ad ipſius ſentẽtiam euertendam: ut enim in præſentia ei condonemus, quòd eadem natura ordinis, de quo ſermo nobis eſt inſtitutus, ad diuerſas quoq; diſciplinas inter ſe conferendas, ac diſponendas extendatur, argumentum hoc pro me egregiè facit, nam ſi naturam rerum ſpectemus, Metaph. eſt de rebus primis, ideoq; vocatur prima philoſophia, ſed non obid eſt prima ordine doctrinæ, ut ipſum nomen demonſtrat, quum poſt naturalem adducenda ſit: in ea igitur patet, ordinem doctrinæ melioris eſſe, ut Metaphyſica poſt naturalem ſcientiam diſcatur, quum tamen ſit ſecundum naturam prima Philoſophia, quare ordo doctrinæ ordinem naturæ non ſequitur. Sumebat deinde aduerſarius argumẽtum ex tractatione de ſenſibus: nam Plato & Auicenna inceperunt à tactu, & ultimo loco egerunt de uiſu: cõtra Ariſtoteles incepit à uiſu, deſijt in tactu: ergo id ſolum omnes reſpexere, ut naturæ ordinem ſeruarent, quia uterque eſt ordo naturæ, at non ęquè uterq; eſſet ordo cognitionis. Confirmat etiam, quia Ariſtoteles ne cœptum naturę ordinem deſerat, præponit olfactum guſtui, licet guſtus ſit notior nobis olfactui. In hoc argumento illud primò miratus ſum, quòd aduerſarius dicat, Platonem in ſenſibus ordinem naturę ſeruaſſe, quum in cap. 23. ſui quinti gradus neget Platonem in ſcientijs tradendis ordinem ſeruare uoluiſſe: hoc enim ſi uerũ eſt, dicere poſſum, non eſſe conuenientem ordinem à Platone ſeruatum in conſideratione ſenſuum, propterea ꝙ ordine uti noluit: attamen mihi non ſatis conſtat, Platonem in ſuis libris ita, ut uir iſte putat, doctrinæ ordinem neglexiſſe: quinimò ſi eos legamus, notare facilè poſſumus, eum tanto cum artificio nos ſenſim ad ſuæ ſententiæ confeſſionem perducere, ut negari non poſſe uideatur, eũ ordine in ſingula re uti præſtantiſſimo, & ad id quod vult, docendum accõmodatiſsimo: in Timæo autem non eſt obſcurum proponi à Platone ſeruãdum ordinem compoſitiuum, eũdemque ſeruari, quũ à primis principijs auſpicetur. Quod verò ad ſenſuum ordinem attinet, certum eſt & Ariſtotelem, & Platonem, & Auicẽnam ſeruaſſe ordinem facilioris doctrinæ, nam pro diuerſis ipſorum ſententijs alio etiã, & alio ordine uti in ſenſuum diſpoſitione debuerunt. Ariſtotelis conſilium in ea parte ſecundi de Anima erat, docere quomodo fiat operatio ſenſuum, eamq́ue fieri per actionẽ obiecti in organum ſenſus per mediũ. Hoc propoſito ſcopo ordiendum fuit à uiſu ut notiore, in quo hæc maximè cõſpicua ſunt, & in tactu deſinendnm, in quo ignotiſſima. Plato vero qui non putauit, uiſionẽ fieri per receptionem ſpeciei in organo, ſed per radiorum emiſſionem quem operationis modum in alijs ſenſibus non conſideraui, non fuit hac ratione coactus auſpicari à uiſu. Auicenna uero in ſexto lib. naturalium incipit à tactu, quia putat in eo non eſſe neceſſarium medium, ſed tactilia ſine ullo medio agere in organum tactus: reijcit autẽ ad ultimum locum tractationem de uiſu tanquã difficillimam, quod ex eius prolixitate cognoſci poteſt: in ea nanque diffusè tractat illam controuerſiam, an uiſio fiat per radiorum emiſsionem, an per receptionẽ ſpeciei, & alia multa, quæ difficultatis plena ſunt. At uerò non ſolùm apud diuerſos authores, ſed etiam apud eundem notare poſſumus, uariatum eſſe earundem rerũ ordinẽ ob faciliorem doctrinam pro diuerſis occaſionibus, ſcopiſq́ue ſcribentis: hoc manifeſtũ fuit in primo cap. quinti libri de Hiſto. animalium, quod declarauimus: in eo nanque Ariſtotel. aſſerit, ſe modò anteponere hominem brutis, modò poſtponere. de ſenſibus etiam idem Ariſtoteles egit tum in ſecundo libro de Anima, tum in lib. de Senſu & ſenſilibus, non tamen eodem prorſus ordine, nã utrobique dat primum locum uiſui, ſecundum auditui: ſed quum in ſecundo lib. de Anima poſuiſſet in tertio loco olfactum, in quarto guſtum, tamen in libro de Senſu, & ſenſilibus tertio loco de guſtu loquitur, quarto autem loco de olfactu, quod qua ratione factum ſit, non eſt difficile videre, ſi ſcopum, & artificium Ariſtotelis penetremus, nec ſicco pede omnia percurramus: ſeruat .n. utrobiq; Ariſtoteles ordinem facilioris doctrinæ, ſed non habet utrobique eundẽ ſcopum: nam in 2. lib. de Anima docere uolens, qũo fiat operatio ſenſuum, anteponit olfactum guſtui, quia in olfactu manifeſtius eſt operationem fieri per actionẽ odoris in organũ per aerem mediũ: in guſtu autem

Marginal notes: *Ad 4.* — *Ad 5.* — *Repugnãtia in dictis aduerſarij.* — *Timæus Platonis.* — *Ratio ordinis ſenſuũ apud Ariſt.* — *Rõ ordinis ſenſuũ apud Platonem.* — *Rõ ordinis ſenſuũ apud Auicennam.* — *Ordo in ſenſibus uarius ab Ariſtot.*

autem latentior eſt hic operationis modus, ſicut etiam in tactu, quoniam in his duobus ſenſib. videtur operatio ſine vllo medio fieri. At in libro de Senſu & ſenſilibus non eſt amplius Ariſtotelis conſilium loqui de modo operationis, ſed de ipſa ſenſilium obiectorum natura, ideo ob faciliorem doctrinā alium inter hos duos ſenſus ordinem ſeruauit: quoniam enim minimam inter cætera animalia vim odorandi homo habet, proinde debili admodum cognitione odorū prædictus eſt: ſaporum autem magnam habet notitiam, quum validiſsimum habeat ſenſum guſtus, ob id Ariſtot. ſtatuit prius de ſapore agere, quam de odore, vt ex cognitione ſaporum, qui faciliores cognitu ſunt, nos facilius in odorum cognitionem perduceret, hi namque ex odoribus cognoſcuntur: ratio hæc nō à me excogitata eſt, ſed tum ipſa per ſe ſatis manifeſta, tum ab ipſomet Ariſtotele ibi adducta, vt videre eſt in initio quarti & quinti cap. eius libri, dicit enim, eſſe eandem fermè affectionum odorem & ſaporem, ſed ſaporem eſſe notiorem, & ex ſaporibus ducit nos in cognitionem odorum. Hinc patet, debilem eſſe aduerſarij obiectionē, quando inquit, præponitur ab Ariſtotele in ſecūdo libro de Anima olfactus guſtui quamuis ignotior, quare non ſeruat ordinem facilioris doctrinæ: nos enim iam diximus, notiorē ibi offerri olfactum guſtu, in libro autem de Sēſu & ſenſilibus ignotiorem, ob id iure ibi præponit, hic vero poſtponit, facilioris doctrinæ gratia. Sed dicat ipſe (quæſo) quem naturæ ordinem ſeruauerit in libro de Senſu & ſenſilibus Ariſtot. an ordinem perfectionis, an ordinem originis: ordinem originis dicere non poteſt, quum incipiat à uiſu, ſiquidē primus origine tactus eſt, deinde guſtus: ſed neque ordinem perfectionis, quia etſi viſum & auditum cæteris anteponit, tamen præponit guſtum olfactui, imperfectiorem perfectiori: neuter itaque naturæ ordo ſeruatur, ſed Ordo tamen facilioris cognitionis, quum enim in reliquis ſenſib. eodem ordine vti voluerit, quo in ſecundo lib. de Anima vſus eſt, tamen in his duobus ratio facilioris doctrinæ coegit eum contrario ordine uti, ut etiam de homine, ac cęteris animalibus ipſum feciſſe notauimus in libris de Hiſtoria animalium.

CAPVT IX.

In quo alia quædam aduerſarij argumenta ſoluuntur.

Argumentū aduerſarij, quòd ordo non poſsit ſem-

SOluenda etiam ſunt quędam alia aduerſarij argumenta, quibus ille ad maiorem meę ſententię oppugnationem alia quędam mea dicta de moliri contendit. Illud quidē

A efficaciſsimè impugnare nititur, quòd ordo doctrinę diſtinctam noſtram cognitionem ſemper reſpiciat, hoc potiſsimum argumento, vtens, quòd quando propter noſtram cognitionem, vt ego dico, deſeritur ordo naturæ, tunc ſeruatur ordo cognitionis confuſæ, ſed non ordo cognitionis diſtinctæ, hic enim eſt ipſe ordo naturæ, itaque ego alterum duorum confiteri cogor, vel ordinem doctrinæ non ſemper dirigi ad noſtram cognitionem diſtinctam: vel ſi ſemper, ſequi & ſemper ordinem naturæ, ſed ad hoc iam pleniſsimè à me reſponſum eſt, quum enim ſola methodus cognitionem faciat ignoti ex noto, non ordo, ideo de ſola methodo, non de ordine efficacitatem habet argumentum hoc; quomodo autem poſsit ordo doctrinæ ſeruari contrarius ordini naturæ, reſpiciens tamen noſtram cognitionem diſtinctam, & in ſuo genere perfectam, iam ſatis declaratum, ac demonſtratum à nobis eſt: non eſt quòd eadē, quæ antea diximus, repetamus. Nūc igitur breuiter dicimus, in via quidem doctrinæ omnem proceſſum diſtinctæ noſtræ cognitionis imitari naturā, & omnem proceſſum imitantem naturam eſſe proceſſum noſtræ diſtinctę cognitionis: at in ordine doctrinæ hoc negandum eſt, quum detur ordo inſeruiens diſtinctæ noſtræ cognitioni, qui non eſt ordo naturæ. Nititur præterea illud euertere, quod ego dixi, ordinem ſumi à natura rerum vt cognoſcendarum, vtiturque duobus argumētis, quorum quænam ſit vis, ego ſatis intelligere nequeo: Primū inquit, aliud eſſe ordinem ſumi à noſtro cognoſcendi modo, aliud eſſe ſumi ex natura rerum, vt cognoſcendarum, quoniam ordo noſter D cognoſcendi à natura ordine diſtinctus eſt, quaſi dicat pugnare inter ſe hæc duo, ordinem ſumi à noſtro modo cognoſcendi, & ſumi à natura rerum, vt à nobis cognoſcendarum, quæ tamen ego vera ſimul eſſe aſſerui, videtur itaque hoc tanquam per ſe notum conſtituere, quòd idem ſit ſumi abſolutè à natura rerum prout ſunt, & ſumi à natura rerum prout à nobis cognoſcendæ ſunt: quare mihi nunc reſpondentis officio fungenti ſat eſſet hoc negare, eiuſque probationē exquirere, at quoniam non diſputandi tātum, E ſed declarandæ veritatis gratia hanc prouinciam ſuſcepi, libet paucis meæ ſententiæ rationem, qua omnis difficultas tollatur, adducere. iam ante dictū eſt, dari aliqua aliquibus natura priora, quæ tamē eorum cauſæ non ſunt, in his igitur dico non eſſe neceſſarium, ut ordo, quo cognoſcendæ ſunt, ſit ille ipſe ordo, quo ſecundum naturam diſpoſitæ ſunt: nam ſtirpes ſunt natura priores animalibus, at quatenus nobis cognoſcendę proponuntur, ſunt animalibus ignotiores ſecundum propriam naturam: ea namque eſt

per reſpicere cognitionem diſtinctam.

Solutio.

Primum argumentū aduerſarij quòd ordo non ſumatur à natura rerum ut cognoſcendarum.

Solutio.

eſt plantarum, ea eſt animalium conditio & natura, vt à nobis facilius animalia quàm plantæ cognoſcātur, ideoque ex animalium notitia facilius in plantarum cognitionem ducamur: Ita ſubſtátiæ, à materia abiunctæ priores natura ſunt, & abſolutè notiores ſubſtantijs corporeis, attamen vt cognoſcēdæ à nobis ſunt & hæ, & illæ, etiam diſtincta cognitione, præſupponunt neceſſariò in corporeæ ſubſtantiæ cognitas iam eſſe ſubſtantias corporales, quoniam vel illæ harū cauſæ non ſunt apud Ariſtotelem, vel ſi ſunt, trāſcendunt limites ſcientiæ naturalis: quare & ijs ignoratis poſſunt in ſcientia natutali ſubſtantiæ corporeę in ſuo genere perfectè cognoſci, & harum diſtincta cognitio nos ducere poteſt ad incorporearum cognitionem: non eſt igitur in illis idem ordo, quo ſunt, & quo nobis cognoſcendæ proponuntur. In rebus verò, quę ſub noſtram operationem cadunt, adhuc clarior res eſt, quum enim nō abſolutè cognoſcendæ à nobis ſint: ſed ſolum propter operationem, non eſt neceſſe, vt quem ordinem habent in natura, eū cognitione habeant: immo neceſſe eſt, vt nō habeant: nam ſi eundem habere dicamus, de medio tollimus omnes huiuſmodi diſciplinas, quemadmodum in cap 9. ſecundi libri de Methodis demonſtrauimus. Ex his igitur patet, non eſſe verum id, quod aduerſarius abſque probatione ſumit, eādem eſſe rerum naturam ſunt, & vt cognoſcendæ à nobis ſunt. Alterum eius argumentum eſt, non rectè dicimus, ordinem ſumi à natura rerum vt cognoſcēdarum, quia reduplicatiua quæ ſignificat per ſe, debet cadere ſuper naturā, non ſupra cognitionem noſtram, nempè vt dicamus, ordinem ſumi à natura rerum quatenus eſt natura rerum, non quatenus à nobis cognoſcendæ ſunt, quoniam menſura ſumenda eſt à natura rerum, non à noſtro modo cognoſcendi. Sed quam vim hoc argumētum habeat, ſi modò argumētum dicendum eſt, non video, in eo enim petitur principiū, & ſumitur id, quod probandum erat. Quòd enim dictio duplicatiua cadere debeat ſupra rerum naturam, & hæc ſit menſura ordinis doctrinæ, hæc omnia nos negamus, quū nil aliud ſignificent, quàm id ipſum, de quo in præſentia controuerſamur,

Secūdum argumentum.

Solutio.

CAPVT X.

Argumenta aduerſarij, quòd conditio ordinis ſit, vt initium ſumatur ab vno, & eiuſdem reſponſiones ad argumenta authoris.

SEquitur altera ordinis conditio conſideranda, an ſit neceſſarium & eſſentiale ordini, vt doctrinæ initium ab vno aliquo ſumatur: quum enim plures id neceſſarium eſſe dixerint, & ego hanc eorum ſententiam confauerim, aduerſarius eandem ſequens, eam comprobare, & argumenta quibus ego aduerſus eam vſus ſum, ſoluere nititur; magna tamē eius diſputationis pars mihi quidem ad rem pertinere non videtur, quum ille id quod ego non dixi, mihi attribuere videatur, immo cuius contrarium dixi. Quòd enim omnis ordo ad vnum aliquem finem dirigatur, ego quidem nūquam negaui, ſed apertè aſſerui in 6. cap. ſecundi libri de Methodis, finem omnis ordinis eſſe cognitionem: compoſitiui quidem abſolutè cognitionem, reſolutiui autem cognitionem talē, quæ nos ad operandum quantum fieri poſſit, idoneos reddat, quum enim ordo inſtrumentum ſit, eius natura abſque dubio à fine pēdere debet, ſed quoniam hinc colligitur, ordinem reſpicere terminum, ad quem dirigitur, tanquam finem, ſed non terminum, à quo ordinis initium ſumitur, ob id ego in ſecundo ac tertio cap. ſecundi libri de Methodis in hoc tantum aliorum ſententiam in termino, à quo dicentes eſſe ordinis eſſentialem conditionem, vt ab vno exordiū doctrinæ ſumatur, præcipuam enim eſſe hanc ordinis differentiam exiſtimare videntur, quum ex ea differentias ad ordinem in ſpecies diuidendum hauſerint. De hoc igitur ſolo aduerſus illos eo in loco diſputaui, nempè de initio ordinis, an neceſſe ſit ipſum ſemper ſumi ab vno oſtenditq; id non eſſe neceſſarium. Quòd igitur argumenta, quæ ab aduerſario ad hoc infringēdum adducta ſunt, & reſpōſiones, quibus ad mea argumenta vſus eſt, vanæ, ac debiles ſint, breuibus declaremus. Primo loco adducit verba Ariſtotel. in quinto Metaphyſ. contex. 16. vbi dicit, ad ordinis eſſentiam pertinere, ut omnia ſecūdum rationem diſtent ab aliquo vno determinato: ſimiliter in cont. 52. Lib. 12. inquit omnia in vniuerſo eſſe coordinata ad vnum. Secundo utitur ratione ſic. Ordo includit rationem poſterioris ad prius, & receſſum quendam poſterioris à priore, hic autem in mēſuram aliquam expoſcit, & menſura debet eſſe quid vnum, ac ſimplex, vt habetur in 10. Metaphyſ. context. 3. ergo illud, à quo ſumitur menſura ordinis, debet eſſe vnum idq; e confirmatur authoritate Ariſt. 10. Metaphyſ. context. 7. dicentis in omni genere vnam reperiri naturam, quæ ſit menſura omnium illius generis: at ſcientia ordine prædita unum quoddam eſt ſcibilium genus, omnia igitur in ſcientia referri debent ad vnum primum, quod ſit aliorū menſura. Tertio ita argumentatur; Omnis ordo eſt ratio, vt habetur in contex. 15. octaui Phyſ. at ratio eſt duorum inter ſe reſpectus, vt ait Euclides ī principio quinti Elemen-

1. arg aduerſarij.

2. Arg.

mentorum, ergo debet eſſe vnum aliquod primum, quod referatur ad ſecundum, & ita deinceps, quare neceſſarium eſt auſpicari ab vno.

4 arg.

Quarto inquit; Illa quæ ordinantur, vel ſunt finita, vel ſunt infinita: non infinita, ergo finita, ergo habent primum, idque vel vnum eſt, vel plura, ſi vnum, iam habeo id, quod volo, ſi plura, ea vel ordinem inter ſe habent, vel non habent: ſi habent, ergo exordium ſumitur ab vno: ſi vero non habent, neceſſe eſt ea tenere locum vnius, & vnum gradum conſtituere, vt elementa in Grammatica ſunt tanquam vnum, quia conſtituunt in illa diſciplina primum gradum; ſic prima principia in ſcientia naturali ſunt inſtar vnius: immo dicit inter illa ordinem eſſe, nam alio modo materia eſt prima, alio modo prima eſt forma, vt dicitur in initio ſecundi de Partibus animalium: ſed (inquit) conſueuit Ariſtoteles primo loco de materia verba facere, tanquam de priore ſecundùm ordinem originis.

5. arg.

Tandem ſic argumentatur; Omnis ordo finem habet, ad quē dirigitur: hoc enim dempto euaneſcit: cuiuſque autem diſciplinæ vnus eſt finis, ergo de ratione ordinis eſt, vt omnia referantur ad vnum: quare falſum eſt id, quod ego de ordine reſolutiuo dixi, eſſe in eo per accidens vt ab vno fine initium ſumatur, quum potius dicendum ſit id eſſe neceſſarium. Sic etiam (inquit) manifeſtū eſt in ordine compoſitiuo omnia ad vnum finem dirigi, qui in procemijs ſcientiarum proponi ſolet.

Primum authoris argum.

Nititur etiam argumenta mea ſoluere: Primum quidem argumētatus ſum ex multarum diſciplinarum obſeruatione, in quibus exordium ſumitur à pluribus, non ab vno, vt in ſcientia naturali initium ſumitur à pluribus principijs, & Ariſtoteles de pluribus agendum proponit, non de vno principio. Sic in arte medica multi initium ſumpſerunt ab elementis, quæ ſunt plura, non vnū, ſic Grammaticæ initium ſumitur non ab vna littera, ſed pluribus:

Solutio.

Ad hoc ipſe reſpondet, illa plura principia fungi officio vnius, & vnum gradum conſtituere: quare perinde eſt ac ſi initium ſumatur ab vno, vt antè dictum eſt.

2 arg.

Deinde id confirmaui authoritate Ariſtotelis in calce primi libri Poſteriorum, vbi inquit ſcientiam eſſe vnam à ſubiecto vno, non ab vno principio, quum plura in eadem ſcientia principia eſſe poſſint.

Solutio.

Ad hoc ipſe reſpondet, Ariſtotelem ibi non de ijs, quæ ad ordinem, ſed de ijs quæ ad vnitatem ſcientiæ requiruntur, verba facere, quare nullum inde argumentum de ordine ſumi poteſt, propterea quòd vnitas ſcientiæ, vt eſt ſcientia, & vt eſt ordo, non idem eſt.

CAPVT XI.

In quo quædam fundamenta iaciuntur.

HAec omnia dialecticè dicta eſſe cognoſcentur, facileque euaneſcent, ſi duo, quibus aduerſarius inniti videtur, bene intelligantur. Vnum eſt, quiſnam ſit cuiuſque diſciplinæ finis, alterum verò, quodnam ſit illud, quod totius diſciplinæ menſura dicitur: hæc enim ab aduerſario in tota hac ſua diſputatione tanguntur quidem, ſed ita leuiter, ac ſicco pede, vt potius dubiū aliquod in ipſa re ponere, ac tenebras veritati offundere apta ſint, quàm vt aliquis inde intelligere queat, quis in ſingula diſciplina ſcopus, quæ ve menſura dicenda ſit.

Quæ ſit dicēda diſciplinæ menſura.

Nos igitur à menſura ordientes, dicimus menſurā propriè in quantitatibus dici, in reliquis verò impropriè, & per quandam ſimilitudinem, eamque in ſcientijs nullam eſſe aliam quàm ſubiectum ipſum, in artibus verò finem, qui ſcientiarum ſubiecto proportione reſpondet: menſura enim vna ac ſimplex in vnoquoque genere eſſe debet: ſic ſubiectum in vna ſcientia vnum eſt: non ſic vnum principium, neque affectio vna quum Ariſtoteles in calce primi libri Poſteriorū teſtetur, poſſe in vna ſcientia plura principia, pluraque accidentia conſiderari, ac non plura ſubiecta. Quoniam igitur tria hæc ſunt in quibus ſolis omnis ſcientia verſatur, ſubiectum, principia & accidētia, & in nullo iſtorum requiritur vnitas, niſi ſubiecto, certum eſſe debet, nil eſſe in ſcientia, quod ſimilitudine, ac proportione quadam dici menſura cæterorum poſſit, niſi ſolum ſubiectum. Eſt etiam ea ratione ſimplex, quatenus ab vno conſiderandi modo conſtituitur; & vnius eſt naturæ, quæ per vnam definitionem ſignificatur, pendentque ab eo cætera omnia, quoniam nihil in ſcientia conſiderari poteſt, quod eius aliquid non ſit, ſiue principium, ſiue affectio, ſiue ſpecies. Quoniam igitur ſubiectum vnum ſimplexque exiſtens eum habet locum in ſcientia, vt per ſolam ad ipſum relationem cætera omnia iudicemus, an ad ſcientiam illam pertineant, an non pertineant, iure menſura omnium in ſcientia illa appellari poteſt. Idem de artium fine dicendū eſt: quum enim eundem locum in arte obtineat, quem in ſcientiis ſubiectum, ab eoque tota ars pendeat, ſimili ratione menſura cæterorum dici poteſt.

Quis ſit diſciplinarum ſcopus.

Sed de ſcopo diſciplinarum non ita clara res eſt, vt fortaſſe videtur: in ſciētijs enim contemplatiuis eſt quidem ſcopus ac finis cognitio, ſed nō eſt tamen finis talis, qui poſſit ordinem reſolutiuū, qui eſt à notione fi-

Digitized by Google

nis conſtituere: non enim magis in prima
ſcientiæ parte, quàm in media, vel in poſtre
ma cognitio acquiritur, ſed in qualibet no-
titiam aliquam adipiſcimur illius ſubiecti,
hoc eſt eorum, quæ per ſe illi competunt,
in omnibus autem partibus ſimul ſumptis
eo fine perfectè potimur, hoc eſt cognitio-
ne omnium quæ propoſito ſubiecto per ſe
inhærent. Quiſquis igitur talem ſibi finem
proponit, non poteſt alium ſeruare ordinẽ,
quam compoſitiuum, vt iam docuimus in
cap. 7. & 8. ſecundi libri de Methodis, quia
ſi ſolam rerum cognitionẽ quærimus, à pri-
mis principijs neceſſariò inchoandum eſt.
Finis igitur, à quo ordo ille, qui à notione
finis nuncupatur, exoritur, non eſt cognitio
ipſa, ſed quiddam diuerſum à cognitione, ad
quod cognitio dirigatur, huiuſmodi finem
habent diſciplinæ omnes operatrices; ideo
tradendæ ſunt omnes à notione finis, vt ait
Galenus in lib. De artis medicę conſtitutio-
ne, & Auerr. in principio ſui Colliget. ſed in
his quoq; non ſatis liquet quiſnam dicẽdus
ſit diſciplinæ ſcopus, vt artis medicæ: quũ
enim hæc & alia quælibet ars duas partes
habeat, vnam docentem, alteram operantẽ,
ſi vtranque ſimul complectamur, rectè qui-
dem dicimus ſcopum medici eſſe ſanitatem,
attamen non vt cognitam, vel vt cognoſcen
dam, ſed vt efficiendam: ridiculus .n. & inu-
tilis medicus eſſet, ſi vltimum finem ſuum
diceret eſſe cognitionem ſanitatis: ſi verò
non vtrauq; artis partem amplectamur, ſed
ſolam docentem, multò minus dicere poſſu
mus ſanitatem eſſe ſcopum illius artis: ea n.
neque vt efficienda, neque vt cognoſcenda
ſcopus illius artis eſt, ſed ſcopus eſt ſola prin
cipiorum, ſeu mediorũ cognitio: vtimur .n.
pronotione ſanitatis ad inuenienda princi-
pia conſeruantia, vel producentia ſanitatẽ;
horum ergo cognitio ſcopus artis docentis
eſt: Hoc aſſeruit apertè Galenus in ſecundo
cap. artis medicinalis, quia ſolã artem docẽ-
tem ibi conſiderabat, vt ego annotaui in c.
14. libri 12. de Methodis. Sic igitur patet no-
men finis in arte non carere ambiguitate;
poteſt enim ſumi pro vltimo fine efficiẽdo,
à cuius prænotione auſpicatur ars docens,
cuiuſmodi eſt ſanitas in arte medica: poteſt
etiam ſumi pro ſcopo ſolius artis docentis,
qui in arte medica non eſt ſanitas, ſed cogni
tio cauſarum ipſius ſanitatis.

Nomẽ finis in arte ſumitur dupliciter.

CAPVT XII.

Defenſio argumentorum authoris.

Defenſio primi.

NVnc conſideremus, an argumenta no-
ſtra bene ab aduerſario ſoluantur, Pri-
A mum quidem non ſoluitur: nam ſcientia na
turalis incipit à primis principijs, quæ tria
ſunt, & licet eorum quædam ordinem inter
ſe aliquem habeant, quædam tamen prout
ibi tractantur, non habent ordinem, quia
ſimul tractantur: nam inter materiam &
formam ordo aliquis: eſt prior enim ſecun-
dum naturam & originem materia eſt; nec
propterea verum eſt id quod aduerſarius
aſſerit, Ariſtot. prius de materia, quàm de
forma verba facere, quum manifeſtum ſit in
primo lib. Phyſ. prius agi de duobus prin-
B cipijs contrariis, quàm de ſubiecta mate-
ria, idque propter noſtram cognitionem:
quum enim ex ſola contrariorum inter ſe
mutatione poſsit materia prima inueniri,
neceſſarium omnino fuit, prius docere duo
contraria eſſe prima rerum principia: de-
inde hoc cognito, ad primæ materiæ demõ-
ſtrationem procedere. Contrarium ordi-
nem ſeruauit Ariſtot. in libris de Animali-
bus, quum prius de materia in libris de Par
tibus, poſtea de forma in libris de Anima
loquutus ſit, quoniam proxima illa anima-
lium materia ſenſilis ac nota eſt, quod de
C prima rerum omnium materia dicere non
poſſumus, de primis igitur principiis ſi-
mul ſibi agendum proponit Ariſtoteles in
primo lib. Phy. Quòd ſi in ijs ordinem quen
dam ſeruat, agens prius de contrariis, quã
de materia, de ipſis ſaltem contrariis ſimul
agit, non de forma prius, quam de priua-
tione, neque è conuerſo: ſed illud tamen
animaduertendum eſt, quòd ſi initium ſu-
matur à pluribus, quæ ſecundum cognitio-
nem æqualia ſint, nec vnum per aliud de-
claretur, prius tamen tractetur vnum, quàm
D aliud, non ob id dicitur ab vno initium ſu-
mi, quemadmodum Grammaticus non ab
vna litera A, ſed ab omnibus incipere dici-
tur. Quòd ſi à quolibet vno incipere,
etiam ab vna dictione, vel ab vna ſyllaba,
eſt ab vno initium ordinis ſumere, hoc mo-
do non negarem eſse in omni diſciplina ne-
ceſsariũ exordiri ab uno. Quod verò aduer
ſarius ait, Ariſt. a primis principiis auſpica-
ri, quæ plura qdẽ ſunt, ſed ſunt inſtar unius,
qm̃ vnum gradum conſtituunt, hoc certè ni
hil eſt. nã ſi a plurib. æqualibus initium ſu-
matur, qs eſt, qui ignoret ea cõſtituere in ea
E diſciplina unũ & eundẽ primũ gradum, &
vnum terminũ, a quo? hoc quidẽ & nos ex-
preſsè profitemur, dum dicimus exordium
ſumi ſimul a pluribus: hoc .n. dicere, eſt di-
cere illa plura eſse primũ terminum, a quo
incipit ea diſciplina, ſed per hoc non ſtat,
quin illa non mõ ſint plura, ſed ẽt tractẽtur
ut plura. Nonne .n. Ariſto. in initio primi
libri quæſtionem proponit, an unũ ſit prin-
cipium, an plura, deinde oſtendit plura
eſse, non unum? incipit ergo à pluribus,
quate-

Digitized by Google

quatenus plura ſunt. Sic etiam Grammaticus à litteris incipit quatenus ſunt plures, quia niſi eſſent plures nulla Grammaticas ars tradi poſſet, plura igitur quatenus plura ſunt, conſtituunt primum initium, & vnũ terminum, à quo totius diſciplinæ exordiũ ſumitur. *Defenſio ſecundi.* Ad alterum verò argumentum noſtrum, quod ex Ariſtotele in calce primi libri Poſteriorum ſumebatur, vana eſt reſponſio, quum dicit Ariſtotelem ibi de ſcientiæ vnitate, non de ijs, quæ ad ordinem attinẽt, ſermonem facere; hoc enim ego nõ inficior, nec ideo eum locum adduxi, quòd putarem Ariſtotelem ibi de ordine loqui: ſed Ariſtotelis teſtimonio ad hoc tantum oſtendendum vt volui, quòd in ſcientia vna ſolius ſubiecti, non principij vnitas poſtulatur, ita vt in vna ſcientia plura prima principia eſſe poſsint, itaque ſi hoc tantum conſilio illa Ariſtotelis verba expendere volui, idque quod ego aſſero, ibi ab Ariſtotele apertè pronunciatur, quomodo dicit vir iſte locum illum ad rem non pertinere?

CAPVT XIII.

Solutio argumentorum aduerſarij.

VEnio ad contrariorum argumentorum ſolutionem. Primo loco adduxit verba Ariſtotelis quinto Metaphyſ. 16. & 12. Metaphyſ. 52. vbi Ariſtoteles ait, in ordine omnia diſtare ab vno quodam determinato: & in rerum vniuerſitate omnia eſſe coordinata ad vnum. *Solutio primi.* Ego verò quomodo verba hæc mihi officiant, non video. nam quodnam eſt illud vnum, à quo in ſcientia debent omnia ſecundum rationem diſtare? nonne ſecũdum ipſum debet eſſe illud idem, quod totius ſcientiæ etiam menſura dicitur? atqui hoc non poteſt eſſe primum principium à quo ipſius ſcientiæ initium ſumatur: iam enim oſtendimus metrum, & menſuram in ſcientia eſſe ſolum ſubiectum, hoc autem nõ magis in ſcientia primum eſt, quàm ultimũ: nihil igitur ad nos hoc attinet, qui hoc ſolum impugnare voluimus, quòd oporteat ſcientiam auſpicari ab vno, à quo cætera omnia pendeant: hoc enim omnino falſum eſt, nec Ariſtoteles ibi tale unum intelligit, à quo ſcientiæ initium ſumatur, ſed loquitur de ipſarum rerum ordine. Quòd ſi ea, quæ ibi dicuntur, velimus etiam ordini doctrinę per aliquam ſimilitudinem accommodare, non eſt neceſſe, ut tale unum intelligamus, quod ſit initium doctrinæ: ſed ſolum quod principem locũ teneat, & ſit ſcopus omniũ, quæ tractantur, & cauſa diſpoſitionis omniũ in ea diſciplina, ita ut aliud prius, aliud poſterius tractetur: ſic igitur ab illo, id eſt ab eius perfecta cognitione diſtant cætera omnia ſecundum rationem: omnia enim certo ordine diſponuntur propter illum ſcopum. *Solutio ſecundi.* Ex his patet reſponſio etiam ad ſecundum argumentum. *Solutio tertij.* Sic etiam ad tertium reſpondemus; Ariſtoteles enim eſſe in contex. 15. octaui libri Phyſic. inquiens ordinem eſſe rationem, nil aliud ſignificare vult, quàm rationabilem diſpoſitionem multorum ordinatorum propter unum finem, ut in ſcientia rationabilem rerum tractandarum ſeriem propter ſcientiæ adeptionem. Quod uerò aduerſarius dicit, rationem eſſe duorum reſpectum inter ſe, ut ab Euclide definitur in principio quinti Elementorum, quo fit ut primum debeat eſſe unum, & ſimiliter ſecundum unum, & tertium unum, ſi debeat inter illa eſſe ratio aliqua, uanum certè argumentum eſt. non enim eadem prorſus eſt ratio ab Euclide ibi diffinita, & ea, cuius in dicto loco meminit Ariſtot. nam Euclides in ſolis quantitatibus ibi definit rationem, quare ſi alijs quoque rebus, quæ à quantitate toto genere differunt, aptare & rationis nomen, & definitionem illam uelimus, id non ſit ſecundum eandem prorſus acceptionem, ſed per ſimilitudinem quandam, ita ut non ſit opus uera eſſe ad unguem de omnibus illa, quæ ibi ab Euclide de ſola quantitatum inter ſe ratione pronunciantur; dicimus enim huius quantitatis ad illam eſſe rationem duplam: at in ſcientia naturali, quum dicimus elementa ad miſtum aliquam habere rationem, non intelligimus duplam, nec ſeſquialteram, nec aliam eiuſmodi, ſed ſolum reſpectum quendam, quo elementa ad miſtum diriguntur, tanquam materia ad id, quod ex materia conſtat. In his igitur non eſt abſurdum, ſi & plura ad unum habere rationem aliquam dicantur, & unum ad plura: huic enim rationi, id eſt rationabili multorum diſpoſitioni in aliqua diſciplina non eſt neceſſe ad unguem aptari mathematicis definitiones. friuola igitur argumẽtatio eſt ad probandum quod id, à quo ſcientia incipit, debeat eſſe unum. *Solutio quarti.* Ad quartum argumentum dicimus fieri poſſe ut in diſciplina exordium ſumatur à pluribus, quæ inter ſe nullum ordinem habeant ratione cognitionis, quemadmodum antea declarauimus. *Solutio quinti.* Poſtremum aduerſarij argumentum minimè mihi obeſt: quòd enim quilibet ordo ad unum aliquem finem, ſcopumque dirigatur, ego quoque aſſerui & diffusè declaraui. quum enim ordo ſit inſtrumentum, neceſſe eſt totam eius naturam à fine ad quem tendit, pendere: ſed aliud eſt finis, ad quem ordo dirigitur, aliud eſt id à quo incipit. hoc .n. dico, & unũ & plura eſse poſse. Quod uerò aduerſarius dicit. Ariſtotelem ſolitũ eſse in proe-

mijs rationem ordinis à fine ſumere, neſcio an ita intelligat, vt dicat hoc eſſe à notione finis exordiri; ſatis enim confuſè, & ambiguè loquitur; verba quidem ſequentia id ſignificare videntur, quum ſubiungat conſultationes ſemper fieri præaſſumpto fine, & Galenũ in initio artis Medicæ dicere artes oés conſtitui à notione finis: Hoc ſi dicat, meo quidem iudicio magnoperè fallitur: ſic enim diceret omnes diſciplinas traditas eſſe ordine reſolutiuo, quum hic ſolus appellari ſoleat à notione finis, vt in primis eius libri verbis Galeni teſtatur: nã tres ordines enumerans nullam aliam reſolutiui ordinis cõditionem, qua ab alijs ordinibus ſeiũgatur, exponit præter hanc vnam, quod eſt à notione finis: quare compoſitiuum non cenſuit Galenus eſſe à notione finis; itaque ſi Ariſtotelem in proœmijs librorum ſuorum finem, ſcopumquẽ proponere, eſt ſeruare ordinem illum, qui eſt à notione finis, erit ergo ſeruare ordinem reſolutiuum, quod eſt manifeſtè falſum, quum huiuſmodi proœmia complura in libris Ariſtotelis naturalibus habeantur, per id tamen non fiet, quin ſcientia naturalis dicatur ſcripta ordine compoſitiuo. Huiuſcè rei rationem iam abundè expoſuimus ſecundo libro de Methodis, capite quarto etenim aliud eſt finem, & ſcopum diſciplinę in proœmio proponere, aliud eſt in ipſo tractationis initio à definitione finis exordiri, proœmiũ enim nõ eſt tractationis pars, quare in eo nos admonere finem non eſt de fine agere, proindè non eſt ordine reſolutiuo: quocirca credendum non eſt Galenum de omnibus diſciplinis dicere quòd a finis notione conſtituantur, neque conſtitutionem artis à notione finis ibi intelligi etiam admonitionem finis, quæ in proœmijs ſcientiarum fit, quum prius idem Galenus dixiſſet progredi a notione finis, eſſe ordine uti reſolutiuo à duobus alijs ordinibus diſtincto: ſed credendum eſt propriè ibi ſumi nomen artis pro ſolis effectricibus, de quibus in libro de Artis medicæ conſtitutione in duobus primis, & in duobus poſtremis capitibus eandem ſententiam protulerat, & effectrices ab alijs ſeparando, dixerat earum propriam eſſe conditionem, ut a notione finis conſtituantur, ordineque tradantur reſolutiuo. Quod vero de reſolutiuo ordine aduerſarius dicit, per ſe illi competere, & quatenus eſt reſolutiuus, ut ab uno fine exordium ſumatur, hoc ab eo gratis dicitur, quum probandum fuiſſet, uel ſaltem ratio, qua ego ibi uſus ſum, ſoluenda. Quamuis igitur ſatis mihi eſſet id, quod ab eo dicitur, negare, tamen ad veritatem declarandam volo rationem, qua ibi ad hoc probandũ uſus ſum, quam ipſe fortaſſe non

Proponere finem, & agere de fine nõ idem eſt.

A percepit, explanare, quæ in hoc eſt conſtituta, quòd reſoluere non ſolum vnum, ſed etiã multa cõplexa in ſuas partes, & in ſua principia poſſumus, quare non poteſt reſolutioni, quatenus eſt reſolutio, competere vt vnum ſit id, quod reſoluitur, ſed aliqua alia ratione id ei competere neceſſe eſt, in ordine enim artis reſolutiuo requiritur, vt ab vno fine initium ſumatur, quatenus ars debet eſſe vna, non quatenus, vel abſolutè ordinata vel ordinata ordine reſolutiuo: qđ ipſe quoq; aduerſarius confiteri vr in calce B capitis ſui 16. dum inquit; Licet omnis ſcientia ſit ordo quidam, tamẽ vnitas ſcientiæ, vt ſcientia eſt, diſtincta eſt ab vnitate ordinis, quatenus eſt ordo: nam ſi hoc verum eſt, poſſumus etiam in artibus dicere aliam eſſe artis, aliam ordinis vnitatem. Quoniam igitur artis vnitas ſumitur ex vnitate finis, ſequitur vt ex aliquo alio, non ex finis vnitate, ſumatur ordinis vnitas, hoc inquam, ex eius dictis deducitur: tamen an verum ſit dubitari poteſt, quoniam aliud eſt ordinis vnitas, aliud ordo ipſe: vnitas ordinis in arte fortaſſe ex eodem fonte deriuatur, C ex quo ipſius artis vnitas, nempe ex vnitate finis, at non ipſa ordinis natura. nam alia ratione debet eſſe ordo, alia ratione vnus: quamobrem qua ratione dicitur vnus, eadem dici ordo nõ poteſt. Hoc autem exemplis manifeſtius redderetur, ſi diſciplina aliqua ab aliquo probato auctore ſcripta extaret, quæ non vna, ſed multiplex eſſet: & plures ſibi fines proponeret: in ea enim fortaſſe naturam ordinis intueremur ſine vnitate finis, nullam tamen eiuſmodi comperimus: etenim Ariſtoteles, qui plures D nobiles diſciplinas artificioſè conſcripſit, in ſingula ita diligenter à rebus alienis abſtinuiſſe, & à diſciplinarum inter ſe commiſtione, & confuſione, & à tranſitiuè genere in genus abhorruiſſe videtur, vt in qualibet ſummam poſſimus ſimplicitatem, atque vnitatem inſpicere & admirari. Videtur tamen aduerſarius ipſe nobis huiuſcemodi diſciplinæ exẽplum præbuiſſe: hæc enim, quam nuper edidit de moribus philoſophia, pluribus theorematibus ad naturalem ſcientiam, ad metaphyſicam, ad logicam, ad rhetoricam, aliaſque fortaſſe E diſciplinas pertinentibus referta eſt; nã tota de ordine diſputatio logica, & aliena à ciuili diſciplina eſſe videtur; totus primus gradus ab Ariſt. rhetoricus ſi non verbis, at re ipſa iudicatus eſt, quippe q. ſatis eſſe exiſtimans morali philoſopho cõfuſam, & rudem perturbationũ notitiam, diſtinctã & perfectã tradere ſuperuacuũ eſſe arbitratus eſt: ſuperuacanea .n. & aliena eſſe videntur illa, ſine quibus ad propoſitum finem peruenire optimè poſſumus: de his autem in arte po-

Philoſophia de moribus nuper tradita nõ eſt diſciplina vna.

tiùs

Digitized by Google

tiùs theorica dicendum putauit; ſiquidem oratori, qui & excitare perturbationes, & excitatas extinguere, vel ſedare pro occaſione debet, magis neceſſarium eſſe cenſuit earum naturas, cauſasque cognoſcere; quæ verò de partibus animæ, ac de humana mēte eiusque operationibus, pluribus in locis in hoc opere dicuntur, ad naturalem ſcientiam attinent, quemadmodum quæ de diuinis mentibus, de prouidentia Dei, & de ſubiecto metaphyſicæ, & alia eiuſmodi ad metaphyſicam ipſam. de his enim Ariſtoteles ne verbū quidem in moralibus libris fecit; de partibus autem animæ ualde breuiter ac ruditer in ſolo vltimo capite primi Ethicorum, quum ſine diſtincta, ac perfecta earum cognitione poſſe nos ad ciuilem felicitatem peruenire exiſtimauerit. Hæc itaque plurium diſciplinarum commiſſio ſi rite facta eſt, quod quidem ego meæ mihi inſcitiæ, ac ruditatis conſcius decernere non audeo, vtique vir hic eruditiſsimus, quemadmodū in poſtremo ſuæ introductionis capite profitetur ſe ordinem utiliorem, ac præſtantiorem ordine Ariſtotelis ſeruaturum, ita gloriari etiam meritò poteſt, ſe id, quod nequiuit præſtare vnquam Ariſtoteles, præſtitiſſe, & multas ita diſtinctas diſciplinas ad coniunctioné & vnitatem miro artificio, & ordine redegiſſe: quinimo mihi uidetur philoſophus iſte ita Ariſtotelis gloriam æmulatus, vt non modo cum eo de doctrinæ ordine, ac de rebus ipſis ſcribendis certare, ipſumque ſuperare contenderit, ſed illudere quoque Ariſtoteli modo quodam voluerit. Quum enim duę ſint ſcribendi rationes, vna quidem, eaque longe præſtantior, quū quis de re aliqua proprio ingenio, ac proprio Marte ſibi agendum proponit, liberumque ſibi & decernendi de quaq; re, & diſponendi ſeruat arbitrium: altera quum ab alio authore traditam diſciplinam quiſpiam interpretandā ſumit, qui ſectator potiùs, & quaſi ſeruus alienæ doctrinæ & alieni ordinis quā author eſſe dicitur, hic quidem philoſophus talem ſuo operi introductionem adiunxit, vt interpretaturus potiùs morales, ac ciuiles Ariſtotelis libros videretur, quam proprium ipſe opus compoſiturus; eo præſertim, quòd talem introductionem, & ea quæ [prolegomena] vocantur, operi ſuo præponere authoré ipſum non deceat, ſed ſoli alienorum operum interpretes id facere cōſueuerunt: attamē relicta ciuili Ariſtotelis philoſophia, aliam ipſe propriam tradidit, & ordine illi contrariam & ſententijs, rebusq; ipſis ab ea maximè diſcrepantem, quum & plurima in ea tractentur, quorum Ariſtot. nullam facere mentionem voluit: & multa etiam prætermittantur, quæ Ariſt. tanquam neceſſaria diligentiſsimè pertractauit, adeo ut & mancam, & redundantem eſſe neceſſe ſit vel Ariſtotelis, vel huius clariſſimi viri eandem philoſophiam. Hanc igitur nouam moralem diſciplinam ſi cōſideremus, ea vel re vera, vel ſaltem authoris ſui profeſsione ordinem quendam habet, ab vno tamen fine non pendet, ſed à pluribus: accurata nanque de humana, ac de diuinis mētibus tractatio finem habere ciuilem felicitatem non poteſt, quum ſine illa ciuilis philoſophia optimè tradi queat, & ciuilis felicitas tum ab homine, tum à tota ciuitate comparari, ſed ſcopus diuinæ ſcientiæ eſt diuinarum rerum cognitio, ſicuti ſcientiæ naturalis rerum naturalium. Teſtimonio igitur aduerſarij ſatis clare oſtenditur, dari in diſciplina ordinem ſine vnitate finis: valida certe vel ipſa per ſe, vel ſaltem ad hominem conuincendum argumentatio mea eſt.

CAPVT XIV.

De definitione ordinis doctrinæ.

HActenus ea quæ de conditionibus, ac de eſsētia ordinis alias dicta à nobis ſunt, ſatis, vt videtur, clara reddidimus, atque ab aliorum oppugnatione vindicauimus: nunc ad ordinis definitionem, tum quæ ab alijs, tum quæ à nobis allata eſt, conſiderandam accedamus, vt ratione duce eam, quæ ritè tradita eſt, a non ritè traditis diſcernamus. Iam in capitulo quarto primi libri de methodis diximus traditam eſſe à nonnullis hanc ordinis definitionem: Ordo eſt habitus inſtrumentalis, quo docemur cuiuſque diſciplinæ partes conuenienter diſponere: in qua definitione id mihi reprehenſione dignum viſum eſt, quod dictione illa [conuenienter] nimis ruditer & obſcure ipſa ordinis natura ſignificabatur, quum nō appareat in quonam hæc diſpoſitionis conuenientia conſiſtat: in definitionibus autem maximè claritas & perſpicuitas requiratur. Ad hanc igitur differentiam magis declarandam ita ſum progreſſus: Quum ordo inſtrumentum ſit, proinde eius natura in fine conſiſtat: fine hoc bene cognito & conſtituto, minimè dubitandum eſt, quin illa dicenda ſit conueniens diſpoſitio, quæ nos optimè & facilimè ad eum finem perducat. Quoniam igitur nullus alius ordinis doctrinæ ſcopus ſtatuendus eſt, qua diſtincta, & in quoque genere perfecta cognitio (hoc enim & nomen ipſum, & ratio ita nobis perſuadet, vt res propè ipſa loqui videatur: ſiquidē ordo non eſt niſi cognitionis inſtrumentum) hinc collegimus, in eo tantùm ſtatuendam eſſe rectitudinem, & conuenientiam diſpoſitionis, vt per eam optimè & facillime

Definitio aliorum.

Confutatio.

cillime quælibet diſciplina diſcatur. abiecta igitur dictione illa [cõuenienter,] & eius loco dilucidiorem differentiam exprimentes, talem ordinis definitionẽ in capite vndecimo propoſuimus: Ordo doctrinæ eſt habitus inſtrumẽtalis, per quem apti ſumus cuiuſque diſciplinæ partes ita diſponere, vt quantum fieri poſsit, optimè ac facillimè ea diſciplina diſcatur: ſimul enim aduerbium quoque, [conuenienter,] in definitione ponere nugatio eſſet, quia nil aliud ſignificaret diſpoſitio cõueniens, quàm illud ipſum, quod alijs adiectis verbis clarius ſignificatur. Nam in definitione debet quidem ſequens pars præcedẽtem vt ampliorem coarctare, æqualem autem, & idem obſcurius ſignificantem declarare, vitio definitioni adſcribitur. Quod quidem vitium, præter alia philoſophus iſte in definitione ordinis à ſe tradita incurriſſe videtur. ſic enim ordinem definiuit: Ordo eſt congruẽs diſpoſitio plurium vel diſciplinarum, vel partium eiuſdẽ diſciplinæ, cùm inter ſe, tum ad vnum primum, ex rerum natura a dirigente deprompta, vt diſciplinæ pro facultate naturam rerum æmulentur, diſtinctéq; legentium animis eam offerant. Superuacua nanq; eſt dictio illa, Congruens, ſi nulla eſt congrua diſpoſitio, niſi quæ ſequentibus verbis ſignificatur [& reciprocantur] nã omnis cõgruẽs diſpoſitio æmulatur naturam, & omnis diſpoſitio naturam æmulans, eſt congruens ſecundum ipſum. Cauſa etiam finalis in hac definitione poſita eiuſmodi eſt, vt in ea animus non acquieſcat, ſed ab ea potius abhorreat: inquit enim finem ordinis hunc eſſe, ut naturam imitemur, quaſi hoc conſilio diſciplinæ omnes tradantur & diſcantur, vt æmulemur naturam, nec potius hoc vt eas doceamus, vel diſcamus. Certè aliqua dignus excuſatione extitiſſet, ſi ſolum dixiſſet, neceſſarium eſſe ordini doctrinæ imitari naturam. quanquam enim hoc non ſemper verum, neque neceſſarium eſt, tamen tolerabilius fuiſſet, ordinem naturæ ſtatuere effectricem cauſam ordinis doctrinæ, quaſi naturæ ordo cogat doctrinæ ordinem talẽ eſſe, quàm cauſam finalem, & ſcopum, ad quem doctrinæ ordo dirigatur: huic enim dicto neceſſe eſt cuiuſque bene conſiderantis animum repugnare. Sed mirandum profectò eſt, quomodo vir iſte, dum verum ordinis finem veretur exprimere, tamen ab ipſa rei veritate coactus, ipſum ſaltem implicitè confiteatur, quando tandem ſubiungit [diſtinctéque legentium animis eam offerant] his enim verbis vel idem finis exprimitur, qui præcedentibus iam expreſſus erat, ſcilicet vt æmulemur naturam; vel alius: ſi idem, duorum ergo dictorum alterum ſuperuacaneum eſt, nugatioque in hac definitione iterum committitur, ſi verò alius, quiſnam is eſt? cur volumus rerum naturam diſtinctè animis legentium offerre? certè ob eandem cauſam hoc volumus, ob quam ipſi quoque legentes legunt: legunt autem vt addiſcant, & ſcientiam adipiſcantur, ergo ſcribentes quoque nullum alium ſibi finem proponunt (niſi fortè per accidens) quàm docere, & cognitionem parere, ordineque vtuntur, vt id melius efficiant. Miror etiam cur dixerit, [legentium] quaſi nequeant diſciplinæ tradi, niſi ſcriptis, nec poſsimus etiam audiendo addiſcere, quomodo & cæci omnes, & multi viſu præditi plura diſcunt: accidit certè & ordini & diſciplinis ipſis, vt ſcriptæ legantur, nil autem tale in definitione ponendum eſt. Idem dicendum arbitror de ordine pluriũ diſciplinarum inter ſe, huius enim nulla nobis ratio habenda eſt, tantum abeſt vt in definitione ordinis fieri eius mentio poſsit; nos enim in præſentia de ordine vt logico inſtrumento loquimur, proinde de eo, qui cum artificio à docente ſeruatur, vt melius, ac facilius doceat, hic autem in eiuſdem tantum diſciplinę partibus ritè diſponendis locum habet: nam plurium diſciplinarũ inter ſe diſpoſitio nullum in ſe logicum artificiũ habet, & abſque vlla docentis opera fieri videtur: dum .n. quis vnam diſciplinã tradit, non reſpicit ad alias, ſed ſe intra illius limites continet. Videntur quidem illi, qui diſcere volunt, & inter hos ij tantum, qui cũctas cupiunt diſciplinas apprehendere, hoc cõſiderare, ac de eo ſapientiores conſulere, quam prius, & quàm poſterius aggredi debẽt, ſed hoc officit potius aduerſario, quàm proſit: quia horum nemo id reſpicit vt naturæ ordinem ſeruet, ſed ſolum ut à facilioribus ad difficiliora progrediatur: ob id primo loco dare operam conſueuerunt ſcientijs mathematicis, deinde naturali, poſtmodum metaphyſicæ, qui ordo neutrum naturæ ordinem imitatur. res enim methematicæ neq; generatione & origine, neq; intentione, ſeu perfectione primæ ſunt, ſed videntur res diuinæ vtroque modo eſſe primæ ſecundum naturam, quandoquidem ad alias omnes referuntur, tum ut effectrices cauſæ, tum vt finales. Videat ergo doctiſsimus iſte uir, quàm concinnè hæc ſua definitio tradita ſit, & quàm pulchrè conſentiant inter ſe ipſæ definitionis partes: ordinem ipſe conſiderare vult amplè, prout etiam diuerſę diſciplinę ordinem inter ſe habẽt, & huius ordinis communem finem eſſe vult æmulari rerum naturam, & ipſam legentium animis diſtrinctè proponere. ſed quũ manifeſtus in his ſit ordo naturæ, quem tamen in cognitione non ſequimur, ſiquidem contrarium in diſcendo ſeruamus, quomodo

Definitio propria. — *Definitio aduerſarij.* — *Confutatio.* — *Plurium inter ſe diſciplinarum diſpoſitio non eſt conſideratione digna.* — *Repugnãtia in dictis aduerſarij.*

modo

Digitized by Google

modo eſſe hic poteſt finis illorum, qui diſciplinas, vt addiſcendas diſponunt, ſi hi naturæ ordinem nunquam ſeruant in diſciplinis diſcendis? pugnat itaque ſecum hæc definitio, & ſeipſam euertit, quum manifeſtum ſit liberales diſciplinas, vt addiſcendas non diſponi iuxta naturæ ordinem, ſed ſolum ſecundum ordinem facilioris cognitionis, idque reſpiciens Ariſtoteles diuinam ſcientiã metà ta Phyſica inſcripſit, tanquam addiſcendam poſt philoſophiam naturalem, adde quòd licet liberalium diſciplinarum inter ſe aliquis ordo notari poſſit, tamen artes effectrices nullum inter ſe doctrinæ ordinem habent, niſi contingat, vt vna ab alia cõtineatur, quod in paucis euenire manifeſtum eſt. Quum igitur quælibet harum ad diſciplinam redigi poſſe videatur, dicat aduerſarius, ſi redactæ omnes eſſent, quænam ſit natura prior, & ordine doctrinæ anteeat, an cerdonica, an ædificatoria, an calcearia, an ſutoria: certè nec vllus eſt inuentus, qui omnes artes diſcere conſtituerit: ſinguli nãque ad ſingulas ferè naſcimur, nec ſi quis tali deſiderio caperetur, is aliquem in ijs ordinem fingere, aut imaginari poſſet. Quomodo igitur in diſciplinis diuerſis imitari naturæ ordinem volumus, ſi in quamplurimis nullus eſt naturalis ordo, in paucis verò eſt quidem aliquis, ſed ab addiſcentibus nõ ſeruatur? Inquiet ne philoſophus iſte, id eſſe per accidens, & ob aliquam occaſionem? at verò illa, quæ per accidens ſunt, rarò ſunt; quæ autem per ſe, ea vel ſemper, vel frequẽtius, ſed nec Ariſtoteles diuinam ſcientiam Metaphyſicam nominaſſet, ſi per accidens poſt naturalem collocaretur. Alia quoque ratione ex ipſiſmet huius definitionis verbis deſumpta oſtenditur, non debuiſſe in ea comprehendi ordinem plurium diſciplinarum inter ſe: quoniam ſi hic eſſet ille ipſe ordo, de quo nunc loquimur, & eiuſdem rationis, atq; naturę, vtiq; nec plures diſciplinæ nec plures partes eiuſdẽ in definitione erant exprimẽdæ, ſed in ipſa cõmuni ordinis natura ſtandum erat dicendo ordinem eſſe diſpoſitionem plurium rerum tractãdarum ſic enim tum plures diſciplinæ, tum plures vnius partes fuiſſent communi loquutione comprehenſæ: nam in definitione animalis, nec homo, nec æquus, nec alia vlla animalis ſpecies nominatur, quod in hac ſaltem definitione ſeruandum fuiſſet: quum enim ordinis natura in fine potiſſimum ſit cõſtituta finemque vnum aduerſarius omnis ordinis in ea definitione ſtatuat, eiuſdem rationis eſſe ordines omnes ſignificat, & in genere vniuoco conuenire, non in communi analogo. Præterea ſi plurium diſciplinarum inter ſe ordo ſub eo, de quo loquimur, ordine cõtineretur, neceſſarium ſemper eſſet, vt ad ali- A quam ordinis ſpeciem redigeretur, eſſetq; vel reſolutiuus, vel compoſitiuus, hoc tamẽ dicere non poſſumus, quia à Mathematicis ſcientijs ad naturalem progrediendo, & à naturali, ad diuinam neutro vtimur ordine non compoſitiuo, quia à poſterioribus potius ad priora procedimus: non etiam reſolutiuo, quia nõ procedimus à fine ad ea, quę ad finem ducunt, nefas enim eſt dicere, res mathematicas, vel naturales eſſe finem rerum diuinarum, quum hę potius ſint omniũ finis, proinde is ſit progreſſus ad finem potius, quàm à fine. Sed aduerſarius ipſe in ca- B pite 28. fatetur, ordinem inter varias diſciplinas, nec compoſitiuum, nec reſolutiuum appellari poſſe: Quum igitur inter nos conuenire videatur, illum tantummodo ordinem nobis definiendum proponi, qui mox in reſolutiuum, & compoſitiuum diuidendus eſt, ſub hanc definitionem reduci ordo multarum diſciplinarum nulla ratione põt. Verba quoque illa [cum inter ſe, tum ad vnum primum] non rectè in hac ordinis definitione poni uidentur, ſi vera ſunt ea, quæ antea diximus; ſatis enim fuit dixiſſe con- C gruentem plurium diſpoſitionem: hęc enim non poteſt intelligi, niſi inter ſe. Quod verò dicitur [ad vnum primum] ſi ſignificet id, quod in tractatione primũ ordine eſt, vel ẽt id, quod eſt poſtremum, non omni ordini cõpetit: ſcientia namque naturalis ſcripta ordine compoſitiuo incipit à primis principijs, quæ plura ſunt, deſinit in vltimis ſpeciebus corporis naturalis, quæ ſunt quãplurimæ: non enim aliquod dicendum eſt finis, quod primum, vel quod poſtremum ſit, vt ait Ariſtoteles in ſecundo libro Phyſicorum D ſed quod optimum, ac præcipuum. Nec dicendum eſt ſpecies vltimas corporis naturalis eſſe finem naturalis philoſophiæ prout vltimo loco in ea ſcientia tractantur: nam vltimo loco tractantur ſecundum proprias tantum rationes, ſcopus autem philoſophi naturalis eſt eas perfectè cognoſcere, hic eſt ſecundum omnes rationes, tum proprias, tum communes, ſcilicet & vt naturalia corpora, & vt ſimplicia, vel miſta, & vt animata, & vt animalia, & vt homo, vel equus, idq; intellexit Auerroes in ſuo proœmio primi Phyſicorum nominans ſpecies ſenſiles: hoc E autem dicere eſt dicere genus ſubiectum in ſcientia naturali eſſe in ea ſcientia ſcopum, prout ipſum cõe genus cum omnibus à ſe contentis ſpeciebus accipitur, tale aũt ſubiectum nec primum, nec poſtremum eſt, ſed toti ſcientiæ adæquatur, & ab eo tum principia vnitatem recipiunt, quum vnius ſubiecti principia ſint, tum ſpecies, quum ſub idẽ genus reducantur, hoc igitur rectius appellatur primum, id eſt præcipuum, & cuius gratia omnia conſiderantur. Conſonum autem

Species animæ nõ ſunt finis ſciẽtiæ naturales.

tem

Digitized by Google

tem eſt hoc ſententiæ aduerſarij dicentis in capite decimoſeptimo ſexti gradus ordinata ad finem recipere formam, & rationem ab ipſo fine: recipit enim ſcientia formam, & rationem à ſubiecto ſuo adæquato: hoc igitur eſt finis in ſcientia, & nullum aliud. Hoc autem ſi intelligat dicere [ad vnũ primum] vel ſuam ipſe ſententiam euertit, vel fruſtra, & ſuperuacuè hoc dicit: nam ſi ſubiectum, ideſt ejus perfectam cognitionem finem eſſe aſſerit, iam fatetur noſtram cognitionem eſſe præcipuum ordinis finem, & ab hac ſumi rationem ordinandi, quod quidem A ipſe antea negauit: ſi verò intelligat, ſubiectum eſſe primum, & præcipuum, propterea quòd ea, quæ ad ipſum pertinent, ideò tractanda ſunt, vt in ijs ordinem naturæ imitemur, iam ſequentibus verbis clarè hunc ordinis finem expreſſit, quare nõ fuit opus dicere, ad vnum primum. Alia quoque de hac definitione dici poſſent, quæ miſſa facio: nam ſatis per hæc, quæ dicta ſunt, oſtenſum videtur eam dialecticè traditam, & nil ferè in ſe habere, quod ad naturam, & eſſentiam ordinis declarandam pertineat.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

Digitized by Google

LIBER SECVNDVS APOLOGIAE.

CAPVT PRIMVM.

Quæ ſit propria authoris ſententia de ordinum numero, & quæ aduerſarij.

QVum hactenus de natura, ac definitione vniuerſè ſumpti ordinis diſputatum ſit, nunc ad ſpecies trãſeamus, de quibus duplex nos diſputatio manet: vna de ipſarum numero; ac de differentijs, per quas ordo in has ſpecies diuidatur, altera de iiſdem ſpeciebus ad diſciplinas aptandis. De ordinum numero videtur quidem verbo inter nos conuenire, ſed re tamen ipſa non minus, quàm de natura ordinis diſſentimus. Primũ quidem ille duos tantum, vt ego, ordines dari aſſerit, idque multis argumentis nititur cõprobare, ſed poſtea rem magis declarans nõ duos, ſed quatuor, & plures etiam ordines introducit, ita vt nomine duos, re plures, quàm quiſquam alius, ponat: quamobrem rectius dixiſſet ſe quatuor aut ſex ordinum, quàm duorum, inuentorem extitiſſe. Quod ad me attinet, profiteri abſque vlla hæſitatione poſſum, me apud nullum eorum, qui de ordine ſcripſere, hanc de duobus ordinibus ſententiam umquam legiſſe, quare etiã ſi huic excellentiſsimo viro id condonarem, quod ipſe credi vult, ipſum ante me eãdem vel ſequutum eſſe, vel inueniſſe, tamen quũ nil ab eo in publicum hac de re editum ſit, neque ego debui huius ſuæ opinionis habere notitiam, neq; ipſe fidem de ſe ſatis idoneam facit. Quòd enim aliquis eius diſcipulus aſſertiones de hac re publicè diſputandas aliquando propoſuerit, hoc nihil eſt, tũ quòd per hoc non liquet, an proprium ipſius diſcipuli id dogma extiterit, an ex præceptore acceptum: tum maximè quia in huiuſcemodi theorematibus proponi quãdoque ſolent aliqua ipſis quoque proponentibus paradoza, quæ ipſi non quòd ita ſentiãt, ſed vel exercendi vel etiam oſtentandi ingenij gratia tuenda proponũt: quare nihil certi de horum diſputantium ſententia ex talibus eorum aſſertionibus ſumi poteſt, quũ ipſis ſemper liceat ſe ipſos tueri, dicendo ſe diſputandi tantum gratia ea dogmata protuliſſe: ſed mittantur hæc, in ijs enim nullã vim facio. videamus qualenam eius dogma ſit, & quale illud, quod me inueniſſe profeſſus ſum, ut ſi ipſe (quod ſpero) ſuum à meo tantum diſtare cognouerit, quantum à cœlo terra diſtat, æquo animo meam profeſsionem ferat, videns me nullum eius inuentu mihi vnquam attribuiſſe, neque enim ſi voluiſſem, id facere licuiſſet, neque ſi licuiſſet, optaſſem. Meã quidem opinio non verborũ ambagibus inuoluta, & perplexa, ſed ſimplex facilisque explicatu eſt, eamque breuiter expoſui in cap. 6. lib. 2. de Methodis, ita enim res ipſa, vt primum proponitur, loqui videtur, vt pluribus verbis ad ſui declarationem non indigeat. Id cuius ego me inuẽtorem fuiſſe, in dicto loco profeſſus ſum, nõ eſt ſolus ipſe per ſe ordinum numerus, ſed cum ipſius numeri ratione, quæ à ſolis differentijs, per quas genus in ſpecies diuiditur, & quæ naturam ſpecierum conſtituunt, ſumenda eſt. ſine hac ratione quiſquis dicat duos tantum ordines dari, is ordinum numerum non cognoſcit, neque id, quod dicit, intelligit: nam, vt inquit Ariſtoteles in contex. 39. ſecundi poſteriorum, rem à cauſa pendentem ſine cauſa cognoſcere eſt eam ignorare potius, quàm ſcire. Quoniam igitur iam oſtenderam, finem omnis ordinis eſſe perfectam in ſuo genere cognitionem eorum, quæ in qualibet diſciplina tractantur, finem hunc, in quo tota ordinis natura cõſiſtit, in duos diuidendum eſſe dixi, ratione ſumpta à duabus diſciplinarum naturis iã à me declaratis in primo lib. de natura logicæ: Quum enim aliæ diſciplinæ cognitionẽ ſimpliciter quærant, & prætèrea nihil, aliæ vero cognitionem non propter ſe, ſed propter operationem, & productionem alicuius externi finis, hinc emanantem duorum ordi-

Opinio authoris de numero ordinum.

Digitized by Google

ordinum diſtinctionē, & huius numeri neceſſitatem collegi: oportet enim illas, quæ ſolam cognitionem quærunt à primis principijs exordiri, qui eſt ordo compoſitiuus: illas verò, quæ cognitionem dirigant ad agēdum, vel efficiendum finem aliquem, qui ab homine liberè operante produci poſſit, ab ipſius finis prænotione auſpicari qui eſt ordo reſolutiuus. Hæc mea opinio, hoc meum inuentum eſt. Propriam quoque, & à me inuentam profiteri poſſum confutationem ordinis definitiui, quæ in quarto capite ſecundi libri à me diligenter ſcripta eſt, eaq; ſumitur ex ipſiuſmet definiti ordinis natura, quoniam definitio diſciplinæ nullum aliū quàm proœmij locum in diſciplina habet: in tranſitu autem à proœmio ad tractationē nullus doctrinæ ordo conſtitutus eſt, ſed in ſolius tractationis partibus ordinem conſiderare oportet. Ex ipſa quoque diſciplinarum tradendarum natura idem oſtenditur; quum enim duo tantum illa dentur diſciplinarum genera, & alteris ſolus conueniat ordo compoſitiuus, alteris ſolus reſolutiuus, reſtat inutilem, & ſuperuacaneum eſſe omnem alium ordinem, quem aliquis excogitare poſſit. Nunc videamus quid aduerſarius de ordinum numero dixerit. Ille quidē duos tantum inquit ordines dari, compoſitiuum, & reſolutiuum ſed tres modos ſtatuit ordinis reſolutiui ita diuerſos inter ſe vt nomen tantum commune habeant, re autem ipſa penitus diſcrepent, vt ex ipſa reſolutiui ordinis definitione, in qua Galenus, & cæteri omnes cōſenſerunt, ſatis clarè oſtēditur. primum modum reſolutiui ordinis eſſe inquit, quum ab externo fine, vt à ſanitate, procedimus ab inuenienda principia: ſecundum, quando à toto ad partes, vt ſi à mundo toto, eiuſque definitione ordientes procederemus poſtea ad ſingulorum ſimplicium corporum, è quibus mundus conſtat, conſiderationem. tertium demum, quum ab ijs, quæ prædicatione ſunt vltima, hoc eſt, ab infimis ſpecieb. ad ſuperiora genera aſcēdimus. Hos igitur tres ſi diſtinctos penitus eſſe oſtenderimus, nec eadem reſolutiui ordinis definitione participare poſſe, iam patebit quatuor ordinis ſpecies ab hoc viro ſtatui, tres reſolutiuos, & quartum compoſitiuum, vel ſi hic quoque tribus modis eſſe poſſit, qui tribus illis reſpondeant, ſex ſpecies ordinis ab eo ponuntur, immò etiā plures, vt mox conſiderabimus; ita enim varia, & perplexa, & ſibi ipſi repugnans eſt hæc eius de numero ordinum diſputatio, vt ex eius lectione quot reuera ordines dentur, ſtatuere certa ratione nemo poſſit. Non minorem varietatem, & repugnantiam multiplicem, in ijs, quæ ab eo ordine definitiuo dicuntur, notare poſſumus: primum enim omninò non reprobat, deinde fatetur eſſe ordinem, & redigi ad reſolutiuum, ac denique eundem cum ipſo quoque compoſitiuo confundere videtur: quæ omnia poſtea declarabimus. Hæc igitur ſententia quantum à mea diſtet, quiſque rationis compos ex his, & ex ipſius, meiſq; ſcriptis antea æditis cognoſcere facilè poteſt, ſed clariſſimum omnibus hoc fiet, ſi omnia eius dicta, quæ conſideratione digna ſunt, diligenter perpenderimus, & quantum in ſe veritatis, ac firmitatis habeant, conſiderauerimus.

Opinio auctoris de ordine definitiuo.

Opinio aduerſarij de ordinū numero.

Repugnātia in dictis aduerſarij.

CAPVT II.

Confutatio ſententiæ aduerſarij de pluribus ordinibus reſolutiuis.

PRimum quidem hoc omnium dicendorū præcipuum fundamentum ſtatuendum nobis eſt, nos de vniuerſali tantum ordine loqui, non de particulari. Vniuerſalem voco eum, quo tota piſciplina diſponi dicitur: particularem verò, qui in aliqua tantū diſciplinæ parte conſideratur: hoc niſi conſtituamus, ita multis aliorum cauillis, & captionibus expoſiti ſumus, vt conquieſcere in ipſa rei veritate nequeamus. hoc idem in poſtremo quoque capite ſecundi libri de Methodis proteſtatus ſum quippè qui nō ignorans quo philoſophandi genere complures vtantur ea, quæ poſtea contigerunt præuidebam fore, qui dicerent plurimas ordinis ſpecies eſſe, nullam diſciplinam vno, ac ſimplici ordine eſſe traditam, ſed in vna parte vnum ordinem habere, in alia alium: proinde nulli diſciplinæ aliquem certum ordinem attribui poſſe, & alia multa eiuſmodi, quæ nihil docent ſtudioſus, ſed ita eorum animos perturbant, vt eos meliorem doctrinā amplecti, & veritati adhærere non ſinant. ordo heterogeneis rebus perſimilis eſt: quēadmodum enim totus homo eſt animal, oculus autem hominis per ſe non eſt animal, ſed animalis pars, ita ſi tota ars medica tradita eſt ordine reſolutiuo, non eſt tamen neceſſe vt quælibet pars per ſe ſumpta reſolutiuum ordinem habeat: immò ſi primam partem, quæ Phyſiologica dicitur, ſpectemus, ea videtur habere potius ordinem compoſitiuū, quum ordiatur ab elementis, ab his trāſeat ad humores, poſtea ad homogeneas partes, tandem ad heterogeneas, nec propterea dicendum eſt, artem medicam eſſe pluribus ordinibus traditam: hoc enim nihil rudius, nihil impetius pronuntiari poteſt: ſed omnes illius artis partes reſpectu totius artis habent ordinem reſolutiuum. etiam illa, quæ per ſe compoſitiuum habere videbatur, de elementis enim, & humoribus, & partibus humani corporis agere, eſt agere de fine,

proinde

Digitized by Google

proinde eſt initium ordinis reſolutiui. Quē-admodum igitur videmus totum hominem eſſe animal, partium autem tum nullam per ſe animal, tum quamlibet animalis eſſe, ita dicamus oportet totam naturalem philoſophiam compoſitiuo ordine traditam eſſe, & in tota manifeſtè conſpici compoſitiui ordinis naturam, proinde toti nullum aliū ordinem attribui poſſe: quamuis enim partiū aliqua per ſe eum ordinem habere non videatur, quælibet tamen per partem totius ordinis habet. Hoc fundamento conſtituto, alijſque omnibus, quæ à me antea oſtenſa ſunt, clara eſt ordinis diuiſio in duas ſpecies à me facta in compoſitiuum, & reſolutiuum tanquam ordines vniuerſales, quorum altero neceſſe eſt quamlibet ritè traditam diſciplinam eſſe diſpoſitam, ita tamen, vt appellatione reſolutiui nullum alium intelligamus, niſi illum, qui communiter ab omnib. vocatur ordo à notione finis: hac enim quaſi definitione eum ſecernit ab aliis duobus Galen. in principio artis medicinalis: quare neutrum aliorum duorum putauit eſſe à notione finis: in qua opinione omnes ad vnū cæteri conſenſerunt. Hoc reſolutiuo, atque etiam compoſitiuo, quòd tota diſciplina tradi poſſit, ita vt tum hic, tum ille dici poſſit ordo vniuerſalis nemo negaſſe uidet. Sed qm̄ præter hunc reſolutiuum duos alios, immò etiam plures aduerſarius excogitauit, hi omnes ſunt ſingillatim conſiderandi. Secunda reſolutiui ordinis ſpecies ab eo dicebatur, quando, ad partes progredimur, & hoc exemplo vtebatur, vt ſi toto mundo ad ſimplicia corpora cōſideranda progrederemur, ſic enim totum reſolueremus in partes, quē ordinem ſimillimum eſſe ait definitiuo, quē Galenus poſuit. Sed hunc ſi bene conſideremus, vanum prorſus eſſe cōperiemus: quærendum enim ab hoc præſtantiſſimo viro eſt, an putet ordinem hunc in artibus, an in ſciētijs locum habere: ſi dicat in artibus, certè non in alijs, quàm in illis, quæ præter operationem aliquod opus relinquunt, quales ſunt ædificatoria, nauium effectrix, & aliæ plurimæ, in quibus totum, & partes conſiderari manifeſtè poſſunt: in his itaque ſi dicat hanc reſolutiui ordinis ſpeciē ſeruari poſſe vt à toto, & eius definitione exordium ſumatur, vt à definitione domus, deinde ad partes domus tranſitus fiat, hoc veriſſimè dicitur, ſed ſciat hanc eſſe primam ſpeciem ordinis reſolutiui: eſt enim exordiri à fine, vt ait Ariſtoteles ſeptimo Metaphyſic. 23. domus enim in ea arte finis eſt: ſed illud tamen eſt animaduertendum, quod initium ſumitur à domo, non quatenus eſt totum, ſed quatenus eſt finis. nam ſi finis artis non ſit totum aliquod corporeum, ſed ſola operatio, vel qualitas, quæ quanta non eſt, non

ſ Cōſ. atio ſecundæ ſpeciei ordinis reſolutiui.

A minus à fine auſpicamur, quo fit, vt in artibus per accidēs ſit, vt finis à quo exordimur ſit totum, à quo ad partes internas progreſſio fiat: nam in arte medicā finis eſt ſanitas, quæ corpus non eſt, à qua ad externas, quæ ipſam producunt, cauſas progreſſus fit ordine reſolutiuo. Has quidem poſſe huius ordinis differentias dici ego non inficior, ſed ut albū, & nigrum ſunt differētiæ hominis, non vt eſſentiales, & quæ varias conſtituere ſpecies aptæ ſint, quum manifeſtum ſit, in his omnibus eandem eſſe ordinis reſolutiui naturam, & eaſdem conditiones.
B Quòd ſi in ſciētijs contemplatiuis hanc reſolutiui ordinis ſpeciem dari dicat, vt dicere videtur, dum ex naturali ſcientia exemplum ſumens conſiderat progreſſum à toto mundo, ad ſimplicia corpora, è quibus mundus conſtat, hoc ego puto abſonum omninò eſſe rationi, quum huiuſcemodi ordo non modo in tota ſcientia, quod quidem mihi oſtendere ſatis eſſet, ſed neque in parte locum habere poſſit: in tota ſcientia ne ipſe quidem aduerſarius, vt arbitror, diceret. paret enim initium ſcientiæ naturalis ſumen-
C dum eſſe, vel à primis principijs, de quibus in primo libro Phyſicorum agitur, vel à definitione communis ſubiecti, quam in principio ſecundi Phyſicorum habemus. Quod ſi ab huiuſmodi toto auſpicandum eſſet, à mundo incipere oporteret, mundus enim totum quoddam eſt omnia naturalia corpora continens, alia vt ad molis integritatem, alia vt ad ipſius ornatum, & perfectionem pertinētia: ſed quomodo à mundo ſumi initium poſſit, vt primo loco de ipſo mundo agatur, & ipſe prius cognoſcendus propo-
D natur, quā cognoſcantur partes, ego ne imaginari quidem poſſum, ne dum ſuſpicer aliquem eſſe, qui hoc audeat aſſeuerare: de mūdo namque ita accepto non video quid docere, quam ſcientiam parere auctor poſſit, dū partes mundi ignorantur; nil enim aliud hic mundus eſt, quam collectio naturarum omnium corporalium optimo ordine diſpoſitarum: quare perfecta eius cognitio in ſola ſingularum partium cognitione conſiſtit, ideoque Ariſtoteles in nulla naturalis ſcientiæ parte de toto hoc mundo egit, quum de
E ſingulis partibus ordinatim agere, easque omnes cognoſcere ſit totum corporalē mundum cognoſcere. De Mathematicis autem ſcientijs, ac de Metaphyſica clarior res eſt; in nulla enim harum datur tale totū ex partibus integrantibus conflatum, à quo doctrinæ initium ſumi queat: ſed certum, atq; exploratum omnibus eſſe debet, contemplatiuas ſcientias initium ſumere ab illius totius definitione, quod totum commune, ſeu totum prædicabile dicitur, quod eſt incipere à definitione ſubiecti ampliſſimè ſumpti.

Quo-

Digitized by Google

Quoniã igitur hic ab aduerſario cõfictus ordo non eſt eiuſmodi, vt eo tota ſcientia diſponi poſſit, ſatis à me reprobatus videretur, qui de ſolo ordine vniuerſali me loqui cum hic profeſſus ſum, tum alias in poſtremo capite ſecundi libri de methodis. ſed ad pleniorem huius figmenti reprobationem oſtendere etiam liber. ipſum nec in parte vlla ſcientiæ habere locum poſſe. Duo (vt videtur) partium genera ſub præſentem conſiderationem cadere poſſunt, tum illæ quæ eſſentiales, tum illæ, quæ integrantes dicuntur. de eſſentialibus clara res eſt, harũ enim tractatio tractationi totius nunquam eſt poſtponenda, quoniam ſi his ignoratis de toto prius agamus, nullam eius notitiam habere poſſumus, niſi rudem & confuſam, quia ſic principia eius interna ignorantur. quare & eſſentiam ipſius ignorari neceſſe eſt, & accidentia, quæ illam conſequuntur. A toto quidem confuſo, & confuſè cognito procedere ad inuenienda principia poſſumus, ſed is non eſt ordo, eſt methodus reſolutiua, quam proponit Ariſtoteles in procœmio primi libri Phyſicorum, & quam in eodem libro ſeruat: ordo enim eſſet, ſi prius de toto ipſo compoſito ageret, idq; per ſe cognoſcendum proponeretur, deinde ad declaranda principia tranſitus fieret, ita vt tractationem de principijs, alia de compoſito tractatio ab ea ſeiuncta præcederet, diceretur q; liber ille & de compoſito eſſe, & de principijs: quod quidem nec verum eſt, nec fieri poteſt, vt demonſtrauimus. Si verò de partibus ſecundum quãtitatem acceptis loquamur, id de his dicere cogimur, quod nunc de mundo vniuerſo dicebamus, nulla enim tractatio totius ſeiuncta à tractatione partium eſſe poteſt, quoniam hoc totum nil aliud eſt, quàm partium collectio: quare ſi homogeneum ſit, non opus eſt ſeorſum de toto, ac de partibus agere, quum eiuſdem ſint naturæ, & eiuſdem nominis: ſi verò heterogeneum cuiuſmodi animantia ſunt, cognoſcendæ quidem ſunt partes ſingulæ, & diuerſæ ſingularum temperies, & munia, qualis eſt Ariſtotelis tractatio in libris de partibus animalium, ſed in omnium partiũ diſtincta cognitione conſiſtit etiam perfecta cognitio totius; ideo nullam legimus apud Ariſtotelem tractationem de animali toto neque ante libros de partibus, neque poſt: nam etiam in libris de Hiſtoria de partibus agit, ruditer tamen, & pingui Minerua. Sequuntur autem libros de Partibus libri de Anima, deinde illi, qui vocantur, Parui naturales, in quorum nullo agitur de toto ipſo animalis corpore: ſed in lib. de Anima agitur de eius forma; in Paruis autem naturalibus de varijs eiuſdem accidentibus: quare totius animalis cognitio non ha-

A betur in aliquo vno libro, ſed in omnibus ſimul; non eſt tamen ignorandum, mẽbra animalium poſſe vocari, & partes integrantes, & eſſentiales: vocantur enim integrantes, dũ ſolam quantitatẽ corporis animalis ſpectamus, qua ratione diximus nullam eos libros ſubſequi, vel præcedere poſſe tractationem de toto ipſo animalis corpore, ac de tota eius mole: eſſentiales autem dicuntur, dum ad animam relatę eam habent rationem, quam materia habet ad formam, quare animal ex his partibus, & ex anima cõſtare dicitur tãquam ex materia proxima, & forma: hoc B quoque modo totum animal nullibi ab Ariſtotele tractatur vt totum, ſed ſeparatim agitur de materia eius, de forma, ac de varijs accidentibus: in horum enim omnium cognitione conſiſtit perfecta animalis cognitio. Qua de re fuſius loquutus ſum in libro de Præcognitis. Quod autem in animali, ac eius partibus conſiderauimus, de omnibus ſimiliter dicendum eſt. Sed video, quò aduerſarius confugerit, dum enim exẽpli gratia nominat progreſſum à toto mundo ad partes, videtur innuere, libros Ariſtotelis de C cælo, in quibus ordine hoc reſolutiuo vti dicatur, loquens prius de mundo, poſtea de ſimplicibus corporibus, quę ſunt partes mũdi, ſcio enim plurium ſententiam eſſe, quòd in his libris cõſilium Ariſtotelis ſit agere de mundo; de ſimplicibus autem corporibus agat non per ſe, ſed propter mundum, & vt ſunt principia mundi: hæc tamen ſententia minimè vera eſt, nec ab Ariſtotele ibi ſeruatur is ordo reſolutiuus, imò nec ſeruari poteſt: primum quidem ſententiam hanc ipſa Ariſtotelis tractatio refellit, qui non à mun D do exorditur, ſed à corpore ſimplici, de quo ante omnia loquitur, & pauca quædam, quę de ipſo generaliter ſumpto dici poterant, exponit, poſtea in ſpecies diuiſio incipit à prima ſpecie, nempè à cæleſti corpore, cuius naturam diligenter inueſtigat, eamq; per negationem declarat, docens nec graue eſſe, nec leue, neque generationi, neque interitui, nec alterationi, nec accretioni, nec imminutioni obnoxium: deinde verò in toto illo primo libro loquitur de mundo, oſtẽdens ipſum, & finitum eſſe, & vnum, & æter E num: mox in ſecundo libro iterum agit de cæleſti corpore, ac demum in tertio, & quarto de quatuor elementis; tractatio igitur de cæleſti corpore non magis ſequitur, quàm præcedit tractationem de mundo; immò eo magis præcedit, quàm ſequitur, quò tractatio de ipſa rei ſubſtantia principalior eſt tractatione de accidentibus conſequentibus, qualis eſt tractatio de cælo in eo ſecundo libro. Sed iam veritatem patefaciamus, vt appareat, quàm vana, & commentitia ſit huius reſolutiui ordinis excogitatio. De ſimplici-

bus

Eędẽ animalis partes aliâ ratione integrãtes, aliâ eſſentiales.

Error multorum de cõſil. Ariſtot. in libro de cælo.

Digitized by Google

bus corporibus Ariſtoteles ibi agit propter ſe, non propter mundum, niſi intelligamus, idē prorſus eſſe ea propter ſe tractari, & ꝓpter cognitionem mundi, hoc.n. veriſſimè dicitur, quũ mundus nil aliud eſt, ꝙ quinque ſimplicia corpora ſic ordinata: quare ea cognoſcere eſt mundum cognoſcere: quo fit, vt etiā ſi Ariſt. nuſquam in his libris vllam mundi mentionem feciſſet, licere tñ dicere eos libros eſſe de mundo, nā cognoſcere ſingulorũ illorum corporum naturas & motus eſt cognoſcere grauia, vt ſubſtantia leuibus & hæc oīa à rotundo corpore vndiq; circundata, ꝙ eſt cognoſcere mundum. Dũmodo igitur in hunc errorē non labamur, vt dicamus ſimplicia corpora in ijs lib. non vt ſubiectum, ſed vt principia conſiderari, vt illi dicunt, non erramus dicendi ibi agi de mũdo. Quòd verò aliqui dicunt, tractationem, quę primo loco habetur, de natura cæli, nō eſſe propter ſe, ſed propter tractationem de mũdo, vanum eſt, quia natura cæli eſt per ſe digniſſima cognitu, ergo ꝓpter ſe alicubi tractanda, vbi nam igitur, ſi non in eo loco? nullus igitur proceſſus datur, vel non cōpoſitiuus à ſimplicib. corporib. ad mundum, vel reſolutiuus à mundo ad ſimplicia corpora. Sed quō procedit Ariſt. à cælo ad mundum, deinde à mundo ad cælum? Dico ſeriem tractationis Ariſt. artificio plenam eſſe: vult.n. agere de ſimplicib. corporibus, ideo primo loco de ſimplici corpore cōiter loquitur in principio 1. lib poſtea verò de ſpecieb. de cœlo quidem in primo, & ſecundo, ac tandē de grauibus & leuibus in tertio, & quarto agens autem de cœlo, primo loco naturā cæleſtis corporis declarat in prima parte 1 lib. deinde ad accidentium conſiderationē tranſit, horum aũt duo erāt genera, alia nanq; & ſi ſolā cæli naturam inſequuntur, tñ in totũ mundum redundat, de quib. agitur in tota reliqua parte 1. lib. Quòd.n. finitudo molis vnitas, & æternitas, quæ ibi attribuuntur mundo, à ſola cæli natura ēmanant, quiſque ea cōſiderans, cognoſcere facilè poteſt. ideò Ariſtoteles volens ea demonſtrare de ſubiecto adæquato, maluit ea attribuere mundo quàm cœlo: ſed quoniam ſolam cœli naturam inſequuntur, ideò eorum tractationem inſerere, ac commiſcere voluit cum tractatione de quinto corpore, & de his ſtatim agere poſt tractationem de natura cæli: poſtea verò in ſecũdo lib. ſermonem proſequitur de accidentib. cæli tranſiens ad alterum accidentium genus, nempè ad illa, quæ quum cæli naturam inſequantur, à cælo cũ alijs corporib. non communicantur: neque enim dici poteſt communicari, motum, quamuis enim à cœlo inferiora corpora moueantur in orbem, non tamen ſimplici motu: quare ſuum ſimplicem motum cum nullo

Cœli Ariſtot. in lib. de cœlo.

Artificioſa ſeries tractationis de cœlo.

A corpore cœlum communicat. Quiſquis hæc, quæ diximus, bene conſideret, libroſque Ariſtotelis de cælo legat & intelligat, facilè cognoſcet, quàm vana & abſona rationi ſit hæc ſententia, quòd à mundi conſideratione ad partes, progredi poſsimus ordine reſolutiuo, nam præterquam quòd talis progreſſus non datur, non eſt etiam à fine ad ea, quæ ſunt ante finem. nam dicere cæleſtia corpora eſſe propter mundum tanquam propter finem, eſt dicere propter ſe ipſa. nam quodlibet naturale corpus propter ſeipſum eſt, B idque non ſolum de ſimplicibus dicimus, verùm etiam de miſtis: quare petendum ab aduerſario eſſet, cur à mundo quoque vt miſta complectente non proceſſerit Ariſtoteles ordine reſolutiuo ad miſta: nulla certè afferri ratio poteſt, quia hæc omni prorſus ratione carent: tractantur enim in ſcientia naturali omnia corpora naturalia propter mundum, id eſt, vt cognoſcamus omnia corpora, quæ in mundo exiſtunt: hoc autem eſt dicere, propter ipſamet, & vt ipſa cognoſcantur. In tertia autem reſolutiui ordinis ſpecie confutanda non eſt, quod C tempus conteramus, iam enim eam abunde confutauimus in ſecundo libro de methodis capitulo ſeptimo & octauo, & miror quòd aduerſarius ille, quæ à me ibi dicuntur, non viderit. videtur autem ipſemet huius ordinis vanitatem conſiteri, dum inquit magis contingere in methodo, quàm in ordine, vt ab vltimis ſpeciebus ad ſuperiora genera, & ad principia aſcendamus, re uera enim ſi talis progreſſus datur, methodus potius eſt, quàm ordo, immo nullo pacto poteſt eſſe ordo, vt in memorato loco demon- D ſtrauimus. Mihi etiam videtur philoſophus iſte præter has tres reſolutiui ordinis ſpecies etiam quartam excogitaſſe, quam tamen poſtea in illa ſpecierum enumeratione prætermiſit, nam in cap. 22. inquit, Ariſtotelem vti ordine reſolutiuo, dum viſum alijs ſenſibus anteponit, & tactum poſtponit: nam hæc progreſsio à viſu ad tactum ad nullam dictarum trium ſpecierum redigi poteſt; non ad primam, quam ipſe vocabat à fine ad principia, quoniam viſus non eſt aliorum ſenſuum finis, vt antea oſtendimus; E non ad ſecundam, quia à viſu ad tactum procedere non eſt procedere à toto ad partem, qualis eſſe proceſſus à mundo ad ſimplicia corpora fingebatur: nec demum ad tertiam, quia non eſt progredi à ſpecie ad genus: igitur quàm confuſa, ac debilibus nixa fundamentis ſit hæc ordinum declaratio, quiſque videre poteſt: quando enim ſpecies ordinis reſolutiui enumerat, trium tantùm mentionem facit, alibi tamen alias præter has nominat: tum quartam illam, quā modo diximus, tum alias quoque quas

Reprobatio tertiæ ſpeciei ordinis reſolutiui.

Quarta ſpecies ordinis reſolutiui ab aduerſario addita.

Digitized by Google

poſtea tangemus. Quàm igitur diuerſa eius ſententia à mea ſit, clariſſimũ eſt: ego enim vnum tantum poſui ordinem reſolutiuum, qui eſt à notione finis ad inuenienda principia, & finem illum ſolum intellexi, qui agi, vel effici à nobis liberè operãtibus poſſit; ipſe verò tum ad alios fines ordinẽ hunc extendit, tum alios modos reſolutiui ordinis introducit, quos ego iam reprobaui: quamobrem an ipſe in duorum ordinum aſſertoribus numerandus ſit, alijs iudicent; mihi quidem videtur duo tantum ordinum nomina ab eo proponi, ſed ordines plurimos, neque etiam iiſdem differentiis ad ordinem diuidendum vtitur, quibus ego vſus ſum, immò nullis vtens differentijs hanc diuiſionem, ſeu potius inordinatam enumerationem, commentus eſt, propterea rationes illæ, & philoſophorum teſtimonia, quæ ab ipſo ad comprobandam de duobus ordinibus ſententiam afferuntur, quantumcunque roboris habeant (parum enim meo iudicio, habent, & à propoſito aliena ſunt) pro me omnia faciũt, quum ego ferè duos ordines ſtatuam; hæc igitur omnia miſſa facio, tum quia leuiſſima eſſe puto, tum quia ſi quam vim habent, mihi, non illi ſuffragantur.

Repugnãtiæ in dictis aduerſarij.

CAPVT III.

Confutatio eorum, quæ ab aduerſario dicuntur de ordine definitiuo.

IN iis etiam, quæ ab illo de ordine definitiuo dicuntur, magna inconſtantia, & varietas eſſe videtur: nam reprobat omninò ordinem definitiuum, licet infirmis, & vix probabilibus argumentis; & eundem inquit redigi ad reſolutiuum, quia eſt diſſolutio definitionis in partes, vt etiam aſſerere Galenus videtur in principio artis medicinalis: eundem igitur, & reprobat, & admittit: dum enim ipſum ad reſolutiuum reducit, ordinem eſſe fatetur; qua in re diſcrepat omninò à ſententia mea, quum ego illius progreſſus naturam cõſiderans, oſtenderim nullum eſſe ordinem à definitione ſcientiæ ad ſcientiam ipſam, quoniam definitio illa locum procœmii habet: in procœmio autem nihil adhuc tractatur; quare nullus poteſt doctrinæ ordo conſiderari inter procœmium, & tractationem, ſed ſolum in ſerie partium tractationis: quoniam igitur à definitione diſciplinæ ad ipſam diſciplinam procedere nullus doctrinæ ordo eſt, ideo ad nullũ ordinem redigi poteſt hic ordo definitiuus, quatenus procedens à definitione diſciplinæ ad diſciplinam: licet enim artem medicinalem Galeni dixerim habere ordinem reſolutiuũ, quatenus in ipſa tractatione pro-

Repugnãtia in dictis aduerſarij.

A cedit à ſanitate corporum, quæ eſt finis, ad cauſas, & principia ſanitatis, qui verè eſt ordo reſolutiuus etiam omninò abiecta illa artis medicæ definitione, tamen progreſſum ipſum ab ea definitione ad artem, nec ordinem per ſe eſſe, nec ad vllum doctrinæ ordinem redigi arbitror. Philoſophus autẽ iſte dum ipſum redigit ad reſolutiuum, iam doctrinæ ordinem eſſe confitetur, nec vlla in re diſcrepat à ſententia Galeni, quam medici ſequuntur: nam Galenus quoque aſſerit hũc ordinem poſſe appellari reſolutionem, nec
B tamen ſub reſolutiuo ordine ipſum comprehenderat, ſed ab eo penitus diſtinxerat, quia non ignorabat eam eſſe ſolius nominis conuenientiam, proinde ſub eadem ordinis ſpecie vniuocè dicta eos contineri non poſſe: rectè ergo fecit diſtinguens hunc reſolutiuum ab altero propriè dicto reſolutiuo, qui eſt à notione finis. Ex his colligimus, aliam varietatem, & repugnantiam in huius clariſſimi viri dictis: nam qui tres reſolutiui ordinis ſpecies eſſe ſtatuerat, immemor eorum, quæ antea dixerat, vbi aliam etiam præter eas quartam commemorauerat,
C nunc etiam quintam adiicit, dum definitiuum dicit eſſe ſpeciem quandam reſolutiui; hic enim diſtinguitur ab eo, quem vocant à notione finis, quia definitio artis non eſt finis ipſius artis: nec non ab illo, qui eſt à toto ad partes integrantes, niſi hic quoque ambiguis nominibus, vti velimus, & æquiuocè ſumere totum, & partem ſic etiam à tertia ſpecie, quæ eſt à ſpeciebus ad genera, vt patet: ac demum à quarta, quia non eſt proceſſus à poſteriori ad prius qualem dicebat eſſe à viſu ad tactum. Aliam
D quoque repugnantiam; eamq́ue multiplicem in eius dictis notare poſſumus, nam in calce capitis vigeſimitertij refutat illorum opinionem, qui dicunt eum tantum eſſe ordinem definitiuum, quando à definitione diſciplinæ auſpicamur: inquit enim, definitiuum ordinem eſſe etiam incipiendo à definitione ſubiecti, vel à definitione finis, quare tres definitiui ordinis ſpecies eſſe ait, quatenus ordiri à definitione tripliciter poſſumus, vel à definitione diſciplinæ, vel à definitione ſubiecti, vel à definitione
E finis. Primum quidem in hoc ſibi aduerſatur, quòd qui prius dixerat, definitiuum redigi ad reſolutiuum, hic ipſum redigit et ad compoſitiuum, nam incipere à definitione ſubiecti, eſt proprium ordinis compoſitiui, ſcientiarum contemplatiuarum; quare ſi hic poteſt etiam vocari definitiuus, ſciẽtia naturalis, quam compoſitiuo ordine traditam eſſe conſtat, etiam definitio tradita dicetur, quoniam ſecundum librum Phyſicorum Ariſtotelis auſpicatur à definitione ſubiecti totius ſcientiæ naturalis Alia quoque

Quinta ſpecies ordinis reſolutiui ab aduerſario poſita.

Repugnãtia in dictis aduerſarij.

Digitized by Google

quoq; notatu digna repugnãtia, & ea quidem manifeſtiſſima, in eius dictis eſt: quòd quum certum ſit cuiuslibet diſciplinæ initiũ à definitione ſumi, vt ſæpè in libris meis logicis dictum eſt, præſertim verò in quarto capite 2. libri de Methodis, ſi hoc facit ordinem definitiuũ, certè omnis ordo eſt definitiuus, eoque ſcientiæ omnes, & artes traditæ ſunt: vel igitur per hanc conditionem conſtruitur propriè ſũptus definitiuus, pro vt ab alijs diſtinguitur, vel communiter ſumptus, qui alios cõplectatur: ſi dicat eſſe definitiuum propriè acceptum, ergo excluduntur omnes alii ordines, & ſolus datur ordo definitiuus, itaque non rectè ipſe dicit, dari compoſitiuum, & reſolutiuum: ſi verò dicat, eſſe latè ſumptum definitiuũ, quod quidem magis dicẽdum eſt, ipſe manifeſtè tres huius ſpecies ponit, & nulla ex parte diſſidet à ſententia medicorum: inquit enim, vel poſſe initium ſumi à definitione diſciplinę, vel à definitione ſubiecti, vel à definitione finis: nulla certè alia ratione Galenus, ac medici poſſent ex ipſo ordinum initio ipſorum differentiam ſignificare, nam ſecundũ ipſos ordo definitiuus incipit à definitione diſciplinæ, compoſitiuus à definitione ſubiecti, reſolutiuus à definitione finis. non enim poteſt attribui reſolutiuo quòd ordiatur à definitione ſubiecti, quãdoquidem in artib. & in actiuis diſciplinis non eſt neceſſaria perfecta ſubiecti cognitio, ſed rudis, & imperfecta ſufficit in q̃ plurimis, vt in 2. lib. de nat. log. & in 2. de Meth. diximus: nõ eſt igitur neceſſariũ, ipſum definire; eſt tñ neceſſarium definire finem. Quid ergo aliud eſt hoc, quàm tres diſtinctos ordines cũ Galeno confiteri? non eſt igitur hic vir clariſſimus inuentor, nec aſſertor duorum ordinũ, quum tres quinque, etiam plures ordines ſtatuat, ſibique ipſe non conſtet.

CAPVT IV.

Argumenta aduerſarij, quod cuilibet diſciplinæ quilibet ordo conueniat.

ID tandem conſiderandum manet, cui diſciplinæ quis ordo conueniens ſit, ego. n. dixi, ſolum compoſitiuum ſcientiis contẽplatiuis aptari poſſe, operatricib. verò ſolũ reſolutiuum. Qđ confiteri cogitur, quiſquis differentias, quib. ordo à me in ſpecies diuiſus eſt, admittat quũ enim ab ipſa ſcientiarũ contemplatiuarũ natura, deductus ſit ordo cõpoſitiuus, à natura aũt operatriciũ reſolutiuus: oportet eſſentialem, ac neceſſarium illis eſſe compoſitiuum, his autem reſolutiuum: ſed hanc ſententiã philoſophus ille efficaciter impugnat, nititurq; tum oſtendere, q̃libet diſciplinã vtralibet ordine tradi poſ-

A ſe indiſtinctè pro docentis arbitrio, tũ ſoluere cuncta argumenta, quibus ego ad id probandum vſus ſum. Argumenta quidem quibus ipſe contra me vtitur, ad octo redigi videntur. *1. Arg.* Primum tale eſt: A ſcientia naturali tranſeundo ad metaphyſicam, à poſterioribus ad priora procedimus: ergo in ſcientijs vtimur etiã ordine reſolutiuo: nam ſi procedere à prioribus origine eſt componere, neceſſe eſt, ut procedere à poſterioribus ſit reſoluere. *2. Arg.* Secundò confirmat multorum philoſophorum teſtimonio, qui contrarijs ordinibus de ſenſibus egerunt: nam alij à B tactu ad viſum progreſsi ſunt, ut Plato & Auicenna: alij à viſu ad tactum, ut Ariſtoteles: atqui prior origine viſu tactus eſt, ergo illi compoſitiuo ordine uſi ſunt, hic autem reſolutiuo: *3. Arg.* Tertiò utitur ratione ſic: Vterque ordo in rebus naturæ ineſt, ergo nos, qui in ſcientiam traditione naturam æmulari volumus, poſſumus vtrumlibet arbitratu noſtro ſeruare. *4. Arg.* Quartò argumentatur de artibus: Datur in rebus arte factis uterque ordo, unus intentionis, alter originis, vt patet: ergo ſimiliter in artium traditione C vtrolibet ordine uti poſſumus. *5. Arg.* Quintò ſumit argumentum ex verbis Ariſtotelis in initio primi libri Phyſic. ubi philoſophus inquit, in omni diſciplina habente principia, cognitionem aliorum acquiri ex cognitione primorum principiorum: atqui artes omnes propria principia habent, & traduntur ſingulæ ex principijs notis: ergo de his quoq; eſt vera propoſitio Ariſtotel. patet. n. etiam in his cognitionem aliorum pendere à cognitione principiorum: Quare ſi verba illa indicant ordinem compoſitiuum, artes D quoque hoc ordine tradi poſſunt. *6. Arg.* Sextò cõſiderat aliquarum artium traditionem: traditur ars medica incipiendo ab elementis, ab his tranſeundo ad humores, & ab his ad ſolidores partes, qui eſt ordo compoſitiuus: ſimiliter in Grammatica exordium ſumitur à litteris ordine compoſitiuo: ſic in alijs artibus, quæ magis ſubijciuntur contemplationi: ergo artibus quoque conuenit ordo compoſitiuus. *7. Arg.* Septimo inquit nulla ferè eſt diſciplina, quæ vnum & eundem ordinẽ ſeruet ab initio ad calcem: in aliqua. n. parte E ſcientiæ naturalis apparet ordo compoſitiuus, aliqua alia reſolutiuus, vt de ſenſibus diximus, ſic etiã in partib. artis medicæ hoc manifeſtiſsimum eſt: ergo cuilibet diſciplinæ vterq; ordo conuenit: id enim non contingeret ſi quælibet à duorum altero abhorreret. *8. Arg.* Tandem conſiderat verba Ariſtot. in principio libri de ſenſu & ſenſilibus, vbi inquit, inde incipere medicum vbi deſinit Philoſophus naturalis: atqui vltimum in ſcientia naturali à quo incipit medicus, non eſt ipſe artis medicæ finis, ſed potius eius prin-

Digitized by Google

cipia, vt elemẽta, & primę qualitates; ab his A autem initium artis medicæ ſumere eſt ordine vti compoſitiuo, ergo ſignificat Ariſtot. artẽ medicam ſeruare ordinem cõpoſitiuũ.

CAPVT V.

Argumenta auctoris, quibus oſtenditur, ordinem compoſitiuum ſolis ſcientijs contemplatiuis conuenire, & reſolutiuum ſolis operatricibus.

ARgumenta autem mea, quibus ego oſtẽdere nixus ſum, ordinem compoſitiuũ B ſolis contemplatiuis diſciplinis aptari poſſe, & reſolutiuum ſolis operatricibus, hæc
1. argum. ſunt: Primum quidem de ſcientijs contẽplatiuis argumentum ſumpſi ex verbis Ariſtotelis in principio primi libri Phyſic. vbi dicit in omni diſciplina habẽte principia, ex principiorum notitia pendere omnem aliorum cognitionem: in omni igitur ſcientia auſpicandum eſt à primis principijs, qui eſt ordo cõpoſitiuus: ideo Auerrois interpretationem approbaui, qui ibi dicit, Ariſtotelẽ per Meth ſignificare ſolas ſcientias contemplatiuas. C
2. argum. Secundò ita argumẽtatus ſum. In ſciẽtia nullus datur finis, à quo exordium ſumi poſſit, ergo nullum in ſcientia locum habet ordo reſolutiuus, antecedens probaui, quoniam ſcientia nullum alium finem habet, quã cognitionem: hęc autem non eſt quid diuerſum ab ipſa re cognita: quare ab hac nullus conſtitui poteſt ordo reſolutiuus: ſolus igitur compoſitiuus ſcientijs conueniens eſt.
3. argum. Tertio loco quòd artibus ſolus cõueniat ordo reſolutiuus, afferebam Ariſt. verba in 7. Metaphyſic. context. 23. ex quibus colligitur, contrarium eſſe ordinem artis docentis D ordini artis operantis: Atqui manifeſtũ eſt, ordinem artis docentis eſſe reſolutiuũ, nec
4. argum. poſſe eſſe compoſitiuum. Quartum argumẽtum ad idem probandum ex Ariſt. ſumpſi in cap. 3. tertij libri Ethicorum, vbi dicit finẽ nunquam probari, nunquam de ipſo conſultari, ſed de medijs ad finem ducentibus: hęc enim poſſunt eſſe ignota, finis nunquam. Atqui incipiendum ſemper eſt à notis, ergo
5. argum. ſemper à fine. Quintum argumentum ipſe pro me adijcit, quod licet è meis ſcriptis colligi poſſit, tamen expreſſum à me non E fuit: Pars Theorica in omni arte præcedit parti practicæ, in parte autem Theorica declaratur ſubiectum, & finis, vt in medica arte patet, deinde verò in parte practica quęruntur remedia & principia: hęc autem eſt reſolutio finis in ſua principia, qui eſt ordo reſolutiuus; ſic ciuilis diſciplina incipit à ſummo bono, qui finis eſt: definit in legibus quæ ſunt principia ad ſummi boni adeptionem conferentia.

CAPVT VI.

Reſponſiones aduerſarij, & ipſarum impugnationes.

AD hæc omnia argumenta ipſe reſpondet, & ad primum ſumptum ex initio Reſponſio ad primũ. primi libri Phyſicorum inquit, neglĩgẽdum prorſus eſſe argumentum hoc: quoniã propoſitio illa Ariſtotelis ſi ordinem ſignificat compoſitiuum, non minus artibus, quàm ſcientijs ordinem hunc attribuit: quoniam, vt antea dixerat, artes quoque ſua principia habent, ex quorum cognitione: cognitio aliorum acquiritur: quare ſequitur in illis ſimiliter eſſe à principijs ordiendum, qui eſt ordo compoſitiuus, nec minus artes quàm ſcientiæ poſſunt vocari methodi, vt manifeſtum eſt. Ad hoc autem comprobandum adducit ipſe verba Ariſtotelis in initio ſexti libri Metaphyſic. quæ ſunt hæc [principia, & cauſæ quæruntur entium: patet autem quòd quatenus entia ſunt: eſt enim ſanitatis, ac bonæ habitudinis cauſa: ſunt etiã Mathematicorum principia, elementa, & cauſæ, & vniuersè omnis ſcientia dianoetica participans ratione in cauſis, & principiis verſatur, aut certioribus, aut ſimplicioribus] patet igitur, Ariſtotelem extendere ſuam propoſitionem etiam ad artes, & apertè ibi nominare principia, & cauſas, & elementa artis medicæ. Inquit præterea, meam hanc rationem non probare ordinem hunc à principijs eſſe ordinem compoſitiuum; quum enim dictum iam ſit, omnem diſciplinam à quibuſdam notis principijs auſpicari, etiam illas, quæ dicuntur traditæ ordine reſolutiuo, manifeſtum eſt, quod à primis principijs procedere non ſemper eſt ordine, vti compoſitiuo, ſed quandoque etiam reſolutiuo. Sed hæc debilia, ac leuia ſunt, & vno ictu omnia corruunt: quę- Impugnatio. rendum enim ab hoc erudito viro eſt, an Ariſtoteles in initio primi libri Phyſicorum dicens principia, & cauſas, & elementa, intelligat ſola principia rei, quæ eſſendi principia vocari ſolent, an principia cognoſcẽdi: ſi dicat principia cognoſcendi propoſi- Declaratio propoſitionis Ariſtot. in initio 1. lib. Phyſic. tio Ariſtotelis abſurda eſt, quia manifeſtam negationem habet, quum idem prorſus ſit ſenſus prædicati, & ſubiecti: erit enim ſenſus talis, in omni diſciplina habente principia cognoſcendi cognitio omnium pendet ex eorum principiorum cognitione: at verò principia cognoſcendi non dicuntur niſi illa, ex quibus reliqua cognoſcuntur, perinde igitur eſt, ac ſi dicat, in omni diſciplina, in qua ſunt aliqua principia, ex quibus omnia cognoſcuntur, ex iis oĩa cognoſcuntur. Præterea, quum manifeſtiſſimum ſit, omnẽ pror-

Digitized by Google

prorſus diſciplinam ſua habere cognitionis principia non opus erat Ariſtoteli dicere, in omni diſciplina habere principia cognitionis. Vt igitur has abſurditates vitemus, dicere cogimur, Ariſtotelem intelligere principia rei, & à re ad cognitionem argumentari, vt ſenſus illius propoſitionis ſit, in omni diſciplina, in qua aliqua ſint principia ex quibus alia ſint, ex eorum cognitione pendet aliorum cognitio. Comprobatur maximè veritas hæc ex ipſo Ariſtotelis conſilio, ac ſcopo in eo primo libro, qui non eſt agere de principijs cognitionis, ſed de principijs rerum naturalium, quæ dicuntur elementa: & quum in primo contextu collegiſſet de principijs eſſe primo loco agendũ, poſtea in ſecundo conſiderat hæc abſcondita, & ignota offerri, ideoque via aliqua vtẽdum eſſe ad ea cognoſcenda: at principia cognitionis non poſſunt offerri nobis incognita, quomodo enim cognitionis principia dicerentur? Hoc enim apertiſſimè confirmatur ex eo ipſo loco, quem aduerſarius proſe adduxit in primo contextu 6 Metaphyſic. quum enim in arte medica ſanitas ſit principium cognitionis tantum, non rei: nã in arte proponitur finis, non vt cauſa, ſed vt effectus producendus, ad cuius productionem idonea principia quæruntur: Ariſt. tamen non dicit, ſanitatem in arte medica eſſe cauſam, & principium, ſic enim principia cognitionis intelligeret, ſed dicit eſſe in illa arte aliquas ſanitatis cauſas, quare loquitur de principijs rei. Patet igitur propoſitionem illam Ariſtotelis in initio primi libri Phyſicorum ſolas complecti ſcientias contemplatiuas, artibus aptari nullo modo poſſe: in his enim ſunt quidem aliqua prima principia, & elementa rei, vt in arte ædificatoria lapides, & cæmenta; ex his tamen non pendet cognitio reliquorum, ſed potius poſtremo loco hæc cognoſcuntur ex cognitione finis: ob id notandum etiam eſt diſcrimen horum duorum locorum Ariſtotelis. Nam in initio primi Phyſicorum aggreſſurus traditionem ſcientiæ contemplatiuæ, non ſolũ dixit eſſe aliqua prima principia rerũ naturaliũ, ſed & dixit oẽm cognitionem in ſcientia naturali ex illorũ cognitione pendere, hanc innuens rõnem, quoniã philoſophia naturalis eſt ſcientia cõtẽplatiua, in qua nil aliud quæritur, quàm perfecta cognitio rerum naturaliũ: in principio autem 6. Metaph. dicit quidem eſſe in omni diſciplina principia aliqua eſſendi, non tamen dicit ex horum cognitione procedi ad cognitionẽ reliquorũ, quia hoc de artib. minimè verũ erat. Sed dicet ne fortaſſe aduerſarius, cauſas ſanitatis ab Ariſtotele intelligi nõ medicmenta, & remedia, ſed elemẽta, & primas qualitates, à quibus medicus au-

A ſpicatur? nõ eſt incredibile quòd hoc dicat, ſed certè clariſſimum eſt, verba Ariſtotelis hanc interpretationem non accipere. Nam ſi Ariſtoteles dixiſſet principia artis medicæ, veriſimilior vtique, licet omnino falſa, hæc expoſitio extitiſſet. At quum dicat cauſas ſanitatis, non poteſt elementa ſignificare, ſed illas tantum, quæ à Galeno quoq; in libro ſuo de arte medicinali cauſæ ſalubres appellatæ ſunt, à quibus nulla ratione poteſt artis medicæ initium ſumi. Quo fit vt ea ars compoſitiuo ordine tradi non poſ-
B ſit: omnis enim diſciplina à quibuſdam cognitionis principijs progreditur, ſed non omnis à principijs rei, qui ſolus eſt ordo compoſitiuus. Ad ſecundum argumentum: Videtur concedere ſcientiam non eſſe talem finem, qui in diſciplina contemplatiua reſolutiuum ordinem conſtituat (quod tamen alibi negat) ſed dicit dari in ſcientijs contemplatiuis cauſas rerum finales, à quibus poſſumus progredi ordine reſolutiuo: forma enim eſt finis generationis, & propria operatio eſt finis rei genitæ. Sed hæc ſolutio per ea, quæ in poſtremo cap. tertij libri
C de methodis diximus, ſatis inſtingitur. quãdo enim in ſcientia naturali cauſæ rerum finales conſiderantur, ea eſt methodus demonſtratiua à cauſa finali, quam aliàs declarauimus in ſecundo libro de medio demonſtrationis. non enim priùs de fine agere Ariſtoteles dicitur, ſed ex fine rationem afferre effectuum naturalium, quod ipſius Ariſtotelis teſtimonio manifeſtè comprobatur: nã in ſecundo Phyſic. declarans, quas rerum naturalium cauſas debeat naturalis philoſophus indagare, & cognoſcere, inquit om-
D nia quatuor genera cauſarum eſſe à naturali Philoſopho cognoſcenda, potiſſimè verò finem, quoniam natura quicquid agit, propter finem agit, vt ibi longo ſermone demonſtrat: patet autem, Ariſtotelem eo in loco non proponere ordinem in illa ſcientia ſeruãdum à cauſis ad effecta, ſed declarare methodum, qua eſt vſurus: quum enim illa ſit cõtemplatiua ſcientia, quæ demonſtrare effectus per ſuas cauſas dẽt, iure vult ibi priùs docere, ex quibuſnam cauſarũ generib. ſint effectus naturales demonſtrandi, idque ipſe clarè profitetur in cõtextu 27. illius ſecun-
E di libri, dum de cauſis agendum proponit: illius .n. tractationis rationem hanc adducit, quia ſciendi gratia traditur ſcientia naturalis: ſcire autem non arbitramur, niſi cognoſcamus pp quid, hoc autem eſt habere primam cauſam; ideo vt rerum naturalium ſcientiam adipiſcamur, & habeamus ꝑpter quid, cauſas noſſe debemus, vt ad illas reducere poſſimus quæſitorum vnumquodque. Certum autem eſt non ordinis, ſed methodi eſſe ſcientiam parere, & declarare pro-

Reſponſio ad ſecundum.

Impugnatio

pter quid: hoc enim de ordine dicentes ridiculi eſſemus; patet etiam nõ ordini, ſed methodo demonſtratiuæ attribui, quòd reſoluat effectus quæſitos in ſua principia. dicũt enim libros de demonſtratione vocatos eſſe reſolutorios, quoniam demonſtrare eſt concluſionem in ſua principia reſoluere. Omnia igitur Ariſtotelis verba declarãt Ariſtotelem propter demonſtratiuam methodum ibi dicere cauſas in ſcientia naturali eſſe cõſiderandas. Quòd verò ibidem aduerſarius neſcio qua occaſione carpit id, quod ego dixi, ordinem ſemper eſſe à notis nobis, id in præſentia conſiderandum non eſt, ſatis enim hac in re omnem difficultatem ſuſtulimus in capite octauo, & nono primi libri de Methodis vbi diligenter declarauimus, quomodo ordo ſit ſemper à notioribus nobis, licet enim ignotum eſſe poſſit id, à quo auſpicamur, vt principia naturalia in ſcientia naturali, ea tamen eatenus dicuntur notiora, quatenus ſine eorum cognitione non poſſumus aliorum perfectam in eo genere ſcientiam conſequi. Ad tertium argumentum, quod ego ex context. 23. ſeptimi Metaphyſic. ſumebã, ipſe tres affert reſponſiones, & inquit me res confundere, nec diſtinguere ea, quæ diſtinguenda ſunt; ſed huic crimini vter noſtrum ſit obnoxius, alii iudicabunt.

Reſponſio ad tertium triplex.

Prima. Prima eius reſponſio eſt, nil aliud ex eo loco ſumi, niſi duos in omni diſciplina eſſe motus, vnũ rationis, alterum productionis: ſed hoc (inquit) non eſt artium proprium: nam in ſciẽtijs quoque contemplatiuis vtrunque motum inſpicere eſt, vt de ſcientia naturali teſtari videtur Ariſtoteles in calce ſecundi libri Phyſic. dicens naturã omnia agere propter finem quare poſſumus in rebus naturalibus conſiderare hunc duplicem motũ, quo natura vſa eſt, vnum rationis, quo à propoſito ſibi fine progreſſa eſt ad inuenienda principia, alterum productionis, quo ex principijs inuentis finem illum, à quo primo mota eſt, produxit: itaque ſi ex eo loco ſumeretur, artes ſolo tradi poſſe ordine reſolutiuo, non minus inde colligeretur: ſcientias quoque eum vnum ordinem recipere.

Secunda. Secũda reſponſio eſt Ariſtotelem ibi non de ordine; ſed de methodo loqui, quum cõſideret illationem principiorum ex fine propoſito; methodo nanque non ordini, illatio competit.

Tertia. Tertia demum ſolutio eſt, dari quidem in artibus duplicem hunc ordinem, vnũ intentionis inſeruientem inuentioni mediorum, alterum productionis operum, qui inſeruit ipſi productioni, ſed ille, qui diſciplinas tradit, poteſt vtrumlibet ordinem imitari, quocirca ita in artibus datur vterque ordo, vt artes vtrolibet ordine tradi poſſint.

Impugnatio primæ. Ego verò leuiſſimas eſſe has omnes reſponſiones oſtendo. In prima quidem philo-

A ſophus iſte confundit rationem, & productionem à natura factas cum illis, quæ fiunt à nobis, quæ tamen maximè diſtinguendæ ſunt, niſi à ſimili argumentari velimus, à natura producente res naturales ad nos producentes res artificioſas per habitum artis: ſic enim optima eſt argumentatio, quæ meę ſententię mirificè ſuffragatur: ſed dum ex hoc duplici naturæ motu inferre vult duplicem eſſe noſtrum motum in rebus naturalibus, decipitur: quia magna eſt diſſimilitudo, quam vel cæcus videre poſſet: natu-

B ra enim producit res naturales, nos verò eas non producimus: natura, antequam producat, præmeditando inquirit media, ex propoſito ſibi fine, cuius gratia agit, iſque vocatur motus rationis, directus tamen ad operationem, & productionem rerum, nos verò res naturales cognoſcere tantum volumus, & ita cognoſcere, vt ſola cognitio ſcopus noſter ſit, nec in vllam productionem naturalium rerum dirigatur ideo vnum tantum à nobis fit motus, non duo, vt ille imaginatur, nempè ſolus mo-

C tus rationis, non motus productionis, quãuis enim conſideremus, & productionem, & rationem naturæ, neutra tamen conſideratio in nobis dici poteſt motus productionis, ſed vtraq; eſt motus rationis, hoc enim nil aliud eſt, quàm conſiderare omnes rerũ cauſas, tum illas, ex quibus res à natura ſunt productæ, tum finalem, quæ mouit naturam ad eas producendas: & quia has omnes cauſas, ideo conſideramus, vt per eas cognoſcamus res naturales, ideo totus iſte proceſſus noſter eſt methodus, qua ſcire volumus propter quid, eaque eſt Ariſtot. mens

D in toto illo ſecundo libro Phyſicor. vt antea oſtendimus; itaque non debemus ex vtroq; ordine à natura in rebus naturalibus ſeruato colligere, nos quoque in eiſdem vtrunque ordinem ſeruare, propterea quòd nobis non competit, nec rerum naturalium productio, nec illa cognitio, quæ ad earundem productionem dirigatur, nam vtraque hæc eſt naturæ propria. Quod ſi à natura producente res naturales argumentari velimus de nobis producentibus res à nobis factas ex arte, optima argumentatio eſt: ſicu-

E ti enim natura motui productionis, qui compoſitiuus eſt, præmittit motum rationis reſolutiuum, quo ex fine propoſito principia inquirit, ita nos productioni rerum artificioſarum, quæ per compoſitionem fit, præmittimus progreſſum rationis, quo ex fine conſtituto principia inuenimus ordine reſolutiuo, ex quib. poſtea res artificioſas producamus ordine compoſitiuo. Ex his itaque omnibus, & ex illis Ariſtot. verbis nil aliud colligitur, niſi quòd noſter ille motus rationis eſt reſolutiuus, in ijs tantum, quæ à no-

Digitized by Google

à nobis poſtea ſunt producenda, non in illis,
quæ cognoſcere tantum volumus: & quòd
natura in rebus naturalibus vtroque ordine
ſimiliter vtitur, reſolutiuo in inquirendis
principijs, & compoſitiuo in rebus produ-
cendis. Motus igitur rationis à natura fa-
ctus ante rerum naturalium productionem,
& à nobis ante productionem rerum artifi-
cioſarum eſt ex neceſsitate reſolutiuus. ea-
que eſt Ariſtotelis ſententia in illo 23 con-
textu. Prima igitur reſponſione argumen-
tum meum non ſoluitur, ſed neque ſecun-
da. Quia quum ibi Ariſtoteles duos con-

Impugnatio ſecunda.

ſideret motus, vt ipſe aduerſarius confite-
tur, & vt negare, etiamſi vellet, non poſ-
ſet: vnum rationis, alterum productionis:
ergo ſi ibi de methodo, non de ordine lo-
queretur, oporteret vtrunque motum eſſe
methodum, vt illorum inter ſe motuū com-
paratio ab Ariſtotele facta congrua eſſet;
atqui motus productionis non eſt metho-
dus, ſed ſolum ordo; nam methodus, prout
ab ordine diſtinguitur, ad ſolam dirigitur
cognitionem, quam parit, non ad operatio-
nem, niſi remotè, & per cognitionem me-
diam. ergo alter quoque prior motus or-
do eſt. Neque obſtat, quòd illationem ha-
beat iam enim in libris noſtris oſtendimus,
reſolutiuū ordinem methodum habere con-
iunctam, eamque ſignificamus, dum de hoc
ordine loquimur dicentes eſſe progreſſum
à notione finis ad inuenienda principia Qua-
re non eſt mirum, ſi Ariſtotelis verba, & or-
dinem, & illationem ſignificant. Quòd au-
tē Ariſtoteles eos appellet motus, nihil eſt:
quum enim ordo quoq; ſit tranſitus ab hoc
ad illud, cur motus vocari non poteſt? idque
eſt manifeſtiſsimum in ſecūdo proceſſu, qui
eſt operationis. Tertia reſponſio leuiſsima

Impugnatio tertia.

omnium eſt: ſtatuit enim duos illos ordi-
nes à philoſopho ibi tactos iam eſſe in rebus
extra omnem noſtram cognitionem, quibus
reſpondeant duo alij eos imitantes à nobis
ſeruat: in artium traditione, ita vt vtrum-
libet eorum arbitratu noſtro imitari poſsi-
mus: ſed hoc certe ridiculum eſt: dicimur
enim imitari non nos ipſos, ſed alios, vt na-
turam: quare in rebus quidem naturæ finge-
re poteſt hanc imitationem & dicere nos in
naturalis ſcientiæ traditione imitari alte-
rum naturæ motū, ſeu inuentionis ſeu pro-
ductionis: ſed in artefactis nulla fingi, ne-
dum eſſe poteſt huius imitationis conſide-
ratio, nam & productio artefactorum à no-
bis fit, & principiorum inuentio produ-
ctionem præcedens tum à nobis, tum in
nobis fit: eſt enim ipſamēt artis conſtitu-
tio, qualē conſiderat Galenus in lib. de Ar-
tis medicæ conſtitutione, quę nō eſt niſi per
reſolutionē: figmētum igitur aduerſarij eſt
id, quod ait, nos vtrumlibet artis ordinem imi-
A tari poſſe in artis conſtitutione, quum iam
prior ille artis ordo ſolus ſit ipſa artis con-
ſtitutio, quàm Ariſtoteles in memorato lo-
co conſiderauit, eamq; dixit ordinem habe-
re ordini productionis contrarium. Nec vi-
deo, quomodo aliquis hoc negare audeat in
artibus, de quibus ibi Ariſtoteles loquitur,
nam quomodo verum erit Ariſtotelis dictū,
quòd ſanitas ſanitatem facit, & domus do-
mum, niſi artifex docens à ſanitate præco-
gnita ad inuenienda principia proceſſerit,
deinde verò ex ijs ſanitatem in ægro produ-
B cat? & ædificator prius ex domo præcogni-
ta inueniat principia, & hac ratione doceat
artem, deinde ex ijs inuentis operetur, &
domum faciat? artis igitur inuentio, & tra-
ditio idem eſt, nec alio poteſt ordine proce-
dere, quam reſolutiuo, quum omnino à fine
auſpicandum ſit, & ad principiorum inuen-
tionem progrediendum. Quare quum ope-
ratio non poſsit eſſe niſi ex principiis, ordi-
nem neceſſario habet compoſitiuum, proin-
de oppoſitum ordini traditionis, ſeu inuen-
tionis, ſeu conſtitutionis ipſius artis. Quòd
enim vel nobis ipſis artem acquiramus vel
C alijs tradamus, hoc certè accidens eſt, quod
nec naturam, nec ordinem artis variare po-
teſt. Sed res ita clara eſt vt digna non ſit, de
qua plura dicantur, quum præſertim decla-
rata iam à me ſit in ſecundo libro de Metho-
dis. Ad quartum argumentum meum ipſe

Reſponſio ad quartum.

multa dicit, & modò hanc reſpōſionem ad-
ducit, modò illam, nec ſibi ipſe conſtat: ali-
quando enim negat finem ſemper eſſe præco-
gnitum, dicens eſſe quidem præcognitum
quod ſit, ſed quandoque ignorari quid ſit vt
patet de felicitate in primo libro Ethicorū,
D quid enim ſit fęlicitas, multæ opiniones fue-
re, & de hoc diſputat Ariſtoteles in primo il-
lo libro. Hæc videtur eſſe prima eius reſpon-
ſio. Aliter etiam reſpondet dicens non eſſe

Prima.

proprium artium ordiri à fine, quia etiam
ſcientiæ contemplatiuæ tradūtur cum quaſ-

Secunda.

dam prænotione finis. quod ipſe dupliciter
oſtendit primò, quoniam Ariſtoteles in ſe-
cundo Phyſic. dicit eſſe prænoſcendas cau-
ſas, & præcipue finalem quare vult etiam
naturalē philoſophiā tradi quodāmodo à no-
tione finis. Secūdò quū in proœmiis ſciētiarū,
vt in proœmio primi Phyſic. proponitur finis,
E qui eſt ſcientia rerū naturaliū, & ſic proce-
ditur à notione finis. Sed nulla harum reſpō-
ſionum aliquid firmitatis habet; non prima,
quia fateri poſſemus definitionem felicita-
tis offerri nobis incognitam, attamen in hoc
ſenſu dici notam, & cæteris notiorem, quia
ex eius cognitione cognitio cæterorum pē-
det, eſt enim omnis ordinis conditio, non

Impugnatio primæ.

vt ab iis exordium ſumatur, quæ iam per ſe
ſint cognita, ſed ab iis, ſine quorum notitia
nullum aliorum bene cognoſci poteſt: nam

Digitized by Google

hoc quoque eſt à notioribus auſpicari, vt iã A declarauimus in primo libro de methodis. Cæterum etiamſi concederemus, finem diſciplinæ moralis non eſſe præcognitum, ſatis tamen nobis eſſet, per hoc non ſtetiſſe, quin Ariſtoteles ab eo exordium ſumpſerit. Quid enim refert dicere, non eſſe præcognitum finem in ea diſciplina? ſat mihi eſt eam tradi ordine reſolutiuo à notione finis: Multò igitur magis vbi eſt notus finis, à fine auſpicandum eſt, ſi etiam vbi eſt ignotus, ab eo doctrinæ initium ſumitur; omnes igitur operatrices diſciplinæ tradendæ ſunt à notione B finis, ſed re vera dicendum eſt, etiam in morali diſciplina finem eſſe præcognitum, vt etiã antè declarauimus, quomodo enim tradita diceretur à notione finis, ſi finis eſſet incognitus? Eſt enim ibi finis nõ rei principium, ſed cognitionis, quare oportet eum etiam abſolutè vt notum proponi, vel ſi aliquantum lateat, ſupponi, vel leuiter declarari: Primum quidem præcognitus eſt finis ille quod ſit, vt patet ex initio primi libri Ethicorum, deinde eſt etiam aliquo modo præcognitus quid ſit rudi quadã deſcriptione: inquit enim Ariſtoteles, omnes in hoc cõ C ſentire, quod felicem eſſe nil aliud ſit, quàm bene uiuere, & felicitas nil aliud, quàm optima vita: de perfecta autem definitione dubium quidem eſt, quia in quonam ſit conſtituta felicitas, nõ omnes conſenſerunt, attamen Ariſtoteles nulla efficaci ratione quidnam ea ſit oſtendit, ſed ſolum aliorum ſententias refutat, & ſuam leuiter declarat; idque teſtatur ipſemet in calce capitis quarti dum inquit, debere moribus bene inſtitutum eſſe illum, qui eam diſciplinam ſit auditurus, vt iis, quæ de fine, eiuſque definitione D dicenda erant, fidem præberet. Quoniam igitur, teſte Ariſtotele, ad ſtatuendam definitionem felicitatis neceſſarius eſt auditoris aſſenſus, manifeſtum eſt, eam ab Ariſtotele poni potius quàm probari. Altera quoq; *Impugnatio ſecundæ.* reſponſio leuis eſt, & à nobis antea ſatis abũdè reprobata, quòd enim Ariſtoteles in ſecundo libro Phyſ. dicat, cognoſcendam eſſe cauſam finalẽ, iam oſtendimus hoc ad methodum pertinere, non ad ordinem: diximus etiam, aliud eſſe finẽ in proœmio proponere, & aliud eſſe in ipſa tractatione exor E diri à notione finis: hoc enim eſt ordine vti reſolutiuo, ſed non illud. Neque etiam ſciẽtia eſt finis talis, qui ordinem reſolutiuum conſtituere aptum ſit, quemadmodum in libris de methodis demonſtrauimus. *Reſponſio ad quintum.* Ad quintum argumentum multa quidem uerba profundit, ſed quibus nihil ſolidi ſubeſſe videatur, ita ut vix poſſit intelligi, in quonam argumenti ſolutio ſit conſtituta: Mihi quidem videtur in hoc conſiſtere, quòd quum ars in duas principes partes diuidatur,

theoricam, & practicam, & theorica præcedat practicæ: in parte theorica tractatur nõ ſolus finis, ſed etiam cauſę internæ; à quibus procedere eſt ordine vti compoſitiuo, non reſolutiuo: quare artes traduntur etiam ordine compoſitiuo: innuere autem per hoc videtur artem medicã, in qua initium ſumitur ab elementis, qui eſt ordo compoſitiuis elementa namque in arte medica locum habent cauſarum, non remedia: quare ordo ſpectandus eſt inter ipſa elemẽta, & partes principes illius diſciplinæ, non inter has partes & remedia, quæ non ſunt cauſæ. Ego in hoc *Impugnatio.* argumento illud ante omnia admonere velim, me in libris meis nunquam diuiſiſſe artem generaliter acceptam in duas partes, theoricam, & practicam: quod enim ad medicam artem attinet, puto totam eſſe effectricem, nullamq; eius partem eſſe contemplatricem, niſi quatenus pars eius prima, in qua de ſubiecto, ac de fine agitur, ſumpta eſt ex philoſophia naturali, ſic enim poteſt vocari theorica, licet rõne ſcopi tota ſit ars effectrix. Sed vtcunq; artis partes nominentur, reſponſio hæc iam à me in libris meis logicis ita fuit exploſa, ut nunc ſuperuacuum eſſe videatur, aliquid præterea aduerſus eã dicere, aliqua tamen breuiter dicam. Video virum hunc diſtinguere inter ſe hæc tria, cauſas, remedia, & partes princeps ipſius diſciplinæ, quum dicat ordinem conſiderari inter cauſas, & partes principes diſciplinæ, nõ inter has, & remedia, quæ nec cauſæ ſunt, nec partes principes. Cuperem equidem in arte medica hanc diſtinctionem intellgere: fateor enim, me eam ſatis aſſequi intelligentia non poſſe, diſcamque ex eo libentiſsimè & hoc, & alia, cum in philoſophia, quã profiteor, tum maximè in re medica: quia enim medicus non ſum, ab ipſo, qui medicus eſt, diſcere multa poſſum. nam ſi medicam artem partiri velimus, non video, in quas alias partes eam diuidamus, niſi in tres, quarum primam de principijs cognitionis eſſe diximus ſecundam de ſignis, tertiam de remedijs. Quinq; autem orientur, ſi primam in duas diuiſerimus, & tertiam adhuc in duas: prima enim diuiditur in naturalẽ, quæ cognitionem aliquam ſubiecti tradit ex philoſophia naturali, & pathologicam, in qua de ſanitate, & ægritudine agitur, quæ totius artis eſt finis: tertia verò diuiditur in curatricem, & præſeruatricem, hæc enim vtraq; de remediis eſt. Quas igitur ipſe vocet partes principes ego non video; pars enim prima, quæ de principiis eſt, & ut ipſe ait, de cauſis, ſeiungitur ab eo à partibus principalibus: ſimiliter tertiã totam, quæ de remediis eſt, ipſe negat principem partem eſſe: ſed neque media, quæ eſt de ſignis; prĩcipaliores enim ſunt ſanitas, & morbus quam ſigna ſanitatis,

Digitized by Google

tis, & morbi: adde quòd tractatio de ſignis propter artem docentem neceſſaria minimè fuit, ſed ſolum propter operantem, vt in cap. 12. ſecundi libri de methodis oſtenſum eſt, quo fit, vt in ipſa artis traditione hæc tractatio dici nequeat principalis. Mihi quidem videtur & primam, & tertiam artis medicæ partem dici poſſe principalem, quum in prima de principijs cognitionis agatur, ex quorum prænotione cognitio aliorum pendet, in tertia verò de remedijs, quæ inuenire eſt ſcopus præcipuus artis docentis, vt etiam Galenus ait in principio artis medicinalis. Principem locum in medicina tenere hæc omnia videntur, homo ſanādus, qui eſt finis, cui ſanitas ipſa, tanquam finis, cuius gratia: & remedia tanquam cauſæ conſeruandi vel recuperandi ſanitatē; quomodo igitur philoſophus iſte hoc inficietur non video: illud quoque dubium eſt, quod ipſe dicit, ordinem non eſſe conſiderandum inter remedia: & alias artis medicæ partes, quum manifeſtum omnibus ſit, nil aliud in diſciplina illa docente quæri, quàm cognitionem remediorum: ſi hæc per ſe nota eſſent, nulla artis medicæ traditione indigeremus. Quamobrem ſi omnis ordo à ſcopo, ad quem dirigitur, præcipuè pēdet, & illius artis traditio nullum alium ſcopum habet, quàm remediorum inuentionem, abſonum rationi eſt, quòd nullus ordo attendatur inter remedia, & alia, quæ in illa arte tractantur. Sed certè rem manifeſtiſsimam hic vir negat, dum inquit remedia in arte medica cauſarum locum non habere, ſed elementa è quibus partes hominis, & homo ipſe cōſtat, qua de re plura dixi in ſecundo lib. de Method. cap. 11. 12. 13. 14. quę hic repetenda nō ſunt: addere ſolum modo volo Galeni auctoritatem, qui in arte medicinali tractandum proponens de ſalubribus tum corporibus, tum ſignis, tum cauſis, cauſas non intelligit elementa, ſed remedia, de quibus etiam poſtremo loco tractat, quum de elementis nulla tractatio, nullum verbum in eo libro legatur: quum enim ad ſanitatem omnia, quæ à medico tractantur, referenda ſunt, ſanitatis cauſæ nō ſunt elementa, ſed remedia immò tractatio de elementis in arte medica eſt tractatio de ſanitate ipſa, vt in dicto loco oſtendimus, tantum abeſt vt dici poſsit de cauſis ſanitatis. Hoc idem ſignificauit Galenus in libro de artis medicæ conſtit, in cuius prima parte quum agat de ſubiecti, & finis prænotione de elementis ſimul agit, quare tractatio illa eſt de ſanitate, quia ob eius prænotionem agitur de elementis. Immo ſi bene rem conſideremus, nullus poteſt ordo in arte medica conſiderari inter elementa & reliqua, quum tractatio de elementis non ſit neceſſaria, & omitti poſsit, & præſupponi

Cauſæ in arte medica ſunt ipſa remedia, non quatuor elementa.

A elementa iam declarata à philoſopho naturali, quod indicauit Gal. in arte medicinali, nullam de elementis mentionem faciens. in libro quoque de artis medicæ conſtitutione quum de elementis in prima parte loquatur, tamen non putat ordinem ibi ſeruari cōpoſitiuum ſed profitetur eſſe reſolutiuum à notione finis, quoniam tractationem de elementis non putauit alia ratione eſſe inſtitutam, niſi ob cognitionem ſanitatis, quæ eſt finis præcognoſcendus. Eo igitur loco habenda eſt elementorum conſideratio in illa B arte, quò habetur ſanitas, quę eſt illius artis finis: argumentum igitur firmiſsimum eſt, & ab aduerſario non ſoluitur; ex eo enim ꝙ pars theorica, ut ipſe ait, neceſſariò præcedit practicæ, infertur artem medicam tradi neceſſariò ordine reſolutiuo: quandoquidē in parte theorica nil aliud habemus, quàm ſubiecti, & finis prænotionem, qui ſecundum Galenum in libro de artis medicæ cōſtit. eſt ordo reſolutiuus, quum ſit à notione finis.

C

CAPVT VII.

Solutio argumentorum aduerſarij.

RELiquum eſt, vt argumenta omnia ab aduerſario pro ſe adducta ſoluamus. *Ad 1.* Ad primum, in quo conſiderabatur progreſſus à naturali ſcientia ad metaphyſicam reſponſum eſt ſupra, oſtenſumque nullam in tractatione de ordine doctrinæ habendam eſſe illius progreſſus rationem. Ad ſecūdum *Ad 2.* ſimiliter patet reſponſio ex his, quæ dicta ſunt tum antea, tum in lib. de Method. cap. D vlt. progreſſus enim à viſu ad tactum, & à tactu ad viſum neque eſt ordo compoſitiuus, neque reſolutiuus, quia neque eſt à principijs, neque à fine ad principia, ſed vterque eſt compoſitiuus, non quidē per ſe, ſed quatenus eſt pars ordinis vniuerſalis totius ſciētię naturalis, qui compoſitiuus eſt: quum. n. & plato, Auicenna, & Ariſtoteles tradant ſcientiam naturalem ordine compoſitiuo, tam proceſſus à uiſu ad tactū, quàm à tactu ad uiſum cōpoſitiuus eſt, quatenus eſt pars ordinis compoſitiui totius ſcientiæ naturalis, neq; neceſſarium eſt, vt in qualibet diſci E plinæ parte per ſe conſiderata ordo cōpoſitiuus, vel reſolutiuus inſpiciatur, quū vterq; ſit ordo totius. Ad tertium argumentum *Ad 3.* iam vberrimè reſponſum eſt: nunc ſat eſt, ſi dicamus, negandum eſſe conſequens, nam ſeruat quidem natura vtrumque ordinem, nos tamen eo tantum vtimur, quo melius, ac faciliùs addiſcamus. Quòd verò inquit, nos in ſciētiarum traditione velle imitari naturam, omnino negādum eſt, cognoſcere namq; res volumus, hic finis noſter eſt,

non

Digitized by Google

non naturam imitari. Ad quartum ſimiliter reſponſum iam eſt. Datur, inquit, in rebus artificioſis vterq; ordo, vnus intentionis, alter originis, ergo in talibus diſciplinis vtrolibet vti poſſumus. Dico neceſſarium eſſe, vt vtroque ordine vtamur in rebus artificioſis iuxta præceptum Ariſt. in contex. 23. ſeptimi Metaphyſ. nam in artis doctrina neceſſe eſt vti reſolutiuo, in operatione autē neceſſe eſt vti compoſitiuo. Quòd ſi dicat, in doctrina artis non poſſe vtrolibet vti, hoc negandum eſt nam & ratio, & Ariſt. & Galeni, & Auerrois teſtimonium declarat, neceſſe eſſe cuiuslibet artis, ac diſciplinæ operatricis traditionem ſolo fieri ordine reſolutiuo: talis autem diſciplinæ ordine compoſitiuo traditæ nullum exemplum extat, niſi hæc philoſophia moralis nuper tradita, ſed quomodo non conſtituto ante omnia fine vtiliter tradi hæc diſciplina poſsit, ego quidē intelligere nequeo: etenim niſi priùs ſtatutum ſit, quodnam ſit ſummū hominis bonum, nec de ſemiuirtutibus, nec de virtutibus dicere quidpiam poſſumus: negabunt enim ſectatores Epicuri, negabunt illi, qui fęlicitatem in honore conſtituunt, virtute opus eſſe ad fęlicitatem, proinde alienam eſſe aſſerent à ciuili diſciplina tractationem de virtute: Quod conſiderans Ariſt. in initio primi libri de moribus ad Nicomachum dixit, de ſummo bono ante omnia differendum eſſe, vt quemadmodum ſagittarij faciunt, ſcopum propoſitum intuentes, ad eū cætera omnia dirigamus: nam ſi ſcopū ignoremus, ad quidnam reſpiciētes media ad eū idonea inquiremus? Sed neque mihi videtur philoſophus iſte naturam rerum imitatus hoc ſuo ordine compoſitiuo, quum de perturbationibus animæ priùs quam de facultatibus differat: prior nanque anima ipſa perturbationibus iudicanda eſt tam perfectione, quàm origine, quum perturbatio neque origine, neque perfectione, neque intentione, proinde nullo modo ipſis animæ facultatibus prior ſecundùm naturam dici poſsit: ſed neq; cognitione prior eſt, videntur enim prius ipſæ facultates, parteſq; animæ eſſe cognoſcēdæ, quàm perturbationes: priùs enim eſt cognoſcendum ſubiectum, quam ea, quæ ipſi accidunt: nulla igitur vel naturæ ratio, vel occaſio poſtulauit, vt antè de perturbationibus, quàm de ipſa anima loqueretur. In has, aliaſque eiuſmodi difficultates eum incidere neceſſe eſt, qui dicat, quamlibet diſciplinam poſſe vtrolibet ordine arbitratu noſtro diſponi, proinde neglecto illo vero ordine, quo vno quælibet diſciplina ritè tradi poteſt, alium audeat machinari, vt & Ariſtot. & alijs, quos admirata poſteritas eſt, præſtare, & ſapiētiſsimus omnium eſſe videatur. Ad quintum argumen-

Ad 4.

Diſciplina ciuilis ordine compoſitiuo tradi non poteſt.

Ad 5.

A tum iam ſatis ſuperque reſpōſum eſt ſupra. Ad ſextum de arte medica incipiēte ab elementis, iam dictum eſt, per id non ſtare, quin eius ordo ſit reſolutiuus. Quod verò de Grammatica dicitur ſeruāte ordinem compoſitiuum, ſoluitur per ea, quæ diximus in cap. ſeptimo ſecundi libri de natura logicæ: Grammatica enim eſt ars fabricatrix inſtrumenti intellectualis, quemadmodum etiam logica, quo fit vt productionem inſtrumenti à doctrina ſeiunctam, vt artes, nō habeat: non eſt igitur mirum, ſi in Grammatica ſeruetur B ordo compoſitiuus, quia omnis productio hoc ordine procedit, & doctrina illius artis eſt ſimul productio habitus grammatici in animo, quemadmodum & de logica diximus. Septimum argumentum aliquid fortaſſe roboris haberet, ſi concederemus plures in eadem diſciplina ordines eſſe poſſe: ſed quum ordo vniuerſalis in ſingula vnus ſit ſiue compoſitiuus, ſiue reſolutiuus, neceſſe eſt, vnum, & eundem eſſe ab initio ad calcem diſciplinæ: in arte enim vna vnus eſt finis, à cuius notione ad principiorum inuentionem vtcumque progredientes vnum C reſolutiuum ordinem conſtituimus: Quamuis enim poſsit in aliqua parte notari progreſſus aliquis compoſitionem præ ſe ferēs, is tamen non eſt ordo compoſitiuus, ſed reſolutiuus, quatenus eſt pars ordinis reſolutiui, vt ſæpe dictum eſt de prima artis medicæ parte, quæ phyſiologica dicitur: ſic etiā in poſtrema illius artis parte, vbi agitur de compoſitione medicamentorum, compoſitiuus ordo ſeruari videtur procedendo à ſimplicibus medicamentis ad ipſorum compoſitionem: attamē eſt ordo reſolutiuus ratione D totius artis, in cuius parte poſtrema agēdum eſt de medicamentis tum ſimplicibus, tum compoſitis, quorum omnium cognitio ſcopus eſt ordinis reſolutiui: nec ob id dicamus, medicam artem non habere ordinem vnum à principio ad calcem, immò vnum habet ordinem, qui dicitur ordo totius, nec variatur ob diuerſos, vt videtur, ordines partium ſeorſum cōſideratarum. Hoc idem dicimus de ordine compoſitiuo: vnum enim eſt ſubiectum vnius ſcientiæ contemplatiuæ, inter cuius principia & remotiſsima, & minùs remota, & propinqua & pro- E xima vnus ſeruatur ordo compoſitiuus, qui ex apparēte reſolutione, quæ in aliqua ſcientiæ parte fiat, non variatur, nec labefactatur, nec multiplex redditur: præſertim quum nullus in ſcientia contemplatiua detur eiuſmodi finis qui poſsit agi vel effici à nobis iā enim oſtendimus, à ſolo tali fine poſſe ordinem reſolutiuum conſtitui. Fieri ergo non poteſt, vt ordo ſcientiæ contemplatiuæ ſit miſtus ex compoſitiuo, & reſolutiuo, quum reſolutiuus propriè acceptus nullum habeat

Ad 6.

Ad 7.

beat

Digitized by Google

beat locum in ſcientia contemplatiua, nec in tota, nec in parte. ob id falſum id quoque eſt quod ab aduerſario dicitur, ſeruatum eſſe ſaltem in ſcientiæ inuentione ordinem reſolutiuum: iam enim in lib. de Method. demonſtrauimus, neque in inuentione, neque in traditione ſcientiæ contemplatiuæ locum vllum habere talem ordinem poſſe. Quòd ſi in inuentione appareat aliqua reſolutio, ea eſt methodus reſolutiua, nō ordo: Quod.n. aduerſarius ait, illum eundem progreſſum eſſe alia ratione methodum, alia ordinem, vanum prorſus eſt, & ab ipſo gratis pronunciatum abſque vlla probatione, vel declaratione. oſtendere namq; debuiſſet, quomodo ſit ordo, & quomodo methodus, & mea argumenta ſoluere; ego.n. in ſecundo lib. de Method. c. 7. & 8. demonſtraui reſolutionem illam, quæ in ſcientiæ inuentione ſeruatur, nullo pacto ordinem dici poſſe, ideoq; nullū vnquam vel in traditione, vel inuentione ſcientiæ contemplatiuæ dari ordinem reſolutiuum: quare argumentum hoc aduerſarij inane prorſus eſt: immo & in eo poſſumus manifeſtam, & inſolubilem repugnantiam notare, ipſe namque nullum abſurdum pronuntiare ſe putat in c. 22. dum inquit nullā fere diſciplinam dari, quæ vno ſimplici ordine tradita ſit, ſed in omnib. ferme ordinem eſſe permiſtum, & multiplicem, in parte compoſituum, & in parte reſolutiuum: attamen antea in c. 20 refutās ordinem definitiuum, quem dicebant aliqui exordiri à medio, cōtra eum vſus erat hoc argumento quòd incipiendo à medio neceſſe eſſet modò aſcendere, modo deſcendere, modo componere, modò ſoluere: quare is non eſſet ordo, ſed ordinum confuſio, & permiſtio: eo igitur in loco ipſe confitetur abſurdam eſſe hanc ordinum permiſtionem, nec nomine ordinis dignandam. Quomodo igitur poſtea dicit, quamlibet diſciplinam habere multiplicem, & permiſtum ordinem, modò compoſitiuū, modò reſolutiuum? Poſtremum argumentū ſumptum erat ex verbis Ariſt. in primo c. libri de ſenſu, & ſenſilibus, vbi dicit inde medicum incipere, vbi definit philoſophus naturalis: ſed hoc argumentum, & verba illa Ariſtotelis tantum abeſt, vt meam ſententiā oppugnent, vt potius eam maximè comprobent: & ego quidem obſtupeo, quomodo vir hic excellentiſsimus auſus ſit locum illum pro ſe adducere: primum quidem ſi verum eſſet id, quod dicit. philoſophum naturalem deſinere in elementis, & qualitatibus, & temperaturis, hac ipſa ratione oſtenderetur, medicum vti ordine reſolutiuo, & incipere à ſanitate, quæ finis eſt, vt antea oſtendimus, & Galeni teſtimonio comprobauimus qui docens artis medicæ conſtitutionem ordine reſolutiuo, in principio agit de elementis, putans id eſſe agere de fine. Auerroes quoque in principio ſecundi libri Colliget, inquit nil aliud eſſe ſanitatem, quam naturalem temperaturam: igitur incipere à temperatura, eſt incipere à ſanitate, qui eſt finis medici. ſed falſum omnino eſt, quòd philoſophus naturalis in elementis ac primis qualitatibus deſinat. de his enim agitur in libris de cælo, qui in ſcientia naturali ſecundum locum tenent, & in libris de ortu, & interitu, qui eos ſtatim ſequuntur, & tertium obtinent locū; hos autem libros plurimi alij libri naturales ſequuntur: igitur non deſinit naturalis philoſophus in elementis, ac primis qualitatibus in quonam igitur deſinit? dicat hoc Ariſtot. in eo ipſo loco; quum enim in illo primo capite libri de ſenſu & ſenſilibus proponat illa omnia accidentia, quæ in ſequentibus libris tractāda erant, nominat poſtremo loco ſanitatem & morbum, & inquit de his quoque agendū eſſe in ſcientia naturali, vt etiam de his libellum conſcripſit, qui vltimus eſt inter paruos naturales, quanquam initium tantum eius libri habemus, reliqua deſiderantur. poſtquam igitur dixit, naturali philoſopho agendum eſſe de ſanitate & morbo, ſtatim verba illa, quibus aduerſarius vſus eſt, ſubiungit, quæ ſunt hæc [quare ferè naturalium plurimi, & medici, qui magis philoſophicè artem profitentur, illi quidem finiunt ad ea quæ de medicina, hi verò ex his, quæ de natura incipiunt quæ de medicina] quum dicat Ariſtot. Quare infert ergo verba hæc ex proximè dictis, proximè enim ē dixerat eſſe agendum de ſanitate & morbo, ergo cui dubium eſſe poteſt, quin dicat naturalē deſinere in ſanitate, & morbo à quibus medicus incipit? Huic veritati atteſtatur initium quod extat eius libelli de ſanitate & morbo, vbi ſimiliter dicit non ſolum ad medicum, ſed etiam ad philoſophum naturalem pertinere agere de ſanitate, & morbo, & ſtatim ſubiungit hanc tractationē eſſe confinem medico, & philoſopho naturali, propterea quod vnde medicus incipit, ibi deſinit philoſophus naturalis, nil certè clarius eſt, præſertim quum de nulla alia naturali re loquens Ariſtoteles vnquā dicat eam in cōfinio eſſe ſcientiæ naturalis, & artis medicæ, niſi de ſola ſanitate, & ægritudine: aſſerit ergo verum initium artis medice ritè traditæ eſſe ſanitatem, & morbum, proinde ordinē reſolutiuum ei eſſentialiter competere. Sed quæret aliquis, quomodo philoſophus naturalis deſinit in ſanitate & morbo? hoc quidem declarare ad nos fortaſſe non pertineret, quum ſatis eſſe videatur hanc ſententiam Ariſtotelis eſſe, quòd medicus à ſanitate & morbo initium ſumat, ſic enim aduerſarij argumentum optimè ſoluitur: ſed

Repugnātia in dictis aduerſary.

Ad 2.

Vbi deſinit philoſophus naturalis, inde medicus incipit.

A B C D E

vt

vt ſententiam meam breuiter proferam, puto Ariſtotelem ſignificare conſiderationem ſanitatis & morbi vltimum habere locum in tractatione de animalibus, nam in primo illo capite libri de ſenſu, & ſenſilibus non commemorat alia, ſiue tractata, ſiue tractanda, niſi quæ ad animalia, uel uniuerſè ad animantia pertineant, & poſtremo in loco ponit ſanitatem & morbum, quæ non ſolius hominis, neque animalium tantùm, ſed viuentium omnium accidentia ſunt: Vbi igitur deſinit philoſophus naturalis in conſideratione animantium, inde medicus auſpicatur: itaque etiam ſi dicamus, poſt librum de ſanitate & morbo ſequi tandem libros de plantis, hoc nihil officit, quoniam in ijs non tractantur niſi illa, quæ ſunt propria plantarum, in præcedentibus autem libris, qui vocantur de animalibus, tractantur & illa, quæ animalium propria ſunt, & illa, quæ ſunt iis communia cum plantis, inter quæ poſtremum locum tenent tractatio de ſanitate, & morbo: hæc igitur vel hac ratione eſt poſtrema, vel ſaltem ab vltima prorſus philoſophiæ naturalis parte parum diſtat, quum eam ſoli de ſtirpibus libri ſequantur: quare ſi philoſopho illi excellentiſſimo dicere licuit, philoſophum naturalem deſinere in elementorum conſideratione, quæ tamen multò propinquior eſt initio ſcientiæ naturalis, quàm fini, à quo longiſsimè abeſt, multò magis licet tractationem de ſanitate & morbo appellare poſtremam, quæ poſtremo libro proxima eſt, præſertim quum reuera etiam poſtrema ſit in uniuerſali animantium conſideratione. Ex his igitur patet, quàm lebia ſint contra meam ſententiam argumenta hæc, quod ipſe quoque aduerſarius opinari videtur, dum in capite 22. & 24. fatetur magis aptari ſcientiis ordinem compoſitiuum, quam reſolutiuum, contra verò artibus magis reſolutiuum, quàm compoſi-

Repugnātia in dictis aduerſarij.

A tiuum. Quod quidem nunquam ab eo dictũ fuiſſe arbitror niſi poſt librorum meorum editionem, ſed videat quidnam ex hoc inferatur, quemadmodum enim, teſte Ariſtot. octauo Phyſic. 56. & ſecundo de cœlo. 34. in natura id ſemper dicendum eſt eſſe, & fieri, quod melius ſit, ita in noſtra diſciplinarum traditione confitendum eſt, præſertim apud aduerſarium aſſerentem ſcopum ordinis doctrinæ eſſe imitari naturam. Quoniam igitur ſcientiis magis aptatur ordo compoſitiuus, & artibus magis reſolutiuus, melius eſt in

B ſcientiis vti compoſitiuo, & in artibus reſolutiuo: quamobrem ſi ſemper id eſt agendũ, quod melius eſt, tradendæ ſemper ſunt ſciẽtiæ ordine compoſitiuo, artes autem ſemper reſolutiuo, quæ mea ſententia eſt.

Hæc ſunt, quæ ad propoſitarum difficultatum diſſolutionem ratio mihi, & res ipſa ſuggeſsit: ad quæ omnia ſcribenda nec meæ ſententiæ tuendæ cupido, nec res vlla alia compulit, ſed ſolus amor veritatis, quam ſi mihi aſſequi datum eſt, Deo agendæ & habendæ ſunt gratiæ: ſin minus, mutare ſentẽtiam, ſi mihi ratio perſuaſerit, nunquam ve-

C rebor. Vtcunq; ſit, ego quidem Dei immortalis beneficio ita me affectũ ſentio, vt meorum dogmatum oppugnatores æquiſsimo animo ſemper tulerim, ſemperq́ue laturus ſim: vtq; nullius amici tanta apud me authoritas eſt, vt mihi verendum putem aduerſus eum pro veritate diſputare: ita nulla aduerſum me pro veritate diſputatio inſtitui ab aliquo poteſt, qua quippiam de amicitia noſtra, ac de mea erga illum beneuolentia detrahatur: aduerſarius appellari in philoſophando non recuſo, inimicus nemini eſſe vo-

D lo: hoc ipſe animo erga oẽs literatos viros quum ſim, eodẽ erga me eſſe eos oẽs cupio, vt ſalua mutua beneuolentia, poſsimus ad communem ſtudioſorum vtilitatem de philoſophia liberè controuerſari.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google